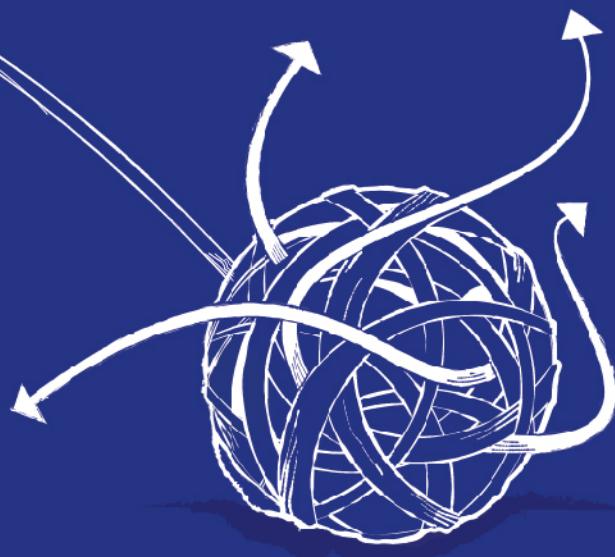

Procena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

IOM Development Fund

DEVELOPING CAPACITIES IN MIGRATION MANAGEMENT

International Organization for Migration (IOM)

Mišljenja i stavovi navedeni u izvještaju pripadaju autorima i neophodno ne odražavaju stavove Međunarodne organizacije za migracije (IOM-a). Sama namjena izvještaja kao i materijal prezentovan kroz izvještaj ni u kom slučaju ne naznačavaju stav Međunarodne organizacije za migracije po pitanjima pravnog statusa ijedne države, teritorije, grada ili područja, kao ni njihovih vlasti niti granica.

Međunarodna organizacija za migracije djeluje u skladu s principom da su humane i uredene migracije od koristi migrantima i društvu. Kao međuvladina organizacija, Međunarodna organizacija za migracije zajedno sa saradnicima u međunarodnoj zajednici djeluje na sljedećim poljima: pomaže prilikom suočavanja sa operativnim izazovima migracija, unapređuje znanje iz oblasti migracija, podstiče društveni i ekonomski razvoj putem migracija i to podržavajući ljudsko dostojanstvo i dobrobit migranata.

Međunarodna organizacija za migracije se zahvaljuje Razvojnemu fondu IOM-a na finansijskoj podršci pruženoj u svrhu sprovođenja i objavljivanja ovog istraživanja, kao i Vladi Republike Italije na finansijskom doprinisu prilikom izvođenja aktivnosti koje se tiču procjene potreba.

Izdavač: Međunarodna organizacija za migracije
17 route des Morillons
1211 Geneva 19
Švajcarska
Tel: +41.22.717 91 11
Fax: +41.22.798 61 50
E-mail: hq@iom.int
Internet: <http://www.iom.int>

© 2014 Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

Sva prava su zadržana te je umnožavanje, pohranjivanje i distribucija ove publikacije ili bilo kog njenog dijela u ma kom obliku elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem i slično su mogući samo uz predhodnu pismenu saglasnost izdavača.

Procena potreba:

Trgovina ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

Za Međunarodnu organizaciju za migracije sastavila
Istraživačko-komunikaciona grupa u sastavu

*Žaklin Berman
Donatela Bradić
Fil Maršal*

www.rcgglobal.net

Sadržaj

Sadržaj	4
Akronimi i skraćenice	5
Spisak tabela.....	6
Spisak aneksa.....	7
Izrazi zahvalnosti	8
Sažeti pregled.....	11
1. Uvod i osnovne informacije	19
1.1. Osnovne informacije i kontekst	20
2. Metodologija procjene potreba	27
2.1 Ograničenja procjene potreba	31
3. Rezultati i nalazi procjene potreba	35
3.1. Nova kretanja u trgovini ljudima	35
3.2. Identifikacija i upućivanje.....	46
3.3. Podrška i usluge	52
3.4. Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima	60
3.5. Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći.....	64
4. Radionica za validaciju.....	75
4.1. Određivanje prioriteta u manjima grupama	75
4.2. Određivanje prioriteta i bliže određivanje u velikoj grupi.....	80
4.3. Komentari učesnika u radionici	82
5. Zaključci i preporuke	85
Literatura.....	97
Aneksi.....	103

Akronimi i skraćenice

BIH	Bosna i Hercegovina
CIS	Commonwealth of Independent States (Zajednica Nezavisnih Država)
CSR	Centar za socijalni rad
ECHR	European Convention on Human Rights (Evropska konvencija o ljudskim pravima)
EU	Evropska unija
FRONTEX	Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development (Međunarodni centar za razvoj migracione politike)
ILO	International Labour Organization (Međunarodna organizacija rada)
IOM	International Organization for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)
JE	Jugoistočna Evropa
MO	Međunarodne organizacije
MoR	Memorandum o razumevanju
MVO	Međuvladine organizacije
NMU	Nacionalni mehanizam za upućivanje
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PCC SE	Police Cooperation Convention for Southeast Europe (Konvencija o policijskoj saradnji za Jugoistočnu Evropu)
SDC	Swiss Agency for Development and Cooperation (Švajcarska agencija za razvoj i saradnju)
SE	Savet Evrope
SIPA	State Investigation and Protection Agency (Državna agencija za istrage i zaštitu)
SELEC	Southeast European Law Enforcement Centre (Regionalni centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi)
SOP	Standardni operativni postupak
TLJ	Trgovina ljudima
TLJB	Trgovina ljudskim bićima
TMU	Transnacionalni mehanizmi za upućivanje
UN	Ujedinjene nacije
UNSC	United Nations Security Council (Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija)
UNSCR	United Nations Security Council resolution (Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija)
USAID	United States Agency for International Development (Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodnu pomoć i razvoj)
ZB	Zapadni Balkan
ŽTLJB	Žrtva trgovine ljudskim bićima

Spisak tabela

Tabela 1: Okvir Međunarodne organizacije za migracije za procenu potreba u borbi protiv trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu	16
Tabela 2: Broj razgovora po podregionima.....	19
Tabela 3: Ispitanici razvrstani po oblasti i ulozi	20
Tabela 4: Politike i praksa na polju identifikacije.....	32
Tabela 5: Usluge podrške dostupne u regionu (u neobrađenim procentima)	39
Tabela 6: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnih žrtvama trgovine ljudima (u procentima).....	40
Tabela 7: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnemu slučajevima trgovine ljudima (u procentima).....	41
Tabela 8: Određivanje prioriteta među preporukama u manjim grupama	53
Tabela 9: Određivanje prioriteta u velikoj grupi (učestalost)	56
Tabela 10: Preporuke razvrstane po prioritetu.....	57

Spisak aneksa

Aneks A	Projektni zadaci.....	104-109
Aneks B	Okvirni instrumenti za identifikaciju ključnih aktera procjene potreba.....	110-117
Aneks C	Spisak analiziranih dokumenata.....	118-121
Aneks D	Master vodič za razgovore.....	122-126
Aneks E	Instrument za anketu	127-139
Aneks F	Analitički šifarnik	140-143
Aneks G	Učesnici radionice za ključne aktere.....	144-145
Aneks H	Prezentacija radionice za ključne aktere.....	146-162

Izrazi zahvalnosti

Autori bi hteli da se zahvale zaposlenima u IOM na njihovom doprinosu i podršci, i to: Đanluki Roku, An Ngujenu, Miri Albu, Euridis Markez Sančez, Ivoni Todorovskoj, Andrei Dabiziju, Alketi Gadža, Habib Habibiju, Marku Peroviću, Editi Selimbegović, Dušici Živković, Horheu Baki, Sonji Božinovskoj, Almi Jani i Lidiji Marković, kao i sledećim partnerima:

Albanija: gđa **Elona Đebrea (Hodža)**, zamenica ministra unutrašnjih poslova, nacionalna koordinatorka za borbu protiv trgovine ljudima; gđa **Etleva Biša**, direktorka državne socijalne službe; g. **Endel Begala**, direktor, Odeljenje za konzularne poslove i dijasporu, Ministarstvo spoljnih poslova; gđa **Denada Seferi**, načelnica, Odsek za socijalni rad i integrisane usluge, Ministarstvo za socijalna pitanja i omladinu; gđa **Emanuela Tolozina**, načelnica, Sektor za mentalno zdravlje i bolesti zavisnosti, Ministarstvo zdravlja; gđa **Anila Trimi**, specijalistkinja za borbu protiv trgovine ljudima, Generalna direkcija albanske državne policije; gđa **Matilda Nonaj**, specijalistkinja, Odsek za socijalni rad i integrisane usluge, Ministarstvo za socijalna pitanja i omladinu; gđa **Merita Bećiri**, specijalistkinja, Nacionalna socijalna služba; g. **Sander Simoni**, predsedavajući prvostepenog suda za teške zločine; gđa **Erviola Stoja**, tužiteljka, Tužilaštvo za teške zločine; g. **Nataniel Haft**, politički službenik, Ambasada SAD u Tiranii; g. **Mark Stikevers**, Program ICITAP; gđa **Tamara Agoli**, nacionalna predstavnica ICMPD u Albaniji; gđa **Juliana Redža**, nacionalna službenica za borbu protiv trgovine ljudima, Odsek za upravljanje, privredna i ekološka pitanja, OEBS u Albaniji; Albanska nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima; gđa **Mariana Meši**, direktorka, NVO „Različiti i ravnopravni“; gđa **Brikena Puka**, direktorka, NVO „Psihosocijalni centar“, g. **Arian Čala**, direktor, NVO „Tjeter Vision“); gđa **Rajmonda Bozo**, predsednica, Ujedinjena koalicija za zaštitu i brigu o deci;

Bosna i Hercegovina: g. **Samir Rizvo**, Odeljenje za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, Ministarstvo sigurnosti; gđa **Saliha Đuderija**, Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice; g. **Mevludin Omerbegović**, Direkcija za koordinaciju policijskih tela u Bosni i Hercegovini; gđa **Sabiha Husić**, NVO „Medica“, Zenica; g. **Bojan Arula**, NVO „Nova generacija“, Banja Luka; gđa **Amela Efendić**, NVO „Međunarodni forum solidarnosti“, Sarajevo;

Kosovo*: g. **Saša Rašić**, nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima; g. **Ramadan Ahmeti**, Odeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala, Sektor za istragu u slučajevima trgovine ljudima; gđa **Sendrin Konstan**, Terre des Homes; gđa **Luljeta Đonbala**, USAID; gđa **Emel Ajdini**, NVO „Integra“;

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: gđa **Violeta Jankovska**, državna sekretarka, Ministrstvo unutrašnjih poslova, nacionalna koordinatorka za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; g. **Sande Kitanov**, načelnik, Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija, zamenik nacionalne koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Elena Grozdanova**, državna savetnica, Ministarstvo rada i socijalne politike; gđa **Svetlana Cvetkovska**, koordinatorka, Nacionalna kancelarija za mehanizme upućivanja, Ministarstvo rada i socijalne politike; gđa **Verica Stamenkova Trajkova**, direktorka, NVO „Za srećno detinjstvo“; gđa **Jasmina Dimiskovska Rajkovska**, direktorka, NVO „Otvorena kapija/La Strada“; g. **Ljupčo Markudov**, Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija; g. **Adrian Ismaili**, politički asistent, Ambasada SAD u Skoplju; g. **Zoran Drangovski**, Makedonska asocijacija mladih pravnika; gđa **Sanija Burageva**, NVO „Jednaki pristup“;

Crna Gora: g. **Zoran Ulama**, načelnik, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Daliborka Mugoša**, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Marijana Radunović**, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima; gđa **Valentina Vlahović**, Crnogorski ženski lobi; g. **Marko Brajović**, Direkcija policije, Jedinica za organizovani kriminal;

Srbija: g. **Mitar Đurašković**, koordinator za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, MUP Republike Srbije; g. **Dragan Vulević**, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Republike Srbije; gđa **Sanja Kljajić** i gđa **Lidija Milanović**, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima; gđa **Marijana Savić**, NVO „Atina“; gđa **Jovana Mihajlović**, Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju u Srbiji.

Međunarodna organizacija za migracije bi se željela zahvaliti Razvojnom fondu IOM-a (Međunarodne organizacije za migracije) na pruženoj finansijskoj podršci u svrhu obavljanja i objavljivanja ovog istraživanja, kao i Vladi Republike Italije na njenom finansijskom doprinosu prilikom sproveđenja aktivnosti koje se tiču procjene potreba.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

SAŽETI PREGLED

Septembra 2013. godine, Međunarodna organizacija za migracije (*International Organization for Migration – IOM*) naručila je šestomesecnu procenu potreba na polju trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina [BiH], Kosovo pod upravom UNSC¹ [Kosovo*], Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora i Srbija).²

Svrha procene potreba bila je prikupljanje i rezimiranje stavova ključnih aktera o trenutnom stanju po pitanju dostupnih mehanizama i alatki za borbu protiv trgovine ljudima u regionu. Procenom smo želeli da identifikujemo gledišta ključnih aktera o ključnim nedostacima na polju identifikacije, upućivanja, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Od ključnih aktera zatražene su i preporuke u vezi sa osnaživanjem postojećih mehanizama za reagovanje, ispravkom neodgovarajućih postupaka, i uklanjanjem fundamentalnih nedostataka u regionalnim resursima za sprečavanje trgovine ljudima.³

Primarni fokus na brzoj i tačnoj identifikaciji slučaja trgovine ljudima i njihovoj odgovarajućoj obradi pokazuje koliko su ovi koraci od suštinske važnosti za bilo kakav delotvoran odgovor na trgovinu ljudima. Bez odgovarajuće identifikacije slučajeva nije moguće identifikovati, uhapsiti i optužiti članove mreža trgovine ljudima, niti generisati podatke neophodne za sprovođenje preventivnih aktivnosti i unapređenje reagovanja policijskih snaga. Bez odgovarajućeg upućivanja i podrške za sve osobe koje su bile izrabljivane ili se njima trgovalo, nije moguće oformiti sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima. Stoga se procena potreba koncentrisala na ove dve ključne komponente procesa borbe protiv trgovine ljudskim bićima u datom regionu.

Procena potreba podrazumevala je šest ključnih koraka: (1) kancelarijsku reviziju koja se sastojala od prikupljanja, kodiranja i analize dokumenata koje je IOM

1 Kosovo pod okvirom UNSC rezolucije 1244. U daljem tekstu: Kosovo*.

2 Region Zapadnog Balkana tradicionalno uključuje i Hrvatsku, ali njen nedavni ulazak u Evropsku uniju menja njenu poziciju zemlje porekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima, kao i dostupne resurse za borbu protiv te trgovine.

3 Kao i što je slučaj u analizi potreba, nalazi i preporuke iz ovog izveštaja odražavaju stavove i gledišta ključnih aktera, a ne objektivnu, empirijsku procenu stanja stvari po pitanju trgovine ljudima u regionu. Upravo je i uzimanje stavova ključnih aktera kao empirijskih dokaza u ovom istraživanju uticalo na (1) pristup koji je istraživanje usvojilo pri analizi stavova ključnih aktera kao temelja nalaza i preporuka, i (2) izbor i formulisanje metodologije, uključujući i načine prikupljanja podataka, instrumente i analitičke metode.

identifikovala i tražila, a istraživački tim obezbedio; (2) kreiranje dva instrumenta za identifikaciju ključnih aktera i njihovih uloga kako bi bili uneti u analizu potreba; (3) lične i telefonske razgovore sa 37 identifikovanih ključnih aktera; (4) internet anketu zaposlenih u IOM u podregionu, regionu i šire, kao i drugih ključnih aktera (pri čemu je od 135 poslatih anketa popunjeno 99, što je stopa odgovora od 73 posto); (5) analizu i triangulaciju svih izvora podataka uz pomoć strukturirane šeme šifrovanja kako bi se došlo do nalaza i početnih preporuka; i (6) prezentaciju nalaza istraživanja na radionici za ključne aktere i njihovu korekciju/validaciju.

Metodologija procene potreba poseduje izvestan broj važnih ograničenja, od kojih su prva tri identifikovana na samom početku procene. Ova ograničenja uključuju sledeće:

1. Korišćenje stavova i odgovora ključnih aktera kao primarnih izvora podataka znači da su podaci iz istraživanja zasnovani na njihovom subjektivnom poznavanju situacije na polju trgovine ljudima, ličnim gledištima o nedostacima u resursima i načinu borbe, kao i individualnim osećajima o tome šta je neophodno za ispravljanje ovih propusta u vreme procene potreba. Iako je istraživanje osmišljeno tako da se ublaže posledice navedenog putem razmatranja istraživanja trećih strana u ovom polju, istraživanje ipak ne bi trebalo posmatrati kao objektivan pregled stanja stvari i analizu trgovine ljudima u regionu.
2. Izbor određenog uzorka za sprovođenje ankete i razgovora isključuje mogućnost generalizacije nalaza na veće populacije iz kojih je uzorak uzet. Tim ne može da prepostavi da gledišta donatora, partnera, vladinih, nevladinih i međuvladinih organizacija i drugih zaposlenih koje je IOM identifikovala i koji su uključeni u istraživanje, predstavljaju gledišta svih zaposlenih u svakoj instituciji, podregionu ili regionu u celini.
3. Dostupnost podataka za kancelarijsku reviziju varirala je od države do države, kao i dostupnost sagovornika za detaljne razgovore.
4. Nalazi i preporuke predstavljeni ključnim akterima na radionici bili su zasnovani na nezavisnom istraživanju i proceni raznolikih stavova i izvora. Stoga ne možemo garantovati da potpuno odražavaju gledišta bilo kojeg od ključnih aktera. Samim tim i radionica za validaciju ne osigurava stoprocentno prihvatanje i podršku svih nalaza i preporuka istraživanja.

Pored toga, iako je tim inicijalno planirao da napravi razliku između preporuka ključnih aktera po pitanju neposrednih sledećih koraka, kao i srednjoročnih i dugoročnih ciljeva, više od 90 posto ispitanih odlučilo je da ne pravi takvu distinkciju. Usled toga, preporuke nisu ni razdvajane na ovaj način.

Uprkos ovim ograničenjima, pristup zasnovan na mešovitim metodama, kvalitativnim i kvantitativnim podacima i triangulisanim nalazima uspeo je da dovede do višestrukih, solidnih nalaza po pitanju resursa, nedostataka i potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Nalazi analize potreba

Tokom analize potreba identifikovano je 20 primarnih nalaza. Nalazi ne pokrivaju svako pitanje ili temu koji su pokrenuti tokom istraživanja. Umesto toga, fokusiraju se na pitanja: (1) koja su ispitanici/sagovornici najčešće pominjali i koja su se najčešće pojavljivala u dokumentima; (2) kojima su ispitanici/sagovornici ili dokumenti posvetili najviše vremena ili prostora; i (3) koja su najčešće identifikovana kao bitna od strane različitih sagovornika i u različitim podregionalnim/regionalnim dokumentima. Istraživački tim je grupisao nalaze u okviru sledećih pet oblasti: (1) nova kretanja u trgovini ljudima; (2) identifikacija i upućivanje; (3) podrška dostupna žrtvama trgovine ljudima; (4) saradnja između aktera koji se bore protiv trgovine ljudima; i (5) nedostaci u programima identifikacije, upućivanja i zaštite.

Nova kretanja u trgovini ljudima

Procena je identifikovala izvestan broj novih kretanja po pitanju tipa i oblika trgovine ljudima u regionu, i to sledeće:

- trgovina ljudima na Zapadnom Balkanu uključuje višestruke obrasce, višestruke oblike izrabljivanja i višestruke oblike prinude/ranjivosti;
- ilegalne migracije su sve prisutnije unutar zapadnobalkanskog regiona;
- sagovornici iz celog regiona izveštavaju o povećanju interne trgovine ljudima i daju različita objašnjenja za taj porast;
- čini se da se na Zapadnom Balkanu povećava broj slučajeva trgovine ljudima u svrhu različitih oblika radnog izrabljivanja;
- u regionu su se pojavili novi oblici izrabljivanja dece; i
- NVO i državni zvaničnici imaju različite percepcije opsega i adekvatnosti odgovora na trgovinu ljudima u regionu.

Međutim, dostupni podaci nisu nam pružili informacije o tome koliko ova kretanja predstavljaju nove obrasce trgovine ljudima, a koliko, umesto toga, odražavaju prepoznavanje postojećih obrazaca. Na primer, dobili smo različite podatke o stepenu do kojeg je trgovina decom radi organizovanog prosjačenja novi fenomen ili dugotrajni, već postojeći, koji je tek nedavno prepoznat kao oblik trgovine ljudima.

Identifikacija i upućivanje slučajeva trgovine ljudima

U odnosu na postojeće mreže za identifikaciju i upućivanje (potencijalnih) slučajeva trgovine ljudima, procena potreba otkrila je da:

- u regionu postoji nekoliko različitih i ponekad nedoslednih sistema za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima;

- mehanizmi za identifikaciju ispoljavaju nekoliko slabosti, uključujući i preterano oslanjanje na policiju, definicijske nedoslednosti i institucionalna ograničenja; i
- neuključenost inspektora rada u proces identifikacije i odsustvo radnog izrabljivanja u definicijama trgovine ljudima predstavljaju značajne prepreke za identifikovanje takvih slučajeva i sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima.

Raspoloživa podrška

Fokus nalaza u vezi sa zaštitom i pomoći za osobe kojima je trgovano bio je na pitanjima koja prožimaju više oblasti širom regiona, uključujući i sledeća:

- raspoloživa pomoć uglavnom se zasniva na skloništima i prvenstveno je pružaju NVO; nigde ne postoji sklonište za decu ili muškarce žrtve trgovine ljudima;
- žrtvama je dostupan period za oporavak i refleksiju, kao i dozvole za privremeni boravak, ali često samo ukoliko sarađuju sa organima vlasti;
- u veoma malom broju slučajeva je dodeljena odšteta, bilo da je isplaćuju trgovci ljudima ili država, očigledno usled složenih ili nefunkcionalnih postupaka, nedostatka pravne podrške i, u nekim slučajevima, aktivnog obeshrabrvanja od strane organa vlasti; i
- u regionu postoji čitav niz usluga i oblika podrške za žrtve trgovine ljudima; kvalitet i opseg ovih usluga imaju tendenciju variranja u zavisnosti od oblika trgovine ljudima – domaća, međunarodna, ili u sektoru rada.

Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima

Nalazi o partnerstvima, mrežama i saradnji, bavili su se pitanjima koja se odnose na zvaničnu i nezvaničnu saradnju unutar i preko granica u oblasti trgovine ljudima, uključujući i nacionalne i transnacionalne mehanizme za upućivanje. Takođe naglašavaju i razlike između postupaka kako su definisani na papiru i operativnog odgovora na trgovinu ljudima koji se primenjuje u praksi, a naročito činjenice da:

- uprkos brojnim uspostavljenim mehanizmima za saradnju, ključni akteri ih ne smatraju potpunim ili sasvim funkcionalnim; i
- dok postoje brojni bilateralni i međunarodni sporazumi o borbi protiv trgovine ljudima, mnogi od njih nisu operativni, što relevantne aktere prisiljava da se oslanjaju na nezvanične mreže kako bi koordinisali prekogranične aktivnosti borbe protiv trgovine ljudima.

Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći

Nalazi u vezi sa mehanizmima identifikacije i upućivanja, kao i programima pomoći i podrške, otkrili su nekoliko ključnih nedostataka koji se tiču čitavog niza pitanja, uključujući i dostupnost i funkcionalnost mehanizama za identifikaciju, sproveđenje zakona čiji je cilj zaštita žrtava trgovine ljudima, usluge u vezi sa podrškom, i reintegraciju i saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima:

- U regionu nema delotvornih mehanizama za brzu i tačnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj nedostatak dovodi do toga da neki tipovi slučajeva trgovine ljudima ostaju neprimećeni. Specifični problemi uključuju:
 - probleme sa postojećim zakonskim okvirom;
 - nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima je verovatno da će se pojaviti slučajevi trgovine ljudima;
 - odsustvo određenih neophodnih sektora iz identifikacije;
 - nedostatak kapaciteta kod glavnih aktera koji učestvuju u identifikaciji; i
 - u nekim slučajevima – osetni nedostatak političke volje;
- Usluge na polju dugoročne reintegracije i dalje predstavljaju izazov u celom regionu;
- Zakoni koji su osmišljeni da zaštite žrtve trgovine ljudima u regionu se nedosledno koriste i primenjuju;
- Dostupna pomoć i usluge ostaju neiskorišćeni u mnogim slučajevima; i
- Postoji samo nekoliko sistema koji bi trebalo da obezbede da pomoć pružena žrtvama trgovine ljudima (1) ispunjava minimalne standarde i (2) da je same žrtve smatraju odgovarajućom.

Preporuke procene potreba

Cilj preporuka proisteklih iz gledišta ključnih aktera i ovih nalaza je da ukažu na najvažnije nedostatke i prioritete identifikovane na regionalnom nivou. Primarne preporuke odražavaju predloge intervjuisanih sagovornika i ispitanika u anketi koji su prodiskutovani i validirani na radionici za ključne aktere. Usled toga neće sve preporuke biti relevantne za svaku lokaciju. Pored toga, u odeljku sa preporukama (odeljak 5) date su preporuke i prioriteti na nacionalnom nivou. Postoji 15 preporuka grupisanih po temama, a red po kome su nabrojane ne odražava njihovu važnost.

Identifikacija žrtava trgovine ljudima

Preporuka 1: Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri trebalo bi da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.

Preporuka 2: Raditi na unapređenju veština i kapaciteta policije kao i drugih aktera u procesu da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, što uključuje skrining, informativne razgovore i upućivanje.

Preporuka 3: Osnaziti kapacitete i motivaciju svih aktera odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.

Preporuka 4: Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:

- a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov);
- b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada;
- c. sprovodenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i
- d. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.

Usluge podrške i reintegracije za žrtve trgovine ljudima

Preporuka 5: Obezbediti više usluga za sve slučajeve, a ne samo one u kojima je došlo do seksualnog izrabljivanja.

Preporuka 6: Obezbediti više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne samo skloništima, za one osobe koje ne žele da budu smeštene u skloništima ili im to ne bi koristilo.

Preporuka 7: Razviti i sprovesti specifične usluge podrške za decu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama. Ovo uključuje kreiranje specijalizovanih programa za integraciju dece, po potrebi pružanje odgovarajuće podrške starateljskim porodicama i unapređenje kapaciteta zaposlenih u ustanovama za brigu o deci.

Preporuka 8: Unaprediti kvalitet usluga putem (1) razvoja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda, i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.

Preporuka 9: Obezbediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve slučajeve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.

Saradnja na nacionalnom i međunarodnom nivou

Preporuka 10: Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.

Preporuka 11: Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog sprovođenja i institucionalizacije regionalnih TMU ; unaprediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.

Krivičnopravni postupci

Preporuka 12: Povećati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.

Preporuka 13: Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopravnog postupka, obezbediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoći pri traženju odštete.

Posvećenost vlade i raspodela resursa

Preporuka 14: Povećati finansijska sredstva dodeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoći žrtvama.

Stavovi koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima

Preporuka 15: Inkorporirati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unapređenje veština.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

1. UVOD I OSNOVNE INFORMACIJE

Septembra 2013. godine, Međunarodna organizacija za migracije naručila je šestomesečnu procenu potreba na polju trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina [BiH], Kosovo pod upravom UNSC⁴ [Kosovo*], Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora i Srbija).⁵

Svrha procene potreba bila je prikupljanje i rezimiranje stavova ključnih aktera o trenutnom stanju po pitanju dostupnih mehanizama i alatki za borbu protiv trgovine ljudima u regionu. Procenom smo želeli da identifikujemo gledišta ključnih aktera o ključnim nedostacima na polju identifikacije, upućivanja, pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima. Od ključnih aktera zatražene su i preporuke u vezi sa osnaživanjem postojećih mehanizama za reagovanje, ispravkom neodgovarajućih postupaka i uklanjanjem fundamentalnih nedostataka u regionalnim resursima za sprečavanje trgovine ljudima.⁶

Primarni fokus na brzoj i tačnoj identifikaciji slučaja trgovine ljudima i njihovoj odgovarajućoj obradi pokazuje koliko su ovi koraci od suštinske važnosti za bilo kakav delotvoran odgovor na trgovinu ljudima. Bez odgovarajuće identifikacije slučajeva nije moguće identifikovati, uhapsiti i optužiti članove mreža trgovine ljudima, niti generisati podatke neophodne za sprovođenje preventivnih aktivnosti i unapređenje reagovanja policijskih snaga. Bez odgovarajućeg upućivanja i podrške za sve osobe koje su bile izrabljivane ili se njima trgovalo, nije moguće oformiti sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima. Stoga se procena potreba koncentrisala na ove dve ključne komponente procesa borbe protiv trgovine ljudskim bićima u datom regionu.

Ovaj odeljak pruža kratak pregled situacije na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. U odeljku 2 detaljno predstavljamo metodologiju, kao i okvir i ključna istraživačka pitanja procene, i podcrtavamo ograničenja ovog istraživanja. U odeljku 3 dati su primarni nalazi procene. Ove nalaze grupisali smo u skladu sa istraživačkim pitanjima, koja uključuju: (1) nova kretanja; (2) identifikaciju i upućivanje; (3) podršku i usluge; (4) saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima; i (5) nedostatke programa za identifikaciju, upućivanje i podršku. Svaka istraživačka tema je numerisana i napisana podebljanim fontom (**bold**).

4 Videti fusnotu 1.

5 Videti fusnotu 2.

6 Videti fusnotu 3.

Nakon svake navedeni su nalazi koji se bave datim pitanjem po tačkama, i to u kurzivu radi razlikovanja. Svaka tačka propaćena je diskusijom o podacima koji joj idu u prilog, uključujući i ilustrativne citate prikupljene tokom kancelarijske analize, telefonskih razgovora, terenskih poseta, i putem internet ankete. Broj nalaza i podataka koji ih ilustruju zavisi od tematske oblasti i samog nalaza. Ove razlike odražavaju dubinu i detaljnost odgovora dobijenih tokom prikupljanja podataka i identifikovanih tokom analize. U odeljku 4 dat je rezime ishoda regionalne radionice za validaciju (održane maja 2014. godine). Izveštaj završava odeljkom 5, u kojem je dat niz preporuka ključnih aktera praćenih sažetim zaključcima i konsolidovanim preporukama baziranim na nalazima istraživanja. Ovaj izveštaj takođe sadrži i šest aneksa: Aneks A: Projektni zadaci, Aneks B: Okvirni instrumenti za identifikaciju ključnih aktera procene potreba, Aneks C: Spisak analiziranih dokumenata, Aneks D: Master vodič za razgovore, Aneks E: Instrument za anketu, Aneks F: Analitički šifarnik, Aneks G: Učesnici radionice za ključne aktere, i Aneks H: Prezentacija radionice za ključne aktere.

1.1. Osnovne informacije i kontekst

Zapadni Balkan se istovremeno suočava sa dugotrajnim i novim izazovima na polju borbe protiv trgovine ljudima. Tokom prethodne dve decenije društveno-ekonomski i politički nemiri u regionu doveli su do velikog povećanja ilegalnih migracija sa Zapadnog Balkana, i kroz ovaj region ka Evropskoj uniji (EU). Ove česte promene i kretanje ljudi koje su izazvale takođe su doprineli i povećanju uočljivosti trgovine ljudima iz, unutar i preko regiona.

Iako je trenutno u toku period relativne političke stabilnosti, trgovina ljudima i dalje predstavlja trajan i složen izazov u celom regionu. Ovo je naročito slučaj među društveno marginalizovanim grupama, uključujući i Rome i decu koja žive na ulici, kao i nezaposlene mlade i mlade koji rade pod nepovoljnim uslovima. Ove grupe često jedva preživljavaju i imaju ograničen pristup prilikama za legitimno zaposlenje i načinu da izdržavaju sebe i svoje porodice u sopstvenoj zemlji. Suočeni sa nezaposlenošću i nedostatkom alternativa, mogu da odluče da prihvate beskrupulozne ponude za neprijavljeni rad, naročito u regionima koji su istorijski i geografski najbliži Zapadnom Balkanu – Evropskoj uniji, Kavkazu, Centralnoj Aziji i Rusiji. Izlozani od zaštitnih mehanizama državnih regulatora, sindikata i pravne zaštite, radnici na crno, naročito migranti, bivaju izloženi povećanom riziku od trgovine ljudima. Proširenje EU na Rumuniju i Bugarsku i pooštravanje kontrole na granicama u Južnoj Evropi dodatno su iskomplikovali regionalnu situaciju po pitanju trgovine ljudima. Ovo je dovelo do preusmeravanja i intenziviranja tokova ilegalnih migracija iz Južne Azije, Severne Afrike i Bliskog istoka, preko Zapadnog Balkana do EU. Novi tokovi migracija mogu da budu naročito plodno tlo za trgovinu ljudima, pošto je pojedincima i zajednicama potrebno izvesno vreme da razviju načine za identifikaciju, ublažavanje i prevazilaženje rizika povezanih sa migracijom.

Iako mnogi zvanični statistički podaci sugerisu opadanje broja slučajeva tokom prethodnih nekoliko godina, brojni ključni akteri i dalje izražavaju svoju zabrinutost zbog situacije na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Oni koji su aktivni na terenu navode da zvanična statistika ne odražava razmere ovog problema usled činjenice da mehanizmi za identifikaciju nisu usklađeni sa ključnim trendovima u trgovini ljudima, kao i zbog opšteg nedostatka adekvatnih mehanizama za identifikaciju žrtava i njihovo upućivanje na osnovne usluge. Ovo samim tim onemogućava da javnost i vlade shvate veličinu i složenost problema. Bez podrobnog poznavanja ovog pitanja vlade neće (1) dati potreban prioritet borbi protiv trgovine ljudima; (2) razviti sofisticirano razumevanje promenjivih modaliteta trgovine ljudima i specifičnih mreža trgovaca; ili (3) saraditi sa nevladinim organizacijama ili naučno-istraživačkim sektorom kako bi izgradili jaku bazu dokaza na kojoj bi se temeljili kapaciteti za borbu protiv trgovine ljudima, usluge zaštite i podrške, kao i preventivne aktivnosti. Ukratko, nedostaci u procesu identifikacije mogu da dovedu do potcenjivanja obima problema, što može da šteti naporima usmerenim na kreiranje delotvornih, regionalnih odgovora na trgovinu ljudima.

Pored ovih i drugih potencijalnih nedostataka u trenutnoj regionalnoj borbi protiv trgovine ljudima, zemlje Zapadnog Balkana suočavaju se i sa zahtevima da usklade svoje zakonodavne okvire sa propisima EU. Iako su akteri u regionu već pokrenuli ove procese, i dalje im je potrebna pomoć. I upravo u ovakvoj situaciji pojave novih izazova i odgovornosti, kao i potrebe da se obezbedi da već ograničeni resursi budu usmereni ka oblastima u kojima se može postići najveći efekat, IOM je odlučio da sprovede procenu postojećih resursa, primarnih nedostataka i prioritetnih potreba borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

IOM je angažovao omanji istraživački tim za sprovođenje ove studije, koji je kreirao okvir procene potreba, što uključuje i prikupljanje podataka i analizu (Tabela 1). Okvir uključuje niz istraživačkih pitanja baziranih na svrsi celog istraživanja, kako je dato u projektnim zadacima (Aneks A). Istraživački tim je upotrebio ova pitanja kako bi organizovao okvir procene potreba i kreirao pitanja ili mere za prikupljanje podataka. Mere su potom inkorporirane u odgovarajuće instrumente za prikupljanje i analizu podataka, uključujući i analitičku šifru upotrebljenu u analizi dokumenata (a kasnije i analiza drugih kvalitativnih podataka), internet anketiranje ključnih aktera, protokol za razgovore na terenu i poverljivu prezentaciju za radionicu za ključne aktere.

Tabela 1: Okvir Međunarodne organizacije za migracije za procenu potreba u borbi protiv trgovine ljudskim bićima na Zapadnom Balkanu

Istraživačko pitanje	Potpitanja
Trenutna situacija u oblasti trgovine ljudima	
1. Koja su nova kretanja, sile, faktori ili modaliteti na polju trgovine ljudima u regionu Zapadnog Balkana?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koji su postojeći putevi trgovine ljudima? <ul style="list-style-type: none"> ○ Koje su ključne lokacije porekla, tranzita i odredišta? ○ Koji su ključni oblici izrabljivanja? ○ Koji su novi ili nastajući putevi koji prolaze kroz ove lokacije? ○ Koje nove metode se upotrebljavaju unutar mreža trgovine ljudima? ● Koji novi oblici izrabljivanja se pojavljuju? <ul style="list-style-type: none"> ○ U kojim privrednim granama dolazi do najviše izrabljivanja? ○ Odakle dolaze trgovci ljudima? ○ Kako identifikuju i vrabiju svoje žrtve? ○ Ko su žrtve (godište, pol, mesto porekla)?
Mapiranje resursa za borbu protiv trgovine ljudima	
2. Kakav zakonski okvir i državne politike postoje na polju identifikacije i upućivanja (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koje organizacije imaju nadležnost da donesu zvaničnu odluku da je neko žrtva trgovine ljudima? ● Koji se kriterijumi koriste za identifikaciju žrtava? Da li se koriste kontrolne liste za skrining? Ko ima pristup tim listama (socijalni radnici, zdravstveni radnici, nastavnici itd.)? Da li se one distribuiraju svim uključenim akterima? ● Koje mogućnosti postoje za žrtve da se „samoidentifikuju“ (npr. SOS telefoni)? Koliki procenat žrtava bude identifikovan na taj način? ● Koji relevantni nacionalni i regionalni sporazumi o saradnji postoje u oblasti identifikacije, upućivanja i podrške? ● Koliko su operativni mehanizmi za identifikaciju i upućivanje? Do kog stepena državni podaci tačno predstavljaju procenjeni broj žrtava trgovine ljudima (identifikovanih i neidentifikovanih)? ● Do kog je stepena profil identifikovanih žrtava reprezentativan za sve slučajeve trgovine ljudima u regionu? ● Koje su primarne prepreke i barijere koje sprečavaju adekvatnu identifikaciju i pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima?
3. What institutions currently provide protection and assistance to VoT in the region and/or by sub-region?	<ul style="list-style-type: none"> ● Kakvu zaštitu i usluge nude? ● Koji su njihovi izvori finansiranja (vlada, donatori, privatna sredstva)? ● Koji mehanizmi postoje za pomoći osobama koje nisu dobile zvaničan status žrtava trgovine ljudima? ● Da li resursi i podrška koji su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima odgovaraju njihovim potrebama? Da li su resursi na neki način u raskoraku sa njihovim potrebama? ● Kakvi sistemi su upostavljeni da obezbede da pomoći pružena u okviru ovih programa bude odgovarajuća (npr. standardi, mehanizmi putem kojih žrtve mogu da pruže povratne informacije, programi eksterne evaluacije)?

	Izvori podataka				
	Razgovori sa zaposlenima u IOM	Razgovori sa ključnim akterima	Anketiranje ključnih aktera	Pregled dokumenata	Radionica za ključne aktere
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X		X	
	X	X		X	
	X	X		X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	

Istraživačko pitanje	Potpitanja	
4. Kakve vrste partnerstava, mreža i oblika saradnje postoje između aktera u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u regionu i/ili podregionu?	<ul style="list-style-type: none"> ● Koliko su operativna ova partnerstva? Da li su partnerstva institucionalizovana (npr. putem memoranduma o saradnji, ugovora itd.)? Da li postoji institucija koja je zadužena za unapređenje i poromovisanje partnerstava? ● Da li je njihov rad održiv? 	
Opis nedostataka resursa		
5. Koji su nedostaci mehanizama identifikacije i upućivanja, programa zaštite i podrške?	<ul style="list-style-type: none"> ● Na kojem nivou postoje ovi nedostaci – lokalnom, nacionalnom i/ili regionalnom? ● Do koje mere nacionalnost žrtava, način na koji se identificuju i/ili organizacija koja se time bavi utiču/uslovljavaju usluge koje su im na raspolaganju? ● Kakve razlike postoje između usluga koje se pružaju žrtvama trgovine ljudima radi seksualnog izrabljivanja, radnog izrabljivanja i neke druge svrhe? Kakve razlike postoje između žrtava interne i eksterne trgovine ljudima? ● Kakve razlike postoje između usluga koje se pružaju maloletnim i punoletnim žrtvama trgovine ljudima? 	
Prioritetne potrebe		
6. Koji su prioriteti ključnih akterova po pitanju kreiranja, proširenja ili osnaživanja postojećih mehanizama za identifikaciju, upućivanje i podršku?	<ul style="list-style-type: none"> ● Opišite neke postojeće ili predviđene lokalne, nacionalne ili regionalne procese putem kojih se određuju prioriteti borbe protiv trgovine ljudima u regionu (ili podregionima). <ul style="list-style-type: none"> ○ Ko su glavni akteri u ovom procesu (vlada, lokalni/međunarodni NVO, multilateralne organizacije, privatni sektor)? ● Koji su prioriteti za kreiranje, proširenje ili osnaživanje postojećih mehanizama za identifikaciju na lokalnom i regionalnom nivou? ● Koji su prioriteti za kreiranje, proširenje ili osnaživanje postojećih mehanizama za upućivanje i podršku na lokalnom i regionalnom nivou? 	
Prioritetne preporuke		
7. Šta ključni akteri preporučuju po pitanju (i) sledećih neposrednih koraka, (ii) srednjoročnih ciljeva, i (iii) dugoročnih ciljeva na polju kreiranja, proširenja ili osnaživanja postojećih mehanizama i resursa za borbu protiv trgovine ljudima i pomaganje njenim žrtvama na Zapadnom Balkanu?		

	Izvori podataka				
	Razgovori sa zaposlenima u IOM	Razgovori sa ključnim akterima	Anketiranje ključnih aktera	Pregled dokumenata	Radionica za ključne aktere
	X	X		X	
	X	X		X	
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	
	X	X	X	X	X
	X	X	X	X	X

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

2. METODOLOGIJA PROCENE POTREBA

U ovom odeljku opisujemo metodologiju korišćenu u ovoj proceni, predstavljamo okvir i ključna istraživačka pitanja, i podcrtavamo ograničenja ovog istraživanja. Procena potreba je podrazumevala šest ključnih koraka: (1) kancelarijsku analizu koja se sastojala od prikupljanja, kodiranja i analize dokumenata koje je IOM identifikovao i tražio, a istraživački tim obezbedio; (2) kreiranje dva instrumenta za identifikaciju ključnih aktera i njihovih uloga kako bi bili uneti u analizu potreba; (3) ličnih i telefonskih razgovora sa 37 identifikovanih ključnih aktera; (4) internet anketu zaposlenih u IOM u podregionu, regionu i šire, kao i drugih ključnih aktera (pri čemu je od 135 poslatih anketa popunjeno 99 što je stopa odgovora od 73 posto); (5) analizu i triangulaciju svih izvora podataka uz pomoć strukturirane šeme šifrovanja kako bi se došlo do nalaza i početnih preporuka; i (6) prezentaciju nalaza istraživanja na radionici za ključne aktere i njihovu korekciju/validaciju.

Kancelarijska analiza

Kancelarijska analiza pokrila je ključne institucionalne dokumente i istraživanja o trgovini ljudima na Zapadnom Balkanu na nivou regiona i podregiona. Zaposleni u kancelarijama IOM u regionu identifikovali su niz dokumenata i regionalnih izveštaja koje bi potencijalno trebalo uključiti u reviziju. Ukupno je identifikovano 59 dokumenata. Od ovoga, tim je pregledao, dopunio i na kraju u kancelarijsku analizu uključio 43 dokumenta (Aneks C: Lista analiziranih dokumenata). Tim je onda kreirao šemu analitičkog šifrovanja zasnovanu na istraživačkim pitanjima i šifrova dokumente koristeći *dedoosē*⁷ softver za kvalitativnu analizu sadržaja (Aneks E: Analitički Šifrarnik). Kao što je objašnjeno u daljem tekstu, tim je triangulisao podatke prikupljene tokom kancelarijske analize sa drugim izvorima podataka kako bi identifikovao, istražio, elaborirao i potvrdio nalaze, kao i оформio preporuke.

Identifikacija ključnih aktera

Bitna komponenta svake procene potreba jeste i angažovanje ključnih aktera. Ključni akteri su oni pojedinci ili organizacije koji su na neki način investirani u određeno pitanje, problem ili instituciju, imaju iskustva sa njima ili ih poznaju

⁷ Dedoose – Internet aplikacija za analizu kvalitativnog istraživanja, kao i istraživanja zasnovanog na više metoda koja radi na više platformi. Videti: http://www.dedoosē.com/?gclid=CKb4u43f_b0CFabLtAodp0YASQ.

(adaptirano iz CDC 2012). Primeri ključnih aktera uključuju zaposlene na programu koji rade na određenom pitanju ili sa određenom populacijom, zaposlene u upravnim i nadzornim organima, zaposlene u partnerskim ustanovama koji rade sa istim ili povezanim grupama ili pitanjima, donatore ili finansijere programa ili institucija, istraživače i evaluatore, kao i nezavisne eksperte sa specifičnim poznavanjem određenog pitanja ili problema. Koji će biti ključni akteri u bilo kojoj inicijativi, pitanju ili problemu zavisiće od toga ko direktno radi na određenom pitanju ili programu i ko je u najboljoj poziciji da nešto postigne. Kao oni koji učestvuju u programu i rade na problemu, takođe predstavljaju i ljudе ili institucije koji su u najboljoj poziciji da iskoriste rezultate procene problema ili pitanja na najkorisniji mogući način. Identifikacija odgovarajućih ključnih aktera koje će angažovati i uključiti u proces od suštinske je važnosti za sprovođenje svake značajne procene.

Svrha uključivanja ključnih aktera u procenu jeste da se poveća relevantnost rezultata ili nalaza i razvije osećaj vlasništva nad njima. Zbog njihove privilegovane pozicije kao stručnjaka i onih koji neposredno rade na nekom pitanju, upliv ključnih aktera u osmišljavanje, sprovođenje ili sadržaj neke procene može da poveća određenost i prikladnost nalaza. Takođe, može doprineti i da nalazi budu primenljivi u realnim situacijama i da potencijalno budu brzo operacionalizovani, kako bi neki program bio unapređen ili kako bi se delotvornije reagovalo na određene probleme. Pored toga, može i da obezbedi da nalazi odražavaju potrebe i vrednosti samih ključnih aktera. Ako ključni akteri učestvuju u proceni verovatnije je da će nalaze posmatrati kao plodove sopstvenog rada. Takođe je verovatnije da će smatrati kako su u skladu sa njihovim gledanjem na neko pitanje ili problem. I na kraju, angažovanje ključnih aktera doprinosi donošenju „korisnih, relevantnih i verodostojnih“ nalaza (Preskill and Jones, 2009).

Istraživački tim je razvio dva okvira za identifikaciju ključnih aktera sa tačke gledišta procene potreba (Aneks B), kako bi pomogao IOM u identifikaciji i uključivanju ključnih aktera u procenu potreba. Prvi od ovih instrumenata ima za cilj da pomogne IOM da identifikuje solidan, relevantan niz ključnih aktera koje će uključiti u procenu potreba. Drugi instrument je osmišljen da pomogne IOM u određivanju odgovarajuće uloge za ključne aktere u proceni potreba.

Detaljni razgovori sa ključnim akterima

Stavovi i gledišta ključnih aktera, uključujući i donatore, na polju borbe protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, činili su suštinsku komponentu procene potreba. Kako bi dobio detaljni i iznijansirani uvid u trenutnu situaciju i potrebe, istraživački tim je sproveo telefonske i neposredne razgovore sa nizom ključnih aktera. Zaposleni u IOM sastavili su spisak sagovornika i ispitanika koji je pokrio čitav region.⁸ Kao što je detaljno prikazano u Tabeli 2, tim je sproveo ukupno 37 razgovora.

8 Ovaj izveštaj učesnike u razgovoru naziva „sagovornicima“, a učesnike u anketi „ispitanicima“.

Koristeći istraživačka pitanja, tim je kreirao paket pitanja koji je korišćen kao osnova za formulisanje vodiča za polustrukturirane razgovore, u skladu sa okvirom procene potreba (Tabela 2). Vodič je potom prilagođen različitim ulogama ključnih aktera i njihovim vezama sa borbom protiv trgovine ljudima (npr. kao donatora, zvaničnika, pružaoca usluga itd.), dok je istovremeno zadržao potrebnu doslednost u svim verzijama kako bi bila obezbeđena kompatibilnost podataka.

Table 2: Numbers of Interviews by Sub-region

		Number of Interviews per Area					
Uloga		Albanija	Bosna i Hercegovina	Kosovo	BJR Makedonija	Crna Gora	Srbija
Policija i tužilaštvo	Državni zvaničnici na polju krivične pravde / sproveđenja zakona	2	1	1	1	1	1
	Policija		1	1	1	1	
	Graničari				1		
Državni zvaničnici	Državni zvaničnici na polju pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima	1			1		1
	Državni zvaničnici na polju socijalne i/ili zdravstvene zaštite (ne samo po pitanju trgovine ljudima)		1				
	Državni zvaničnici – drugi	1					
NVO	Zaposleni u NVO koja pruža pomoć žrtvama	1	2	1	1	1	1
	Zaposleni u NVO – drugi				2		
Sudija/ tužilac		1		1			
Zaposleni u MVO/razvojnim programima	Zaposleni u UN ili drugim multilateralnim organizacijama (MVO)*	1	1	2			
	Zaposleni u Međunarodnoj razvojnoj agenciji (IDA)	1		2			1
Other	Konsultanti / ne-zavisni eksperti za borbu protiv trgovine ljudima						
	Other	1			1		
Total		9	6	7	8	3	4

*Zaposleni u IOM nisu intervjuisani tokom analize potreba.

Internet anketa

Kako bi dobili uvid u gledišta šireg kruga ključnih aktera u odnosu na one koji su učestvovali u razgovorima, istraživanje je uključivalo i internet anketu poslatu za 135 potencijalnih ispitanika identifikovanih od strane IOM. Anketa se sastojala od pet tematskih oblasti, sa 55 zatvorenih potpitana kod kojih je postojao izbor između više mogućnosti ili označavanje odgovora na skali nalik na Likertovu, kao i četiri otvorena pitanja. Ovaj format je ključnim akterima omogućio da iznesu svoje stavove, kao i da daju dalje komentare o ključnim pitanjima procene potreba u poverljivom okruženju (Aneks E: Instrument za anketu). Anketa je postavljena na internet, na engleskom jeziku, pri čemu su zaposleni u IOM prevodili pitanja kako bi se postarali da svi ključni akteri razumeju njihov sadržaj. Istraživački tim je usko sarađivao sa IOM kako bi stupio u kontakt sa ključnim akterima koji prvobitno nisu ispunili anketu. Uz pomoć ovog pristupa uspeli smo da postignemo stopu pounjavanja od 73 posto (brojčano = 99).

Tabela 3: Ispitanici razvrstani po oblasti i ulozi, izraženo u procentima

ULOGA	Albanija	BiH	Kosovo*	BjR Makedonija	Crna Gora	Srbija	Regionalno	Globalno
Policija i tužilaštvo	2.0	2.0	2.0	6.1	0.0	2.0	1.0	0.0
Državni zvaničnik	10.2	2.0	0.0	4.1	1.0	3.1	0.0	0.0
NVO	6.1	3.1	0.0	10.2	1.0	2.0	1.0	1.0
Sudija/tužilac	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0
IOM	2.0	1.0	0.0	2.0	1.0	1.0	0.0	0.0
MVO/MRA	3.1	2.0	2.0	9.2	0.0	1.0	1.0	0.0
Drugi	4.1	4.1	0.0	4.1	1.0	0.0	0.0	0.0

Source: Stakeholder Survey (IOM WB Needs Assessment 2014).

Notes: Missing data is excluded from percentage calculations.

Analiza podataka

Istraživački tim je analizirao kvalitativne podatke (dokumente i razgovore) prvo tako što je kreirao specifične projektne šifre zasnovane na istraživačkim pitanjima (Aneks F: Analitički šifrarnik) i potom te šifre dodelio kvalitativnim

podacima (dokumentima i razgovorima). Što se ankete tiče, tim je analizirao podatke tako što je formulisao deskriptivne statističke podatke kako bi procenio širu lepezu mišljenja i perspektiva o potrebama borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Tim je potom triangulisao tri tipa podataka kako bi (1) odredio učestalost i osobenosti novih tema i obrazaca, (2) procenio njihovu međusobnu validnost, i (3) identifikovao protivurečnosti unutar i između tipova podataka.

Ovaj proces je timu omogućio da (1) identifikuje ključne obrasce, nalaze i teme u podacima, (2) formuliše paket konkretnih nalaza sa fokusom na svako od istraživačkih pitanja, i (3) prikupi nalaze koji se odnose na različite teme kako bi kreirao paket preporuka o najboljim načinima rešavanja regionalnih potreba.

Regionalna radionica za validaciju

Okupljanje ključnih aktera kako bi prodiskutovali i precizirali preliminarne nalaze i preporuke istraživanja predstavljalo je korak ka zaključivanju ove kratke procene potreba. IOM je identifikovao grupu ključnih aktera iz celog regiona, kao i predstavnike donatora i međunarodnih organizacija izvan regiona, i pozvao ih na regionalnu radionicu za validaciju, maja 2014. godine (videti: Aneks G za broj učesnika, kao i organizacije i države iz kojih potiču). Radionica je podrazumevala tri ključne aktivnosti: (1) predstavljanje preliminarnih nalaza i preporuka (Aneks H), (2) određivanje prioriteta među preporukama u malim grupama (određenim po državama), i (3) preciziranje preporuka i određivanje prioriteta među njima na regionalnom nivou. Namena je bila da se formuliše konačni paket preporuka koji bi odražavao prioritete ključnih aktera sa aspekta sledećih koraka na polju kreiranja koherentnijeg i delotvornijeg odgovora na trgovinu ljudima u regionu (u tabelama 4.1. i 4.2. dati su ishodi ovih aktivnosti radionica).

2.1 Ograničenja procene potreba

Metodologija procene potreba imala je određeni broj važnih ograničenja, od kojih su prva tri identifikovana na samom početku. Ova ograničenja uključuju sledeće:

1. Korišćenje stavova i odgovora ključnih aktera kao primarnih izvora podataka znači da su podaci iz istraživanja zasnovani na njihovom subjektivnom poznavanju situacije na polju trgovine ljudima, ličnim gledištima o nedostacima u resursima i načinu borbe, kao i individualnim osećajima o tome šta je neophodno za ispravljanje ovih propusta u vreme procene potreba. Istraživanje je osmišljeno tako da se ublaže posledice putem razmatranja istraživanja trećih strana na ovom polju. Međutim, odgovori ključnih aktera istovremeno sačinjavaju i najveći deo dokaza na kojima se procena potreba zasnivala, a kancelarijska analiza ne predstavlja sveobuhvatni pregled

-
- literature. Stoga, kao i kod svake procene potreba, istraživanje ipak ne bi trebalo posmatrati kao objektivan pregled stanja stvari i analizu trgovine ljudima u regionu;
2. Izbor određenog uzorka za sprovođenje ankete i razgovora isključuje mogućnost generalizacije nalaza na veće populacije iz kojih je uzorak uzet. Tim ne može da prepostavi da gledišta donatora, partnera, vladinih, nevladinih i međuvladinih organizacija i drugih zaposlenih koje je IOM identifikovao i koji su uključeni u istraživanje predstavljaju gledišta svih zaposlenih u svakoj instituciji, podregionu ili regionu u celini;
 3. Svi nalazi i preporuke zasnivaju se na individualnim gledištima ključnih aktera u proceni potreba. Iako je istraživački tim izvršio triangulaciju različitih i raznolikih sagovornika i ispitanika koristeći višestruke metode, podaci istraživanja predstavljaju potpuno subjektivne stavove tih ključnih aktera. Nivo upoznatosti sa aktuelnim pitanjima na polju trgovine ljudima značajno je varirao od sagovornika do sagovornika. Ovo je uglavnom prouzrokovano nedostatkom realnog angažovanja ili delimičnim angažovanjem u uskom segmentu šireg sektora. Štaviše, kako je IOM identifikovao ključne aktere koji su bili uključeni u procenu potreba, samim tim su ti akteri odražavali stavove i standarde IOM po pitanju borbe protiv trgovine ljudima, pre nego raznolik i kompletan niz gledišta prisutnih na terenu;
 4. Dostupnost podataka za kancelarijsku analizu varirala je od države do države, kao i dostupnost ispitanika za detaljne razgovore. U Crnoj Gori, na primer, postojao je samo jedan relevantan izveštaj i tim je mogao da intervjuše samo dva državna zvaničnika i jednog predstavnika NVO sektora. Nasuprot tome, u Albaniji je pregledano sedam nacionalnih i pet regionalnih izveštaja/ dokumenata, a intervjuisano je devet osoba (pet državnih zvaničnika, dva predstavnika NVO, jedan predstavnik međunarodnih organizacija i dva predstavnika Vlade SAD);
 5. Iako je tim prvo bitno planirao da napravi razliku između preporuka ključnih aktera po pitanju neposrednih sledećih koraka, kao i srednjoročnih i dugoročnih ciljeva, više od 90 posto ispitanika odlučilo je da ne pravi takvu distinkciju. Usled toga, preporuke nisu ni razdavljane na ovaj način;
 6. Validaciona radionica za predstavnike ključnih aktera ne obezbeđuje bezrezervno prihvatanje i podršku svih nalaza i preporuka istraživanja. Nalazi i preporuke predstavljeni ključnim akterima na radionici bili su zasnovani na nezavisnom istraživanju i proceni raznolikih stavova i izvora. Stoga ne možemo garantovati da potpuno odražavaju gledišta bilo kojeg određenog ključnog aktera, i samim tim ni da će ih svaki pojedinačni akter u potpunosti prihvati i podržati.

Dodatni izazov za svako istraživanje u kojem ispitanici i sagovornici učestvuju dobrovoljno predstavlja pristrasnost koja proističe iz samoizbora. Moguće je da se osobe koje su izabrale da učestvuju u proceni potreba značajno razlikuju od onih koje su to odbile. Na primer, one koje su pristale da učestvuju možda su

posedovale izraženija pozitivna ili negativna osećanja prema IOM od onih koje nisu. Konačno, svako istraživanje koje podrazumeva podatke koje ispitanici sami daju nosi potencijalni rizik od iskrivljavanja podataka usled zahteva socijalne poželjnosti – tendencije učesnika da odgovaraju na način za koji im se čini da će biti povoljno ocenjen od strane drugih.

Uprkos ovim ograničenjima, pristup zasnovan na mešovitim metodima, kvalitativnim i kvantitativnim podacima i triangulisanim nalazima uspeo je da dovede do višestrukih, solidnih nalaza po pitanju resursa, nedostataka i potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

3. REZULTATI I NALAZI PROCENE POTREBA

U ovom odeljku opisujemo primarne nalaze procene potreba na polju borbe protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, naručene od strane IOM. Nalazi obrađuju sledeće teme, po kojima su i grupisani: (1) nova kretanja; (2) identifikaciju i upućivanje; (3) podršku i usluge; (4) saradnju između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima; i (5) nedostatke programa za identifikaciju, upućivanje i podršku. Ove teme poklapaju se sa ključnih pet istraživačkih pitanja (Tabela 1). Preporuke proističu iz prioriteta ključnih aktera razmotrenih u nalazima i predstavljenih u Odeljku 5.

Nalazi ne pokrivaju svako pitanje ili temu koji su pokrenuti tokom istraživanja. Umesto toga, fokusiraju se na pitanja (1) koja su ispitanci/sagovornici najčešće pominjali i koja su se najčešće pojavljivala u dokumentima; (2) kojima su ispitanci/sagovornici ili dokumenti posvetili najviše vremena ili prostora; i (3) koja su najčešće identifikovana kao bitna od strane različitih sagovornika i u različitim podregionalnim/regionalnim dokumentima. Tamo gde su se stavovi o sadržaju ili karakteristikama nekog pitanja koje su sagovornici ili ispitanci izražavali, ili koji su bili dati u dokumentima, razlikovali, opisali smo svako drugačije gledište.⁹ Kao što je napomenuto, nalazi su poređani po tačkama i predstavljeni plavim, podebljanim fontom, kako bi se naglasio njihov status nalaza. Na kraju odeljka data je tabela koja rezimira sve nalaze po istraživačkoj temi i izvoru podataka. Broj nalaza i količina podataka na kojima su zasnovani varira u zavisnosti od tematske oblasti i samih nalaza. Ovo variranje odražava detaljnost i složenost odgovora datih tokom prikupljanja podataka i identifikovanih u analizi.

3.1. Nova kretanja u trgovini ljudima

Ovaj odeljak opisuje trenutno stanje na polju trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Počinje pregledom aktuelne situacije, uključujući ključne zemlje porekla, tranzita i odredišta, kao i povratne informacije ključnih aktera o osobinama

⁹ U ovom tekstu mi ne kvantifikujemo kvalitativne podatke, niti uvek dajemo tačan broj sagovornika koji su pružili određeni odgovor. Kod kvalitativnih podataka koji su prikupljeni u pomoći nestandardnih kategorija odgovora i nisu reprezentativni ili univerzalni, ponekad dajemo broj sagovornika, ali češće koristimo termine poput nekih, nekoliko, mnogo, većina i čak svi – kako bi naznačili relativnu učestalost odgovora. Ove termine koristimo na dosledan način, u odnosu na to koliko je puta određeno pitanje pomenuto od strane jednog ili više sagovornika. Metodološki aneks detaljnije objašnjava izvore podataka i kontekst za ovaj tip deskriptivnog rezimea nalaza.

žrtava i trgovaca ljudima. Potom detaljno predstavlja nove obrasce i kretanja na polju trgovine ljudima koji su pomenuti tokom procene. U njih spadaju sve češće nelegalne migracije, interna trgovina ljudima, trgovina ljudima radi radnog izrabljivanja, dečije prosjačenje i prinudni brakovi.

Iako su ovi trendovi opisani kao novi, iz postojećih podataka nije jasno koliko ova kretanja predstavljaju nove obrasce ili pak samo odražavaju bolje prepoznavanje već postojećih. Na primer, dok je trgovina decom u svrhu prosjačenja identifikovana kao novi fenomen u izveštajima i nekim od razgovora, drugi sagovornici i ispitnici naveli su da dečije prosjačenje nije nova pojava u regionu već da je tek skoro shvaćeno kao potencijalni oblik trgovine ljudima.

Trgovina ljudima na Zapadnom Balkanu uključuje višestruke obrasce, višestruke oblike izrabljivanja i višestruke oblike prinude/ranjivosti.

Kao i na globalnom nivou, ne postoje opšteprihvачene procene broja ljudi kojima se trguje u granicama Zapadnog Balkana, ili koji su na taj način izašli ili ušli u njihove okvire. Štaviše, zvanični državni podaci o broju identifikovanih slučajeva su ograničeni.¹⁰ Pored toga, zbog razloga navedenih u daljem tekstu, identifikovani slučajevi nisu reprezentativni za sve slučajeve trgovine ljudima. Na osnovu raspoloživih podataka i odgovora sagovornika možemo zaključiti da žene čine većinu identifikovanih žrtava u regionu, kao i onih kojima je pružena pomoć, a najvećim brojem njih trgovano je radi seksualnog izrabljivanja. Međutim, sagovornici su više puta naglasili da postoji mnogo više slučajeva trgovine ljudima nego što je otkriveno zvaničnim kanalima, i da su u mnogima od njih žrtve izložene drugačijim oblicima izrabljivanja, uključujući i prinudni rad, robovski rad u kući i prosjačenje.

Podaci sugeriraju da je od sredine dve hiljaditih došlo do promene u obrascima trgovine ljudima po pitanju pravaca, odredišta i oblika. Na primer, do 2004. godine je u većini slučajeva identifikovanih u BiH, BJR Makedoniji, Srbiji i na Kosovu* trgovano stranim državljanima. Sa krajem sukoba u regionu, ulaskom Rumunije i Bugarske u EU i liberalizacijom viznog režima, došlo je do promene pravaca kretanja u regionu. Migranti, uključujući i žrtve trgovine ljudima, koji su dolazili iz npr. Moldavije, Ukrajine i Belorusije, sa Zapadnog Balkana preorientisali su se na Zapadnu Evropu kao primarnu destinaciju. Međutim, nedavni sukobi u Centralnoj Aziji i Africi pokrenuli su tokove migranata prema Zapadnom Balkanu kao prolazu ka šengenskoj oblasti EU. U vreme ove procene, ključni akteri su svoj region percipirali prvenstveno kao tranzitno područje za nelegalne migrante, područje porekla, i u manjoj meri, odredište za trgovinu ljudima.

¹⁰ ICMPD (International Centre for Migration Policy Development – Međunarodni centar za razvoj migracione politike) je 2008. godine sproveo „Program za unapređenje borbe protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi: Prikupljanje podataka i upravljanje informacijama“. Cilj projekta bilo je uspostavljanje nacionalnih baza podataka o sudskom gonjenju, krivičnopravnim postupcima i pomoći, kao i unapređenje regionalne saradnje u tim specifičnim oblastima. Iskustva regiona uključenih u ovaj projekt bila su umereno pozitivna, ali baze podataka nisu više operativne. Svaki region prikuplja i upravlja podacima u skladu sa sopstvenom praksom. Videti: http://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD-Website_2011/Capacity_building/_THB/FINAL_Assessment_report_pres.Bucharest.pdf.

Po podacima iz istraživanja, Albanija je uglavnom tačka porekla slučajeva trgovine ljudima. Odredišta uključuju Italiju, Belgiju, Grčku, Veliku Britaniju, Nemačku, ali i Kosovo*. Albanija takođe predstavlja i tranzitnu oblast za migrante iz Severne Afrike koji prvenstveno žele da uđu u šengensku oblast EU, kao i malobrojne slučajeve filipinskih kućnih robova identifikovanih u toj zemlji. Višestruki izvori prijavljuju i da je BJRM trenutno zemlja porekla i odredišta za trgovinu ljudima, kao i tranzitna oblast za nelegalne migracije. Organi vlasti takođe prijavljaju i povećan broj slučajeva stranih migranata bez ikakve dokumentacije, koji su često izuzetno izloženi riziku od trgovine ljudima. Među njima su naročito zapaženi slučajevi maloletnika bez pratnje odraslih, vrlo ranjive grupe za koju i organi vlasti i NVO smatraju da su u velikoj opasnosti od trgovine ljudima.

Po sagovornicima u istraživanju, BiH i Kosovo* su takođe postali tačke porekla za migrante na putu ka Zapadnoj Evropi i drugim delovima regiona, i u njima su identifikovani slučajevi interne trgovine ljudima. BiH takođe predstavlja i tranzitnu zonu za puteve trgovine ljudima od Bliskog istoka ka EU. Crna Gora predstavlja prvenstveno tranzitnu zonu za žrtve trgovine ljudima, a u manjoj meri i zemlju porekla ili odredište za slučajeve seksualnog ili radnog izrabljivanja. Zakoni i državne politike u BiH, Srbiji, BJRM i na Kosovu* posebno se osvrću na slučajeve dečijeg prosjačenja ili prisilnih maloletničkih brakova, ali ih ne vide nužno kao oblike trgovine ljudima. Sagovornici su naročito istakli da se čini da su Srpskinje u opasnosti od trgovine ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja u nizu zemalja članica EU. Srbija je takođe navedena i kao izvor trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja, pri čemu su najčešća odredišta Rusija i Zajednica Nezavisnih Država (ZND).

Internu trgovinu ljudima nalazimo u celom regionu. Glavni i najprimećeniji oblik trgovine ljudima, kako interno tako i na međunarodnom nivou, ostaje seksualno izrabljivanje. Lokacije na kojima se ono odigrava obuhvataju hotele, motele i iznajmljene kuće. Jedan sagovornik iz Srbije izjavio je da se trgovina ljudima „seli“ iz kafića i barova u privatne stanove i klubove, što je praksa primećena i u Albaniji i BiH. Kao što je objašnjeno u daljem tekstu, sagovornici iz BiH, Srbije, BJRM i sa Kosova*, kao i ispitanici koji su učestvovali u anketi naglasili su postojanje različitih oblika radnog izrabljivanja poput dečijeg prosjačenja i prinudnog rada u poljoprivredi i na gradilištima.

Kao što je već navedeno, većina identifikovanih žrtava u regionu su mlađe žene prodate u seksualno ropstvo. Istaknuti aspekt ovih slučajeva jesto upravo mladost žrtava, koje su često maloletne. Najviše njih dolazi iz ruralnih oblasti i siromašnih regiona (i urbanih i seoskih sredina). Zajedničke karakteristike slučajeva na Zapadnom Balkanu naizgled uključuju nasilje u porodici, fizičko, psihičko i emocionalno zlostavljanje, zanemarivanje od strane roditelja i ekstremno siromaštvo. U BJRM i na Kosovu*, sagovornici su izjavili da većina žrtava nije imala ni osnovnoškolsko obrazovanje. Naravno, bez komparativnih podataka, ostaje nejasno da li je ovo odlika koja razlikuje one kojima se trguje i one sličnih ekonomsko-socijalnih profila sa kojima to nije slučaj.

Sagovornici su takođe navodili i ko se po njihovom mišljenju bavi trgovinom ljudima. Naglasili su da su ovi trgovci prvenstveno pojedinci, osobe bliske porodicama žrtava (često ljudi koje oni poznaju i kojima veruju), ili članovi malih grupa. Kao što je jedan sagovornik objasnio:

Neki trgovci ljudima su visokoorganizovani, neki rade u malim grupama, za neke se čini da samo iskoriste priliku – kao u slučaju dva brata koji su poveli jednu ženu u Italiju i pokušali da je prodaju drugim kriminalnim organizacijama. Druge male grupe su dobro organizovane, sa jasnim ulogama: oni koji vrbuju žrtve, oni koji ih prevoze i oni koji ih kontrolišu. Ne bi trebalo da zaboravimo da i trgovci prolaze kroz evoluciju (sagovornik u istraživanju, februar 2014).

Takođe su naveli i slučajeve umešanosti mreža organizovanog kriminala, često u sprezi sa drugim kriminalnim aktivnostima. Sagovornici, naročito oni sa Kosova* i iz BJRM, izjavili su da su trgovci obično deo kriminalnog podzemlja, ali nisu nužno deo mreža organizovanog kriminala. Nedavni izveštaj (Dostić, Gosić, 2013) opisuje trenutne odnose između trgovaca ljudima i organizovanog kriminala kroz tipove krivičnih prestupa. U izveštaju se zaključuje da je pogrešno stavljati znak jednakosti između trgovine ljudima i organizovanog kriminala u Srbiji, kao i u celom regionu. Skorašnji statistički izveštaji pokazuju da je Služba za borbu protiv organizovanog kriminala (SBPOK) u Srbiji u periodu 2010–2012. podigla ukupno pet optužnica, pri čemu je šest krivičnih prijava okarakterisano kao slučajevi trgovine ljudima. Ovo je mali procenat (4,34 posto) svih slučajeva trgovine ljudima koji su izašli pred sudove u Srbiji, što nagoveštava da većina trgovaca ljudima nije povezana sa organizovanim kriminalom, već da deluju kao pojedinci ili u manjim grupama, baveći se kriminalnim aktivnostima koje ne obuhvataju veće mreže organizovanog kriminala.

Sagovornici su identifikovali više formata i metoda vrbovanja osoba koje će biti izložene zlostavljanju u trgovini ljudima. Najčešće se obavlja putem ličnog kontakta, ali oglasi, internet i privatne agencije za zapošljavanje takođe služe kao kanali za vrbovanje ljudi za ono što se na kraju ispostavi da je zlostavljanje i trgovina ljudima. Metodi korišćeni za vrbovanje uključuju obećavanje dobrog posla, obećavanje braka (naročito među romskom populacijom), kao i ponudu bega od teške ili krizne situacije kod kuće (na primer, razvoda, nasilja u porodici, rasturene porodice ili teške ekonomске situacije). Ovakvo beskруpolozno vrbovanje, kao što su nam objasnili naši sagovornici, podrazumeava mnogo niže nivoe nasilja nego što je ranije bilo uobičajeno na Zapadnom Balkanu, naglašavajući da u nekim slučajevima „postoji dogovor između počinjoca i žrtve. Čak imamo slučajeve migracije radi seksualnog rada gde se žena dogovorila sa onim ko je vrbovao da podele profit 50/50 (tokom određenog perioda), ali onda kad je pokušala da ode, nije joj bilo dozvoljeno“. Drugi je pak sagovornik napomenuo da su mnogi trgovci ljudima promenili način na koji pokušavaju da kontrolišu one kojima trguju i koje izrabljuju. Umesto stroge kontrole kretanja i fizičkog nasilja, pribegavaju

pretnjama i ucenji, što često uključuje i članove najbliže porodica žrtava. Pošto sudski postupak zahteva da tužilaštvo dokaže da je došlo do prisile, kako bi bilo dokazano da je došlo do trgovine ljudima – ovi ne-fizički oblici prisile komplikuju krivično gonjenje. Ovi podaci sugerisu da se vrbovanje nastavlja na načine već dobro poznate istraživanjima na polju borbe protiv trgovine ljudima – poznate osobe, male grupe i privatne agencije za zapošljavanje u istoj meri, ako ne i većoj, kao i velike kriminalne mreže, vrbuju i izrabljaju ljudе koji pokušavaju da pobegnu od teške situacije kod kuće i traže zaposlenje i nove prilike.

Obrasci i kretanja na polju trgovine ljudima u regionu tako nastavljaju da evoluiraju po pitanju puteva, oblika vrbovanja i umešanih osoba. Takve promene predstavljaju stalne izazove za borce protiv trgovine ljudima i naglašavaju potrebu za neprestanim razvojem njihovih aktivnosti, naročito u vezi sa razumevanjem puteva, vrbovanja, izrabljivanja i žrtava.

Nelegalne migracije u regionu Zapadnog Balkana su sve češće.

Po mnogobrojnim dokumentima, a i sagovornicima, region Zapadnog Balkana iskusio je brze i značajne promene po pitanju trendova ilegalnih migracija nakon uvođenja bezviznog režima unutar šengenske oblasti EU. Stepen detekcije ilegalnih prelaza granice, i između graničnih prelaza i na njima, porastao je u najvećem delu regiona (porast od 33 i 68 procenata u 2012. u odnosu na 2011, FRONTEX, 2013). Procena FRONTEX (Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica EU) iz 2013. godine pokazuje da drugu godinu zaredom na sigurnost na regionalnim granicama Zapadnog Balkana utiče tok migranata koji se iz Grčke kreću ka drugim državama članicama. Ovaj porast je najviše povezan sa ne-evropskim migrantima koji pokušavaju da preko Grčke dođu do EU, i to prvenstveno sa onima iz Severne Afrike, a potom i iz čitavog niza azijских zemalja, najčešće Avganistana i Pakistana.

Na osnovu broja otkrivenih ilegalnih prelaza zabeleženih od strane organa vlasti i prijavljenih od strane FRONTEX (2013), Srbija je najviše na udaru ilegalnih migracija, pri čemu su 2011. u njoj zabeležena četiri od deset nelegalnih prelaza granice. Po FRONTEX (2013), granica između Srbije i BJR Makedonije je mesto na kojem često dolazi do ilegalnog prelaženja pošto tu prolazi trasa između Grčke i Srbije. FRONTEX (2013) je takođe identifikovao i novi pravac ilegalnog kretanja (što može da stvari prilike za trgovce ljudima) koji počinje na Kosovu*, a zatim nastavlja kroz Crnu Goru, BiH i Hrvatsku.

Sagovornici su naglasili dva aspekta odnosa između ilegalnih migracija i trgovine ljudima: povećanje ilegalnih migracija i njegov uticaj na borbu protiv trgovine ljudima, kao i nedostatak identifikovanih slučajeva među ovim grupama migranata. Prvo, kao što je jedan od sagovornika objasnio, „ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi su trenutno veći problem na Zapadnom Balkanu od trgovine ljudima“, što je smanjilo važnost investicija u borbu protiv trgovine ljudima. Tako

je u 2012. godini, registrovano 14.000 ilegalnih migranata u Srbiji, nasuprot 42 identifikovana slučaja trgovine ljudima (Izveštaj o napretku EU, 2013). Na primer, Zakon o upravljanju migracijama u Republici Srbiji, usvojen u novembru 2012. godine, identificuje Komesarijat za izbeglice i migracije kao centralno telo za razvoj migracionih politika i prakse. Međutim, Komesarijat je u potpunosti odvojen od onih institucija koje se tradicionalno bave trgovinom ljudima u Srbiji, i Vlada još nije uspostavila delotvornu koordinaciju i podršku za druge relevantne institucije koje se bave migracijama, naročito novoosnovane lokalne savete za migracije (Izveštaj o napretku EU, 2013, strana 49). Sve u svemu, sagovornici su izrazili zabrinutost zbog činjenice da nove i postojeće institucije koje se bave migracijama međusobno ne sarađuju na delotvorni način i ne obraćaju dovoljno pažnje na trgovinu ljudima.

Sagovornici su takođe naglasili i izrabljivačku prirodu velikog broja slučajeva ilegalnih migracija i njihov inherentni potencijal da prerastu u trgovinu ljudima. I sagovornici u istraživanju i FRONTEX, identifikovali su novi trend povezan sa migracijama i trgovinom ljudima, da kriminalne grupe prisiljavaju ilegalne migrante koji im duguju novac da budu vodići drugim migrantima iz Avganistana i Pakistana koji prolaze kroz region (FRONTEX, 2013). Ovi „vodiči“ žive u tranzitnim oblastima i pomažu drugim migrantima u prolazu, dok ih istovremeno kontrolišu. Kako migranti isplate svoje dugove trgovcima ljudima, „vodiči“ se premeštaju na lokacije bliže konačnom odredištu. Takvi aranžmani „u tranzitu“ mogu da potraju nekoliko godina dok dug ne bude u potpunosti otplaćen. Ovi slučajevi ilustruju jedan potpuno novi oblik izrabljivanja i trgovine ljudima koji zahteva odgovarajuću reakciju. Onima koji se bore protiv takvih pojava potrebni su odgovarajući resursi kako bi odgovorili na potrebe migranata, uključujući i jezičke i kulturne kapacitete za zadobijanje njihovog poverenja i pružanje podrške.

Sagovornici su podcrtali suštinski nedostatak mehanizama za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među ilegalnim migrantima. Kad su u pitanju termini kojima su sagovornici najčešće opisivali mehanizme za identifikaciju, u regionu preovlađuju „nedovoljni“ i „nepostojeci“ (videti takođe Tabelu 4: Politike i praksa na polju identifikacije). Jedan sagovornik je napomenuo da su među 14.000 navedenih ilegalnih migranata samo dvoje identifikovani kao žrtve trgovine ljudima i izjavio da „je postalo očigledno da su unutar ove kategorije ilegalnih migranata žene, mladi i deca u naročito ranjivom položaju i u velikoj opasnosti od raznih oblika izrabljivanja. Međutim, uprosok umerenim naporima, organi vlasti nisu u stanju da identifikuju slučajeve trgovine ljudima među ovim migrantima“. Tokom 2012. godine, organi vlasti u BJR Makedoniji identifikovali su 682 ilegalna migranta, pri čemu je najviše njih otkriveno na granici sa Srbijom (Izveštaj o napretku EU, 2013). Izveštaj dodatno naglašava da u oblasti ne postoji dovoljno strateškog kapaciteta za hvatanje u koštač sa povećanim brojem migranata koji prolaze kroz nju. Neki sagovornici su istakli da postojeća granična procedura nije delotvorna po pitanju otkrivanja ilegalnih migracija iz Grčke ka Srbiji. Po državnim zvaničnicima u BJRM, organi vlasti nisu identifikovali nijedan slučaj trgovine ljudima među populacijom ilegalnih migranata tokom prethodnih nekoliko godina. Međutim, podaci iz drugih

izvora pokazuju da su ilegalni migranti među najranjivijim grupama kada je u pitanju trgovina ljudima, što sugerije nedostatke u postojećim regionalnim mehanizmima za identifikaciju (IOM, 2013, strana 233).

Dakle, porast ilegalnih migracija predstavlja dvojaki izazov na polju borbe protiv trgovine ljudima, time što potencijalno odvraća pažnju sa problema i oduzima resurse, dok istovremeno stvara sve veći prostor u kojem kriminalne mreže dobijaju priliku da na različite načine izrabljaju visokoranjive migrante.

Sagovornici u celom regionu prijavljuju povećanje broja slučajeva interne trgovine ljudima, navodeći različita objašnjenja ovog fenomena.

Sagovornici iz Albanije, BiH, Srbije, BJR Makedonije i sa Kosova* identifikovali su internu trgovinu ljudima kao njen trenutno preovlađujući oblik. U svim državama žrtve su uglavnom mlade žene, često maloletnice. Na primer, u BJR M je jedno sklonište prihvatiло 88 slučajeva u periodu između 2005. i 2012. godine. Osim jednog dečaka, sve druge žrtve interne trgovine ljudima bile su žene, državljanke BJR M. U Srbiji su tokom 2013. godine identifikovana 92 slučaja, od kojih se 70 postalo odnosilo na internu trgovinu ljudima. Iste godine su identifikovana samo četiri slučaja trgovine stranim državljanima (Godišnji izveštaj Republike Srbije za 2013). U BiH, u izveštaju nacionalnog koordinatora stoji „da se čini da postoji trend stalnog porasta broja domaćih žrtava interne trgovine ljudima, dok broj identifikovanih stranih žrtava stagnira“. Kao što ovi primjeri sugerisu, većina zemalja u regionu preorientisala se na hvatanje u koštaс sa porastom broja slučajeva interne trgovine ljudima.

Sagovornici su ponudili različita objašnjenja za ovakav porast. Kao što se navodi u jednom izveštaju, ovakva promena fokusa u radu na identifikaciji prouzrokovana je i neskladom između prethodnih definicija trgovine ljudima i situacije na terenu:

Interna trgovina ljudima je dugo vremena bila nevidljiva. Policija se, usled navale velikog broja stranih državljanki, previše fokusirala na očigledne pokazatelje za identifikaciju žrtava trgovine ljudima kao što su oduzeti pasoši, ilegalni boravak, vidljivi tragovi fizičkog nasilja, ograničena sloboda kretanja i nepoznavanje makedonskog jezika. Ovi pokazatelji nisu tipični za makedonske ili domaće žrtve interne trgovine ljudima (Balkan Act Now, 2013, strana 145).

Kao što citirana izjava sugerise, zvaničnici nisu dovoljno iskusni niti obučeni za prepoznavanje slučajeva interne trgovine ljudima. Pošto je ovaj problem podrobno dokumentovan u regionu, zvanično prepoznavanje ovog pitanja takođe je moglo da doprinese porastu broja identifikovanih slučajeva (Limanovska, 2004, strana 62).

Drugi podaci iz istraživanja pokazuju da je ovaj porast na regionalnom nivou prouzrokovani time što su trgovci ljudima uspeli da iskoriste prethodni regionalni i podregionalni fokus na slučajeve stranih državljana:

Trgovci ljudima, suočeni sa novom situacijom u regionu, okrenuli su se prema lokalnom tržištu i internoj trgovini ljudima, koristeći nedostatke nacionalnih strategija i zakonskih propisa koji pokrívaju trgovinu ljudima, koji su u datom periodu bili prvenstveno okrenuti ka suzbijanju transnacionalne trgovine ljudima (Balkan Act Now, 2013, strana 145).

Drugi sagovornici krivili su sve gore ekonomski uslove za povećanje broja slučajeva interne trgovine ljudima. Na primer, navodili su siromaštvo, visoke stope nezaposlenosti i opšte loše socioekonomske uslove kao faktore koji su doprineli ovom porastu. Stope nezaposlenosti u regionu su izuzetno visoke (na primer, preko 30 posto u BJR Makedoniji i oko 40 posto u BiH), pri čemu je dugoročna nezaposlenost raširena među omladinom, ruralnim stanovištvom i manjinama (naročito ženama, pripadnicama manjinskih grupa), kao i onima sa niskom stručnom spremom. U BJR Makedoniji jedno od desetoro dece ne ide u osnovnu školu a svako peto ne pohađa srednju, iako je to obavezno.¹¹ Upravo takvo stanje, po mišljenju naših sagovornika, doprinosi porastu slučajeva trgovine ljudima.

Izgleda da se na Zapadnom Balkanu povećava broj slučajeva trgovine ljudima radi različitih oblika radnog izrabljivanja.

Veći broj sagovornika naveo je da broj slučajeva trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja raste u celom regionu (isto je navedeno i u više dokumenata). Nacionalni izveštaji o trgovini ljudima i sagovornici iz BiH, Srbije, Albanije, Crne Gore i BJR Makedonije istakli su pojavu radnog izrabljivanja u poljoprivrednom i građevinskom sektoru, koje uključuje prvenstveno muškarce. Procena sektora rada u BJR M iz 2011. godine otkrila je veliki broj slučajeva radnog izrabljivanja u tekstilnom, turističkom i ketering sektoru (Balkan Act Now, 2013, strana 115). Nacionalni pravni okvir i strategije prepoznaju radno izrabljivanje kao rastući problem i bave se njime u relevantnim nacionalnim strateškim dokumentima. Na primer, Nacionalna strategija BJR Makedonije za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija za period od 2013. do 2016. prepoznaće da, iako je njen prethodni fokus bio na trgovini ljudima radi seksualnog izrabljivanja, trgovina ljudima uključuje i mnoge druge oblike radnog izrabljivanja koji zahtevaju izradu „šireg opsega aktivnosti“ (Nacionalna strategija, 2013). Međutim, u praksi, region ne poseduje mehanizme i usluge potrebne za hvatanje u koštac sa višestrukim oblicima radnog izrabljivanja. Kao što je jedan sagovornik objasnio, do danas „inspektor rada nisu prijavili nijedan slučaj, niti poseduju zakonske ili zvanične kapacitete da ih prijavljuju“ (sagovornik u istraživanju, mart 2014). Zaista, kao što sugerise nekoliko dokumenata u ovom istraživanju, tokom prethodnih četiri ili pet godina, ključni akteri iz celog regiona počeli su da shvataju da je neophodno da razviju delotvorne odgovore na različite oblike radnog izrabljivanja.

¹¹ Državni zavod za statistiku, Žene i muškarci u Makedoniji, 2012.

Podaci iz istraživanja takođe navode i značajan broj slučajeva trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja žrtava koje su izvođene iz Albanije, BiH i Srbije. Ovde je uglavnom reč o državljanima ove tri zemlje koji su bili izrabljivani u inostranstvu. Jedna studija o trgovini odraslim muškarcima u Evropi iz 2010. godine navodi da su žrtve primorane da rade dugi niz sati, izložene povredama na radu i profesionalnim oboljenjima, da im je uskraćena zdravstvena nega, da žive u lošim uslovima i dobijaju oskudnu ili niskokvalitetnu hranu, plaćeni su veoma malo ili uopšte ne primaju nadoknadu za svoj rad, zatočeni su ili im je kretanje ograničeni i trpe fizičko, psihološko i seksualno zlostavljanje (USAID, 2010). Nekoliko sagovornika iz Albanije napomenulo je da postoji značajan broj slučajeva radnog izrabljivanja albanskih radnika u Grčkoj, gde je masovna deportacija neposredno pred isplatu zarada uobičajeni oblik prevare. Drugi podaci sugerisu da se povećava i broj slučajeva izrabljivanja srpskih radnika u inostranstvu. Na primer, Srbija je tokom 2013. godine identifikovala 22 slučaja radnog izrabljivanja, od čega 12 u Belorusiji (Godišnji izveštaj, 2013). U praksi, sagovornici su izrazili zabrinutost da zvaničnici u zemljama odredišta ne prepoznaju ove slučajeve kao oblike trgovine ljudima. To je prinudilo žrtve da „sami sebi plate put kući ili budu deportovani na zahtev kompanija koje su ih izrabljivale“. Takođe veruju da je Srbija od zemlje odredišta postala „prvenstveno zemlja porekla za žrtve radnog izrabljivanja, kao i zemlja porekla i odredišta za seksualno izrabljivanje“ (sagovornik u istraživanju, mart 2014). Podaci iz istraživanja pokazuju da su delotvorno prepoznavanje ove promene i kreiranje odgovarajućeg odgovora na nju poprilično kasnili.

Više sagovornika se složilo da bi inspektor i rada trebalo da igraju ulogu u otkrivanju i upućivanju potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja. Međutim, način rada i mogućnosti inspekcije rada su još ograničeni. Na primer, kao što je naglašeno u jednom izveštaju, „u Srbiji, inspektori rada imaju pravo da vrše inspekciju samo kod registrovanih privrednih subjekata“. Pored toga, inspekcija rada raspolaže ograničenim kapacitetima „(250 inspektora rada na oko 324.500 registrovanih privrednih subjekata)“ za nadzor lokacija na kojima bi moglo doći do izrabljivanja (GRETA, 2013, Srbija). Vlada je prepoznaла ovaj nedostatak i trenutno je u toku izmena i dopuna pravila kako bi se inspektorima rada dalo ovlašćenje da „proaktivno“ nadziru preduzeća koja zapošljavaju migrante, kako bi delotvornije identifikovali i reagovali na slučajeve radnog izrabljivanja.

Zaista, više izvora podataka naglasilo je da najveći broj slučajeva radnog izrabljivanja ne samo da ostaje neotkriven i neprijavljen već, kao što je jedan sagovornik napomenuo, taj oblik izrabljivanja „postoji i raste“. Ono što je, kako se čini, najveći problem, jeste nedostatak odgovarajućeg institucionalnog odgovora na radno izrabljivanje muškaraca u turizmu, poljoprivredi i građevini kao sektorima u kojima najviše dolazi do zloupotreba.

Na Zapadnom Balkanu pojavili su se novi oblici izrabljivanja dece.

Više izvora podataka pominje porast broja slučajeva trgovine decom u regionu, naročito u svrhu prosjačenja. Posebno se ističe porast broja dece koja prose na ulicama u BiH, BJR Makedoniji, Albaniji i na Kosovu*. Sagovornici u BiH, navodeći primere iz sopstvenog iskustva i podatke svratišta za decu kojima rukovodi lokalna NVO, izjavili su da deca projsaci, za razliku od prošlosti kada su u pitanju uglavnom bili Romi ili pripadnici drugi manjinskih zajednica, dolaze iz različitih sredina i njihovo prosjačenje organizuju izrabljivači kriminalci. Izveštaji iz Albanije, BiH i sa Kosova*, naglašavaju izrabljivanje dece u obliku prosjačenja u urbanim centrima naročito na semaforima, glavnim šetalištima i trotoarima glavnih ulica. Tokom turističke sezone aktivnost se proširuje na turističke znamenitosti i granične prelaze. „Dečije prosjačenje predstavlja preovlađujući oblik radnog izrabljivanja. U prošlosti, problem dece koja žive i rade na ulici nije bio klasifikovan kao trgovina ljudima“ (BiH, 2010). Kao što ovaj citat nagoveštava, organi vlasti počeli su da prepoznavaju povezanost dečijeg prosjačenja sa trgovinom ljudima u svrhu radnog izrabljivanja. Ipak, podaci iz istraživanja sugerisu da ne postoji odgovarajući odgovor na mnogobrojne izveštaje o „deci koja svakodnevno rade na ulici“, i nepostojanje „kompetentnih institucija“ koje bi „ozbiljno intervenisale“ i pružale neophodne usluge (OEBS, 2011).

Drugi oblici izrabljivanja dece u regionu, koje zvaničnici često ne otkriju, uključuju seksualno izrabljivanje. U BiH, na primer, istraživanja su zabeležila rastući trend u trgovini decom, radi radnog ili seksualnog izrabljivanja – dečije prosjačenje, ugovoreni brakovi i sl. (Save the Children, 2013). Međutim, relevantni akteri unutar sistema često zanemaruju ove oblike trgovine ljudima. Kao što je jedan sagovornik u BiH objasnio:

Usled nedostatka znanja o problemu i drugim oblicima trgovine ljudima osim seksualnog izrabljivanja, i zahvaljujući nepostojanju volje da se preduzmu neophodne mere borbe protiv trgovine ljudima, ili usled diskriminacije, sistem ne uspeva da pravilno reaguje na trgovinu decom ili je sankcioniše na odgovarajući način (sagovornik u istraživanju, februar 2014).

Skorašnji izveštaji ukazuju na sve veću učestalost prisilnog braka kod dece što dovodi do izrabljivanja, pri čemu su romska deca naročito izložena ovom obliku izrabljivanja (GRETA, 2013, BiH).

Srbija i BJR Makedonija takođe su zabeležile trgovinu decom radi prisilnog braka. Nacionalna strategija BJR Makedonije za period od 2013. do 2016. identifikovala je ovu pojavu kao novi trend, pri čemu su žrtve isključivo maloletne Romkinje starosti od 14 do 17 godina (Nacionalna strategija, 2013). Ovaj dokument dalje objašnjava:

Trgovci ili naručiocи nevesti su najčešće državlјani Srbije ili BJR Makedonije na privremenom radu u EU. Nakon dolaska žrtve u zemlju odredišta ona prvo bude izložena silovanju, mučenju i fizičkom kažnjavanju od strane članova muževljeve porodice, a potom i radnom i seksualnom izrabljivanju (Nacionalna strategija, 2013).

Dok nije potpuno jasno da li ovaj opis predstavlja dominantan trend, podaci iz istraživanja jesu identifikovali trgovinu decom i njihovo izrabljivanje u regionu kao najproblematičniju oblast koja zahteva dodatno istraživanje i angažovanje.

NVO i državni zvaničnici različito percipiraju obim i adekvatnost aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu.

Podaci iz istraživanja ukazuju na jasne razlike između pogleda NVO i državnih zvaničnika na trgovinu ljudima u regionu. Oni imaju različita viđenja obima problema i nivoa reakcija države na njih. Veliki broj sagovornika iz NVO u celom regionu naglasio je značaj problema trgovine ljudima i izrazio bojazan da vlade ne pridaju dovoljno pažnje ovom pitanju. Jedan od izveštaja, podržavajući ovo gledište, objašnjava da je „percepcija da trgovina ljudima više nije tako veliki problem“ doveo do preraspodele „eksternih sredstava prethodno dodeljivanih za aktivnosti obuke (...) na druge prioritete“ (GRETA, 2013, BiH). Jedan sagovornik smatra da je u prošlosti međunarodni pritisak koji je usledio nakon Izveštaja SAD o trgovini ljudima uticao na to da ona postane prioritet, ali je dodao da „danас nema političkih poena u trgovini ljudima“, što sugerise da bez spoljnog političkog pritiska vlade u regionu ovaj problem verovatno neće uvrstiti u svoje prioritete.

Nasuprot tome, državni zvaničnici u celom regionu smatrali su da je problem u opadanju, i naročito su to gledište podupirali smanjenjem broja identifikovanih slučajeva. Jedan od zvaničnika je, delecí mišljenje većeg broja svojih kolega, izjavio da „trgovina ljudima više ne predstavlja značajan problem (...) većina policijskih istraga se svodi na granične slučajeve koji budu klasifikovani kao druga vrsta krivičnih prestupa. U većini slučajeva, istraga otkrije da se u slučajevima seksualnog izrabljivanja zapravo radi o dobrovoljnoj prostituciji“.

Više tipova sagovornika takođe je napomenulo da su drugi regionalni problemi bacili trgovinu ljudima „u zapećak“. Regionalni akteri moraju da se bave pitanjima visoke stope nezaposlenosti i opšteg nedostatka mogućnosti, siromaštva, rodne neravnopravnosti, nasilja zasnovanog na rodu i nedostatka politika i institucija socijalne zaštite. Takođe moraju da suzbijaju i sve češće ilegalne migracije, naročito na Kosovu*, u BJR Makedoniji i Srbiji. Ilegalne migracije, naravno, često uključuju i slučajeve trgovine ljudima. Ali sagovornici su generalno smatrali da potreba za dodeljivanjem resursa ovim širim društvenim izazovima sprečava državne aktere da se fokusiraju na trgovinu ljudima i kreiraju posebne mere borbe protiv nje.

3.2. Identifikacija i upućivanje

U ovom odeljku bavimo se postojećim okvirom identifikacije i upućivanja (potencijalnih) slučajeva trgovine ljudima. Ovaj odeljak je uglavnom opisne prirode i pruža osnovne informacije potrebne za detaljnu diskusiju o nedostacima i prioritetima postupka identifikacije i upućivanja predstavljenu u daljem tekstu. Takođe treba napomenuti i da su se sagovornici gotovo isključivo koncentrisali na identifikaciju tokom prikupljanja podataka. Odeljak 3.4. uključuje dalje razmatranje upućivanja sa aspekta saradnje među institucijama.

U regionu postoji nekoliko različitih i ponekad nedoslednih sistema za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.

Podaci iz istraživanja ukazuju na to da vlade i institucije na Zapadnom Balkanu poseduju različite nivoe operacionalizovanih mehanizama za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Dok je skoro 60 posto ispitanika prijavilo potpuno funkcionalnu zvaničnu definiciju trgovine ljudima u njihovoј zemlji ili regionu, samo oko 30 posto pomenulo je SOS telefonske linije i TMU (transnacionalni mehanizmi za upućivanje) koji podržavaju tu funkcionalnost. U mnogim slučajevima, ispitanici su naveli da su ključni identifikacioni mehanizmi – formalne politike, nacionalni mehanizmi za upućivanje, nacionalni standardi – samo delimično operativni (i to 38, 37, i 41 posto – tim redosledom). Ovi podaci sugeriraju postojanje izvesnih nedostataka i potencijalno neodgovarajućih načina za identifikaciju žrtava trgovine ljudima i pružanje podrške.

Tabela 4: Politike i praksa na polju identifikacije

	Potpuno operativne	Delimično operativne	Nisu operativne	Nisu	Ne znam
Zvanična politika o tome ko može da identifikuje žrtve trgovine ljudima	54.6	38.1	3.1	1.0	3.1
Zvanična definicija TLj	58.8	29.9	5.2	4.1	2.1
Smernice za snimanje situacije	45.7	35.1	7.4	8.5	3.2
SOS telefonske linije	31.2	18.6	6.8	19.4	24.1
NMU	51.0	36.5	6.3	2.1	4.2
TTMU	31.6	40.8	11.2	6.1	10.2
Nacionalni standardi za postupanje sa ŽTLj	47.9	40.6	2.1	4.2	5.2
Prikupljanje povratnih informacija od ŽTLj	27.4	25.3	5.3	23.2	18.9

Izvor: Anketa ključnih aktera (Procena potreba IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procente po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Intervjui su takođe otkrili i neke nedoslednosti i nedostatke u načinima identifikacije i definisanja slučajeva trgovine ljudima. Nekoliko ključnih aktera napravilo je razliku između navodnog slučaja trgovine ljudima, pri čemu žrtva ima pristup početnoj pomoći dok čeka na zvaničnu potvrdu svog statusa, i zvanično identifikovane žrtve koja ima pravo na dugotrajniju pomoć. Takođe, ovu razliku su u praksi primenili na više načina: u Albaniji, na primer, postoje detaljni *Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima* koji pokrivaju sve oblike izrabljivanja i interne i eksterne trgovine ljudima. SOP je 2011. godine osmisnila Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima – Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima. Ovi postupci uključuju pokazatelje za inicijalnu identifikaciju koju prati zvanična putem „formalnog obrasca za intervju“ (priloženog uz Sporazum o nacionalnim mehanizmima za upućivanje). Ovaj upitnik potrebljeno je koristiti za zvaničnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Sporazum o nacionalnim mehanizmima za upućivanje zahteva da svi akteri uključeni u zvaničnu identifikaciju koriste ovaj obrazac (SOP, 2011). Ministarstvo zdravlja je, uz podršku Jedinice za borbu protiv trgovine ljudima i IOM, a sa ciljem podizanja kapaciteta drugih aktera u borbi protiv ove pojave, u SOP dodalo smernice za zdravstvene radnike o načinima identifikacije žrtava. Uprkos ovim naporima, zdravstveni sektor do dan-danas nije identifikovao niti uputio ni jedan jedni slučaj (GRETA, 2011).

U BiH, organi vlasti primenjuju različite kriterijume za identifikaciju u zavisnosti od toga da li je potencijalna žrtva domaći ili strani državljanin. Glavni organi koji se bave početnom identifikacijom slučajeva jesu Služba za poslove sa strancima i Ministarstvo sigurnosti.¹² Kod domaćih slučajeva, *Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljanima Bosne i Hercegovine* zahtevaju da bilo koja institucija, NVO, fizičko ili pravno lice koja posumnja da je određena osoba žrtva trgovine ljudima mora momentalno da obavesti Državnu agenciju za istrage i zaštitu (*State Investigation and Protection Agency – SIPA*) i Državno tužilaštvo.¹³ Po istom pravilniku, upravo su Državno tužilaštvo, Državna agencija za istrage i zaštitu i sudovi ti koji su zaduženi za zvaničnu identifikaciju slučajeva domaće trgovine ljudima zasnovanu na informacijama prikupljenim od strane organa policije i tužilaštva i „dobrovoljnog razgovora“ sa potencijalnom žrtvom. Državno tužilaštvo, Državna agencija za istrage i zaštitu i sudovi započinju postupak zvanične identifikacije slučaja trgovine ljudima samo kad veruju da postoji dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog postupka.

Za slučajeve trgovine stranim državljanima u BiH, *Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima* uključuje definisane pokazatelje trgovine ljudima koji između ostalog podrazumevaju, na primer, mesto i uslove u kojima je osoba otkrivena, psihofizičko stanje osobe, posedovanje putnih ili ličnih isprava.¹⁴ Ovlašćeni službenik Službe za poslove sa strancima sprovodi razgovor sa mogućom žrtvom

12 Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, (Službeni glasnik BiH, br. 32/02 i 102/09), Ministarstvo sigurnosti, Sarajevo, 2004.

13 Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljanima Bosne i Hercegovine, Savet ministara BiH, 2007.

14 Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, op. cit.

kako bi verifikovao prisustvo ovih pokazatelja. Podaci iz istraživanja, međutim, ukazuju na to da relevantni akteri ne primenjuju dosledno pravila i smernice identifikacionog postupka i da je identifikacija shodno tome pomalo proizvoljna. Zaista, neki sagovornici nisu bili svesni postojanja bilo kakvog specifičnog pravila, liste za proveru ili standardnog postupka vezanih za identifikaciju žrtava. Ovo je dovelo do situacije da različita tela mogu više puta da ispituju potencijalne žrtve (GRETA, 2013 BiH).

Na Kosovu*, trenutni SOP (2008) omogućavaju različite načine identifikacije slučajeva trgovine ljudima, uključujući i preko privatnih građana, policijskih službenika, imigracionih službi, same žrtve, drugih žrtava, porodice ili poznanika, inspektora rada, nevladinih ili međunarodnih organizacija (lokalnih ili globalnih), zdravstvenih radnika, zaposlenih u ambasadama ili konzulatima, prevoznika itd. Kao što je definisano u zakonu o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudskim bićima i zaštiti žrtava,¹⁵ nakon toga su „policijske jedinice, tužilaštvo, žrtvin advokat i centri za socijalni rad, u skladu sa SOP kreiranim od strane ovlašćenih organa vlasti“ zaduženi za zvaničnu identifikaciju slučaja. Međutim, u praksi su sagovornici naveli da većinu slučajeva identificuje policija. Postojeća nacionalna strategija, Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima za period 2011–2014 (2011), i SOP (2008) dozvoljavaju inspekciji rada, graničarima i konzularnim odeljenjima da identifikuju i prijave slučajeve trgovine ljudima. Međutim, kako je objasnio jedan od sagovornika, „specifična upravna uputstva za sprovođenje ovih postupaka uz pomoć kojih bi oni postali operativni još uvek nisu formulisana i usvojena“, tako da opet dolazimo do zaključka da pisana pravila nisu prevedena u operativne mehanizme.

Po standardnim operativnim postupcima (2008) BJR Makedonije, za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima odgovorni su Jedinica za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenje migranata Ministarstva unutrašnjih poslova i/ili centri za socijalni rad (CSR). Po SOP, zaposleni na graničnim prelazima dužni su da obaveste Jedinicu ukoliko posumnjuju na trgovinu ljudima. Kao što je već pomenuto, i CSR imaju ovlašćenja da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, naročito među decom sa kojom rade. Ukoliko NVO identificuje neku žrtvu, zaposleni imaju pravo samo da tu osobu upute u nadležnu jedinicu MUP, pošto jedino državni službenici imaju ovlašćenje da započnu zvanični postupak identifikacije.

U Crnoj Gori nalazimo još jednu varijantu procesa identifikacije. Ovde je Direkcija policije zadužena za identifikaciju potencijalnih slučajeva trgovine ljudima. Međutim, po jednom sagovorniku, policija ne deli na transparentan način sa drugim akterima kriterijume na osnovu kojih identificuje žrtve. Pored toga, pokazatelji za ranu identifikaciju (uključujući i one za zdravstvene radnike) kreirani su u saradnji sa OEBS (Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju). Ovi pokazatelji bili su formulisani u obliku „džepne kartice“, koja je bila na raspolaganju svim institucijama koje su učestvovalе u sprovođenju Sporazuma o

15 Zakon No. 04/L-218 o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudskim bićima i zaštiti žrtava.

Videti: http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji_kunder_trafikimit_Anglisht.pdf.

saradnji, uključujući i graničnu policiju (GRETA, 2012). Po otkrivanju potencijalnog slučaja trgovine ljudima, policijski službenici obaveštavaju Službu za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije koja preuzima slučaj. Potencijalna žrtva ima status „oštećene strane“ u skladu sa Krivičnim zakonom, i smatra se mogućom žrtvom trgovine ljudima. Jedino kad sud optužena lica proglaši krivim za trgovinu ljudima ova potencijalna žrtva dobija i zvanični status.

Tokom 2012. godine Vlada Republike Srbije osnovala je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima sa ciljem da se bavi identifikacijom i upućivanjem u ovakvim slučajevima (GRETA, 2013, Srbija). U Centru se nalazi Služba za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima, čija se nadležnost delom poklapa sa ovlašćenjima bivše Agencije. Centar je nezavisna institucija pod jurisdikcijom Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, i stoga identifikacija počiva na pristupu zasnovanom na socijalnoj zaštiti. Identifikaciju žrtava trgovine ljudima započinju policija, centri za socijalni rad, NVO, skloništa za žrtve nasilja u porodici, centri za decu bez roditeljskog staranja ili druge relevantne strukture. Telo ili osoba koja nađe na potencijalni slučaj trgovine ljudima šalje početne informacije Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudskim bićima. Po podacima kojima Centar raspolaze, oko 80 posto slučajeva bude identifikovano od strane policije. Ovo potvrđuju i statistički podaci na državnom nivou – 73 posto slučajeva identificuje policija, a 23 Centri za socijalni rad (Godišnji izveštaj Republike Srbije, 2013).

Srbija, međutim, ne poseduje zvanični protokol za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima, i po rečima više sagovornika „postupak je nejasan, a previše ljudi iz institucija nije upoznato sa radom Službe za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima i njenim ovlašćenjima“. Po izveštajima (GRETA, 2013, Srbija) i sagovornicima, u maju 2012. godine sačinjen je nacrt Pravilnika o zaštiti žrtava trgovine ljudima u okvirima sistema socijalne zaštite, ali u vreme ove procene još nije bio stupio na snagu. Usled nedostatka zvanično usvojenih smernica o identifikaciji, ključni sagovornici su izjavili da postoje određeni interni kriterijumi, koji međutim nisu zvanično odobreni ili usvojeni. Ova pravila se trenutno revidiraju u okviru projekta podržanog od strane IOM/SDC i očekuje se da će uskoro biti usvojene smernice koje odražavaju zahteve po pitanju sadržaja.

Neke oblasti se takođe oslanjaju na SOS linije kao metod za identifikaciju žrtava. Dok tačan format ovih telefonskih linija varira u zavisnosti od države, sagovornici ih nisu smatrali naročito delotvornim po pitanju otkrivanja slučajeva. Međutim, ne postoje nikakvi konkretni podaci o procentu slučajeva u regionu u kojima su se žrtve javile na SOS linije, iako se čini da je taj broj svugde nizak. Albanija je jedna od zemalja koja ima SOS liniju za žrtve trgovine ljudima, koja je besplatna i dostupna 24 časa dnevno. U BiH, kako je izjavio jedan od sagovornika, „različiti NVO su uspostavili SOS linije za žrtve trgovine ljudima u ranim fazama pojavljivanja ovog problema. Međutim, oni su zavisili od eksternog finansiranja i linije su ukinute čim su sredstva potrošena. Sama vlada nikad nije osnovala nacionalnu SOS liniju“. Doduše, jedan sagovornik je napomenuo da postoji NVO

koja vodi SOS liniju za žrtve svih vrsta zločina koja je dostupna 24 časa dnevno i gde su pozivi besplatni, dok drugi NVO zajedno sa Ministarstvom sigurnosti vodi SOS liniju gde građani mogu anonimno da prijave zločine ili sumnjuće aktivnosti. U BJR Makedoniji postoje dve SOS linije koje vodi nevladin sektor: fiksni broj za pozive iz inostranstva i besplatni poziv za razgovore unutar zemlje. Obe rade samo od 8 do 20 časova. U Srbiji postoji SOS linija za pomoć potencijalnim žrtvama trgovine ljudima koju vodi jedna NVO. Sagovornici su napomenuli da su putem ove linije „zabeležena samo dva slučaja žrtava trgovine ljudima koje su uspele da nazovu naš broj dok su bile u izrazito nasilnom okruženju“ tokom proteklih osam godina. Centar za zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima uspostavio je nonstop telefonsku liniju za osobe kojima je potrebna pomoć u slučajevima trgovine ljudima. Iako je prvobitna namera bila da pozivi na ovaj broj budu besplatni, to nije slučaj. Drugi sagovornici su napomenuli da su žrtve koje nisu bile u neposrednoj opasnosti zaista i identifikovane uz pomoć ove linije. Što se Crne Gore tiče, lokalni NVO uspostavio je nonstop SOS liniju za osobe koje su u opasnosti da postanu žrtve trgovine ljudima. Na Kosovu* je uz pomoć OEBS uspostavljena besplatana SOS linija koja služi kao tačka kontakta za žrtve trgovine ljudima i nasilja u porodici.

Iako praksa značajno varira od države do države, podaci iz istraživanja pokazuju da su sve uspostavile neke načine za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Sagovornici smatraju da većina postojećih identifikacionih postupka i procesa ne obuhvata ključne pokazatelje trgovine ljudima, što ih čini nepotpunim i u nekim slučajevima nedelotvornim. Uspostavljeni kriterijumi takođe obično pate od dva dodatna problema: (1) identifikacioni kriterijumi i mehanizmi su nedosledni, što otežava prekograničnu saradnju u cilju identifikacije slučajeva, i (2) sami identifikacioni kriterijumi obično „ne drže korak sa aktivnostima trgovaca ljudima“ i njihovom sposobnošću brzog prilagođavanja „novim zakonima i politikama, prilagođavanja koje je mnogo brže od mera aktera koji se bore protiv trgovine ljudima“, kako je izjavio jedan sagovornik, a što je detaljnije objašnjeno u odeljku 3.5. (Brunovski, 2007).

Identifikacioni mehanizmi imaju određene slabe tačke, uključujući i preterano oslanjanje na policiju, nedoslednosti po pitanju definicija i institucionalna ograničenja.

Policija predstavlja ključnog aktera na polju identifikacije žrtava trgovine ljudima u celom regionu. Iako neki akteri dozvoljavaju drugim sektorima da učestvuju u identifikaciji, to se ne dešava često u praksi. Sagovornici širom regiona naročito su naglasili da inspekcija rada ne posvećuje dovoljno pažnje pitanju trgovine ljudima (videti relevantne nalaze).

Pored nedostatka angažmana inspekcije rada, sagovornici su primetili i nekoliko institucionalnih ograničenja koja ometaju uspešnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Iz više izvora čuli smo mišljenje da pravljenje razlike između

kršenja zakona o radu, nelegalnog rada, prevare i pronevere od slučajeva radnog izrabljivanja i trgovine ljudima radi prinudnog rada predstavljaju problem za tužioce, policajce i inspektore rada u celom regionu. Različita tumačenja značenja dodatno otežavaju prekograničnu saradnju: na primer, ono što se u jednoj državi smatra trgovinom u drugoj predstavlja „samo“ kršenje zakonu o radu. Kao što je napomenuto u jednom izveštaju (ICMPD, 2013), međunarodno pravo u ovom pogledu nudi tek nekoliko smernica. Na primer, definicija trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja data u Palermo protokolu, koju su mnoge zemlje prevele u nacionalne zakone bez daljih objašnjenja, i dalje ostavlja prostora za interpretaciju. Isto važi i za definiciju prinudnog rada datu u Konvenciji Međunarodne organizacije rada o prinudnom radu, 1930 (No. 29).¹⁶

Još jedan bitan problem identifikovan od strane sagovornika jeste efekat stalne promene zaposlenih, naročito po pitanju identifikacije slučajeva. Ključni sagovornik iz BiH, na primer, primetio je da su sve agencije i institucije koje se bore protiv trgovine ljudima dobile smernice za identifikaciju, i obuku za njihovu upotrebu i primenu, te bi trebalo da ih već koriste. Često restrukturiranje i promene zaposlenih doveli su do nedosledne obuke i primene po pitanju smernica. Slično tome, podaci iz istraživanja (sagovornici i dokumenti) pokazuju da česte promene i nedostatak obuke novih zaposlenih predstavljaju najveću prepreku na polju dosledne identifikacije slučajeva trgovine ljudima u Albaniji (NCATS, 2011).

Činjenica da inspektorji rada ne učestvuju u identifikaciji i da radno izrabljivanje nije uvršteno u definicije trgovine ljudima predstavlja ključnu prepreku na polju identifikacije slučajeva i sprovođenja sveobuhvatnih mera borbe protiv ove pojave.

U celom regionu policijske snage predstavljaju primarne aktere zadužene za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Iako neke države omogućavaju drugim sektorima da učestvuju u identifikaciji, to se ne dešava često u praksi. Podaci prikupljeni tokom istraživanja pokazuju da ovo naročito predstavlja problem za inspektore rada koji nisu obučeni u ovoj oblasti i ne poklanjam pažnju identifikaciji potencijalnih žrtava.

Istovremeno su naši sagovornici prepoznali i da inspektorji rada mogu da igraju važnu ulogu u procesu identifikacije. Oni najlakše i najredovnije mogu da uđu u radnu sredinu pošto inspekcije i kaznene mere u vezi sa nepravilnostima u ugovorima o radu migranata zauzimaju najveći deo godišnjeg izveštaja svih inspekcija (OEBS, 2011). Međutim, sagovornici iz celog regiona primetili su da u praksi inspektorji rada uopšte ne učestvuju u identifikaciji i da inspekcijama nedostaju obuka i kapaciteti za prepoznavanje slučajeva trgovine ljudima.

Definisanje veze između trgovine ljudima i trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja predstavlja još jednu prepreku formulisanju uspešnih mera borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Dok funkcionalna razlika između ova dva

16 Konvencija (br. 29) o prinudnom radu, usvojena 28. juna 1930. od strane Generalne konferencije MOR na njenoj 14 sesiji, stupila na snagu 1. maja 1932, u skladu sa članom 28.

termina zapravo ne postoji, Palermo protokol, koji su mnoge države inkorporirale u svoje zakonodavstvo, ne daje jasne smernice za razumevanje njihove različitosti ili sličnosti (ICMPD, 2013). Iz više izvora čuli smo mišljenje da pravljenje razlike između kršenja zakona o radu, nelegalnog rada, prevare i pronestre – od slučajeva radnog izrabljivanja i trgovine ljudima radi prinudnog rada – predstavljaju problem za tužioce, policajce i inspektore rada u celom regionu. Navedene različite operacione definicije otežavaju saradnju. Upitani kako bi rešili ovaj problem, sagovornici nisu pozivali na formulisanje same jedinstvene definicije, već su naglasili značaj angažovanja inspektora rada u procesu identifikacije, izgradnje njihovih kapaciteta za prepoznavanje izrabljivanja i pružanja jasnih smernica o mogućim odgovorima na slučajeve trgovine ljudima, i izrabljivanja kad ih uoče.

3.3. Podrška i usluge

U ovom odeljku predstavljamo nalaze u vezi sa zaštitom i podrškom žrtvama trgovine ljudima. One se fokusiraju na pitanja koja prožimaju više oblasti i pojavljuju se u celom regionu i u raznolikim izvorima podataka. Prvo ćemo se koncentrisati na generalno pružanje pomoći žrtvama, a potom ćemo elaborirati četiri pitanja: dostupnost perioda refleksije i predaha, pristup nadoknadi, razlike u dostupnosti, kao i kvalitet usluga za različite grupe.

Pomoći žrtvama uglavnom se svodi na skloništa koja vode NVO. Nijedna država nema posebno sklonište za muškarce ili decu žrtve trgovine ljudima.

Oblici podrške žrtvama u celom regionu imaju neke zajedničke ključne karakteristike – pružaju ih NVO, zasnivaju se na skloništima, finansiraju se iz eksternih izvora i dostupni su samo ženama i deci. NVO, a ne vlade, obezbeđuju pristup ili upućivanje za skoro sve usluge dostupne žrtvama trgovine ljudima. Neka skloništa su namenjena isključivo žrtvama trgovine ljudima, dok druga pružaju pomoći i širim grupama. Ova skloništa se, uz nekoliko bitnih izuzetaka, uglavnom finansiraju iz donatorskih sredstava i pružaju različite tipove usluga – od smeštaja do zaštite i pomoći, kao i usluga i reintegracije. U Bosni postoji najveći broj skloništa, čak sedam, dok Albanija pruža najširu lepezu usluga. Međutim, ono što u regionu nedostaje jeste bilo kakvo sklonište namenjeno muškim žrtvama trgovine ljudima.

Sagovornici u celom regionu govore o dostupnosti podrške i usluga za žrtve trgovine ljudima putem skloništa koja vode NVO. Po GRETA izveštaju za BiH iz 2013. godine, Vlada ove zemlje je od 2010. obezbedila sredstva za dve NVO kako bi vodile skloništa za žrtve trgovine ljudima, kao i za još dve koje pružaju pomoći van skloništa. U Albaniji se podrška žrtvama pruža uglavnom kroz četiri specijalna skloništa, pri čemu je jedno državno, a ostala tri vode NVO. Sve ove ustanove deo su nacionalnog mehanizma za upućivanje. Pomoći je besplatna i podrazumeva

smeštaj, medicinsku pomoć, psihološko savetovanje i personalizovane programe reintegracije koji mogu da obuhvate stručnu obuku, pomoć u traženju posla i šemu mikrokredita koja pomaže žrtvama da započnu sopstveni biznis. Žrtve mogu da biraju sklonište, mada se one koje su zabrinute za svoju bezbednost ohrabruju da odu u državnu ustanovu (Nacionalni centar za prijem) u kojoj postoji veći nivo bezbednosti. Srpska NVO obezbeđuju utočište, smeštaj, pomoć pri dobijanju ličnih isprava, pristup medicinskoj i psihosocijalnoj podršci, kao i pravnu pomoć, u zavisnosti od obezbeđenih sredstava (*Balkan Act Now*, 2013). Crna Gora ima jedno specijalizovano sklonište za žrtve trgovine ljudima koje obezbeđuje hranu, odeću, predmete za ličnu higijenu i lekove (GRETA, 2012). Ova skloništa se uglavnom finansiraju od strane donatora, izuzev u slučaju Albanije, Crne Gore i BJR Makedonije, u kojima su skloništa delimično podržana iz državnog budžeta. U BJR Makedoniji država takođe obezbeđuje i male, konkurentne godišnje grantove za pet NVO – i tako delimično podržava njihov rad sa skloništima.

Periodi za refleksiju i predah i dozvole za privremeni boravak dostupni su žrtvama, ali često samo ako sarađuju sa organima vlasti.

U bar pola razmatranih država stranim žrtvama trgovine ljudima obezbeđene su dozvole za privremeni boravak i period za refleksiju tokom kojeg mogu da razmisle o podnošenju krivične prijave protiv trgovaca. U mnogim slučajevima, vlade teraju žrtve da sarađuju sa organima vlasti u istrazi i podizanju optužnice – pre nego što im dozvole pristup uslugama. Albanija, na primer, dodeljuje dozvolu za privremeni boravak za sve potencijalne žrtve trgovine ljudima na period od tri meseca do godine dana, sa mogućnošću obnove. Ova dozvola se izdaje nezavisno od njihove volje da sarađuju sa vlastima. Zakon takođe nalaže da strani državljanin ne sme da bude uklonjen sa državne teritorije pre nego što dobije pristup socijalnim uslugama i opciju da zatraži dozvolu za privremeni boravak, i potom bude ispitana od strane policije ili tužilaštva. U Crnoj Gori, po Zakonu o strancima, strani državljanin koji je bio žrtva trgovine ljudima ima pravo na dozvolu za privremeni boravak po humanitarnom osnovu. Ova dozvola se dodeljuje na period od tri meseca do godinu dana. Zakon ne zahteva da žrtve sarađuju u istrazi ili krivičnom gonjenju trgovaca ljudima kao uslov za dobijanje dozvole (GRETA, 2012). U BiH, strane žrtve trgovine ljudima, pre nego što budu vraćene u zemlju porekla, imaju pravo na period refleksije od 30 dana (OEBS, 2012). Ukoliko su dobili status žrtve trgovine ljudima i ukoliko je podneta krivična prijava, imaju pravo na privremeni boravak po humanitarnom osnovu u periodu do šest meseci u svrhu zaštite, oporavka i vraćanja u zemlju porekla. Ipak, drugi podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da „u praksi se boravišna dozvola dodeljuje samo onim žrtvama trgovine ljudima koje su identifikovane u sklopu definicija datih u krivičnom zakoniku“ (GRETA, 2013 BiH). Drugim rečima, dodeljivanje dozvole za privremeni boravak zavisi od podnošenja optužnice za trgovinu ljudima.

U BJR Makedoniji, Srbiji i na Kosovu*, organi vlasti primenjuju restriktivnije prakse pa žrtve moraju da učestvuju u istrazi i krivičnom gonjenju trgovaca pre nego što dobiju period za refleksiju i dozvolu za privremeni boravak. U BJRM, na primer, obezbeđivanje dozvole za privremeni boravak uslovljeno je saradnjom sa organima vlasti – dozvola omogućava period za refleksiju u trajanju do 60 dana za strane državljane i do 30 za domaće, nakon čega mogu dobiti i privremeni boravak u periodu do 6 meseci koji može biti produžen u slučaju učešća u dužem sudskom postupku (*Balkan Act Now*, 2013). U Srbiji, strani državljeni dobijaju tromesečnu dozvolu, a da nisu zvanično obavezani da sarađuju sa policijom i tužilaštvom. U praksi se, međutim, ovi periodi za refleksiju i oporavak retko poštuju i „žrtve su često izložene direktnom i indirektnom pritisku da svedoče na sudu“ (*Balkan Act Now*, 2013). Zaista, neki od srpskih sagovornika primetili su da žrtvama trgovine ljudima nije dozvoljeno da odbiju da sarađuju sa policijom i tužilaštvom ili učestvuju u sudskom postupku. Po standardnim operativnim postupcima na Kosovu* (2008), žrtvama trgovine ljudima treba ponuditi period refleksije koji će im dati vremena da se oporave i stabilizuju pre nego što odluče šta bi želeli da učine dalje. Ovaj period potrebljivo je obezbediti za svaku osobu za koju se sumnja da je žrtva trgovine ljudima, bez obzira na njenu volju da sarađuje kao svedok i bez obzira na to da li je protiv počinjoca podnesena krivična prijava. Nakon perioda refleksije treba da usledi i izdavanje dozvole za privremeni boravak. Međutim, u praksi su dozvole davane samo onima koji su bili voljni da svedoče, a u suprotnom bi bili deportovani.

Stoga možemo zaključiti da, iako u celom regionu postoje mogućnosti za pružanje perioda za refleksiju i izdavanje dozvola za privremeni boravak, mnoge države primoravaju žrtve da sarađuju sa organima vlasti kako bi imale pristup ovim uslugama. Ovakva prinuda nije u skladu sa priznatim standardima i konvencijama kojih su zemlje Zapadnog Balkna potpisnice.¹⁷

Mali broj žrtava je primio bilo kakvu odštetu, bilo od trgovaca ljudima ili države, očigledno usled složenih ili nefunkcionalnih procedura, odsustva pravne podrške, a u nekim slučajevima i aktivnog obeshrabrivanja od strane organa vlasti.

U celom regionu postoji mali broj dokumentovanih slučajeva u kojima su žrtve trgovine ljudima zapravo dobile odštetu bilo od trgovaca, bilo od države (za razliku od formalno dodeljene odštete). Iako odšteta za žrtve postoji kao pravna praksa u svim pravosudnim sistemima, podaci prikupljeni tokom istraživanja pokazali su da postoje značajne prepreke da se ona isplati. Tačnije, procedure za traženje odštete su u više država disfunkcionalne i preterano složene, ne postoji pravna podrška za one koji je traže, a u nekim slučajevima se čak čini i da organi vlasti aktivno obeshrabruju žrtvu od tog postupka.

17 Konvencija Saveta Evrope o aktivnostima borbe protiv trgovine ljudskim bićima, 2005, član 13–14.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na specifične izazove po pitanju postupka traženja odštete i podrške žrtvama tokom njega u Albaniji, Bosni i Srbiji. U albanskim zakonima nalazimo nekoliko odredbi koje regulišu pravo žrtve trgovine ljudima da traži odštetu. Međutim, ovi zakoni zahtevaju da taj postupak bude u potpunosti odvojen od bilo kakvog krivičnog gonjenja trgovaca, a pri tome ni država ni NVO ne pružaju žrtvama pomoć u traženju odštete. Dalje, što je možda iznenadjuće, podaci sugeriraju da žrtve same moraju da finansiraju svoju građansku tužbu i potom plate jedan posto bilo koje odštete državi. U jednom skorašnjem slučaju, sud je žrtvi trgovine ljudima dodelio odštetu od 40.000 evra, ali ona nije mogla da pristupi tom novcu jer nije bila u stanju da unapred platiti obavezne sudske troškove.

U BiH i Srbiji takođe postoje značajne prepreke u procesu traženja odštete putem građanskih parnica. BiH daje žrtvama trgovine ljudima pravo da traže odštetu od trgovaca tokom krivičnog postupka. Izveštaji pokazuju da se takva potraživanja u praksi obeshrabruju, pošto bi njihovo razmatranje odložilo donošenje presude u krivičnom slučaju. Zbog toga se žrtvama navodno savetuje da odštetu traže putem građanske parnice. Međutim, u praksi to izabere veoma mali broj žrtvi zbog dužine građanskih parnica i činjenice da teret dokaza počiva na žrtvi. Po predstavnicima pravosuđa, trenutni zakonski propisi ne pružaju dovoljno mogućnosti za odluku o naplaćivanju odštete od počinioца tokom krivičnog postupka. U Srbiji je prva presuda kojom se dodeljuje odšteta žrtvi trgovine ljudima doneta tek nedavno (u februaru 2014). Da bi dobila odštetu žrtva je bila primorana da svedoči protiv trgovaca ljudima koji su je seksualno izrabljivali niz godina, tokom krivičnog postupka koji je trajao četiri godine. Ceo proces je potrajal više od sedam godina, što je za žrtvu predstavljalo izuzetnu traumu i oduzelo joj veoma mnogo vremena.¹⁸

Kao što ovi primeri pokazuju, trenutni mehanizmi za potraživanje odštete ne podržavaju pravo žrtve da traži i dobije odštetu za izrabljivanje. Ovi nedelotvorni postupci obeshrabruju žrtve od traženja sopstvenih prava i potencijalnih načina da isprave posledice zlostavljanja koje su pretrpele.

U regionu postoji lepeza usluga i oblika podrške za žrtve trgovine ljudima. Kvalitet i obim ovih usluga varira u zavisnosti od tipa trgovine – unutar države, na međunarodnom nivou ili u svetu rada.

U anketi su ključni akteri identifikovali najvažnije tipove podrške i usluga dostupne žrtvama trgovine ljudima u regionu. One u najvećem broju uključuju punu ili delimično adekvatnu procenu rizika (70 posto), zdravstvenu negu (73 posto) i psihosocijalne usluge (76 posto) – Tabela 5.

¹⁸ Izvor: Holandski Helsinski komitet. Videti: http://www.nhc.nl/en/news/First_Judgment_Awarding_Compensation_for_A_Victim_of_Trafficking_in_Serbia_Issued_and_Executed.html?id=225.

Tabela 5: Usluge podrške dostupne u regionu (u neobrađenim procentima)

	Potpuno odgovarajuće	Donekle odgovarajuće	Odgovarajuće samo za neke grupe	Neodgovarajuće	Potpuno neodgovarajuće	Ne znam
Kratkoročni boravak u skloništu	34.7	24.5	20.4	4.1	2.0	14.3
Dugoročni boravak u skloništu ili drugom smeštaju	30.6	22.8	19.2	6.2	2.1	19.2
Zdravstvena nega	31.6	41.8	12.2	9.2	0.0	5.1
Psihosocijalne usluge	41.8	34.7	15.3	3.1	0.0	5.1
Procena rizika	33.0	37.1	14.4	10.3	1.0	4.1
Pravna podrška (građansko ili krivično pravo)	27.3	34.0	13.4	12.9	5.7	6.7
Podrška pri zapošljavanju	10.8	32.6	24.0	14.9	2.4	15.3
Povratak i/ili reintegracija	28.0	34.2	14.0	6.7	2.6	14.5
Relokacija ili integracija	18.5	20.5	13.8	15.4	4.1	27.7

Izvor: Anketa ključnih aktera (Procena potrebe, IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procente po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Primetno je da je po pitanju većine tipova podrške, naročito kratkoročnog i dugoročnog boravka u skloništu i podrške pri zapošljavanju, jedna petina do jedne četvrtine ispitanika smatrala da su ovakve usluge korisne samo određenim grupama. Najčešće su identifikovali pravnu podršku (19 posto), podršku pri zapošljavanju (17 posto), i relokaciju ili integraciju (20 posto) kao neodgovarajuće ili potpuno neodgovarajuće.

Bitno pitanje koje je manje razmatrano tokom razgovora i u anketi jeste odnos između dostupnih usluga i njihovog efekta na samoidentifikaciju. Oko 38 posto ispitanika prijavilo je da tip i kvalitet pomoći odvraća neke ljude od prijavljivanja (Tabela 6).

Tabela 6: Opseg i kvalitet usluga podrške dostupnih žrtvama trgovine ljudima (u procentima)

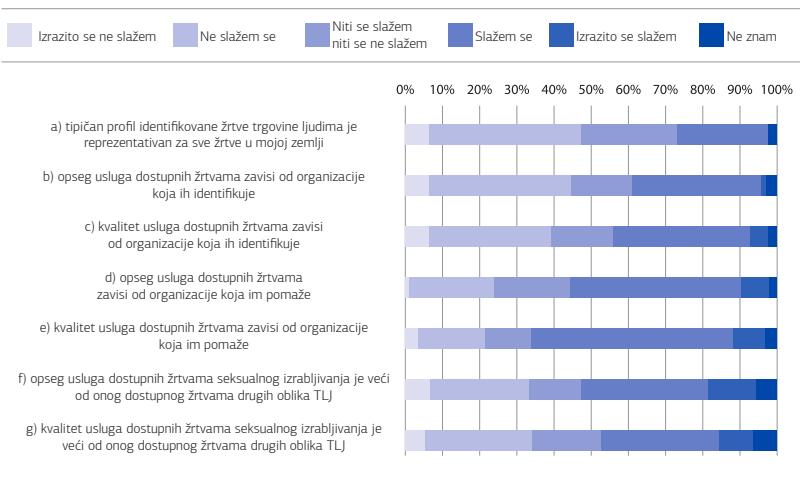
	Izrazito se neslažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se neslažem	Slažem se	Izuzetno seslažem	Ne znam /nema podataka
Manji broj usluga dostupan stranim ŽTLJ nego domaćim	14.3	44.9	15.3	17.3	1.0	7.1
Kvalitet usluga dostupnih stranim ŽTLJ je gori od onog dostupnih domaćim	18.6	50.5	15.5	6.2	1.0	8.2
Usluge podrške su prilagođene deci žrtvama trgovine ljudima	6.2	18.6	21.6	42.3	8.2	3.1
Vrsta i kvalitet pomoći odvraća neke ŽTLJ od toga da se prijave	6.3	17.9	20.0	35.8	2.1	17.9
Usluge podrške su prilagođene potrebama i muških i ženskih ŽTLJ	6.3	26.0	18.8	38.5	2.1	8.3

Izvor: Anketa ključnih aktera (Procena potrebe, IOM i SB 2014)

Napomena: Tabela pokazuje procente po redovima; zbir cifara u svakom redu iznosi 100 posto; pri izračunavanju procenata podaci koji nedostaju nisu uzeti u obzir.

Procena potreba je takođe u celom regionu identifikovala primere različitog tretiranja žrtava trgovine ljudima. U najvećem broju slučajeva, kao što je već pomenuto, primetno je odsustvo podrške žrtvama trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja, naročito za muške žrtve. Međutim, podaci iz ankete pokazuju da se većina ključnih aktera slaže ili izuzetno slaže da postoji usluge podrške i za žene i za muškarce (41 posto). Ovo je bitna protivurečnost koju treba uzeti u obzir pri formulisanju sledećih koraka.

Tabela 7: Opseg i kvalitet usluga dostupnih u slučajevima trgovine ljudima

Izvor: Anketa ključnih aktera (IOM Procena potrebe u Zapadni Balkan, 2014)

Tabela 7 daje pregled pogleda ključnih aktera na obim i kvalitet dostupnih usluga. Ispitanici su napomenuli da je ovo zavisilo od organizacije koja pruža usluge, kao i vrste identifikovanih žrtava – deca, žene, muškarci, domaći državljeni i stranci. Na primer, oko 60 posto ispitanika se kod pitanja o kvalitetu dostupnih usluga složilo ili izrazito složilo da kvalitet varira u zavisnosti od organizacije koja pruža usluge. Preko 50 posto je napomenulo da postoji veći opseg, a oko 40 i viši kvalitet, usluga dostupnih onima koji su bili seksualno izrabljivani u odnosu na one koji su trpeli radno izrabljivanje. Ovi podaci ukazuju na nejednakost dostupnosti po pitanju obima i kvaliteta usluga, pri čemu to zavisi od organizacije koja identificiše slučaj, organizacije koja pruža usluge, i/ili tipa izrabljivanja.

Razgovori su dodatno potvrdili varijacije u obimu i kvalitetu usluga dostupnih domaćim državljanima nasuprot onih dostupnim strancima. Upitani o obimu i kvalitetu podrške i usluga, ispitanici se nisu složili da je obim i kvalitet usluga dostupnih stranim državljanima bio manji od onih dostupnim domaćim (Tabela 7). Kvalitativni podaci ukazuju na to da domaće žrtve dobijaju više podrške od stranih, dok je u drugim slučajevima tačno upravo suprotno. Na primer, u BiH, strane žrtve ne dobijaju automatski pristup socijalnoj pomoći ili pravo na rad, za razliku od domaćih državljanina. Usled toga, kako bi dobili podršku stranci moraju da se oslove na skloništa i često ograničene usluge dostupne u njima. Štaviše, BiH podvrgava žrtve istim propisima koji važe za sve strane državljanine i time ih lišava mogućnosti za „laki prelaz sa privremenog statusa na trajnu boravišnu dozvolu i tako dodatno otežava njihovu integraciju“. Ovo obično ohrabruje žrtve da se vrati kući, gde se često suočavaju sa istim uslovima koji su doveli do

toga da ih vrbuju za trgovinu ljudima i zbog kojih su u opasnosti da se ponovo nađu u istoj situaciji, ili ih pak ostavlja u opasnosti od deportacije jednom kad im dozvola za privremeni boravak istekne (OEBS, 2009). U Srbiji strane žrtve trgovine ljudima ne mogu da dobiju pomoć dok im se ne izda dozvola za boravak, što je proces koji je jedan od sagovornika opisao kao „dug i težak, a... može i da dosta košta“. Na Kosovu*, podrška domaćim žrtvama varira u zavisnosti od opštine pošto ne postoje standardizovana pravila i postupci po tom pitanju.

Iako u BiH stranci koji su žrtve trgovine ljudima nemaju pristup svim uslugama kao domaći državljeni, neki sagovornici su smatrali da oni dobijaju više podrške. Kao što je jedan sagovornik objasnio, „domaće žrtve trgovine ljudima niko ne shvata vrlo ozbiljno“, dok je mnogo više tipova podrške dostupno stranim žrtvama trgovine ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja za koje su početne usluge podrške u BiH i bile prvenstveno osmišljene. Međutim, isti sagovornik je napomenuo i da „žrtve trgovine ljudima radi radnog izrabljivanja ili prosjačenja ne primaju nikakvu pomoć“. Stoga pored razlika u uslugama dostupnih domaćim i stranim žrtvama, varijacije po ovom pitanju zavise i od vrste trgovine ljudima.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da pristup uslugama varira ne samo u zavisnosti od oblika trgovine ljudima i države već i, u nekim slučajevima, institucije koja identifikuje žrtvu. Kao što je objašnjeno u jednom izveštaju, dostupne usluge „se pružaju u kontekstu organizacionih veza i mreža, što obično znači da se žrtvama odmah ne nudi cela lepeza usluga“ (ICMPD, 2007). U Crnoj Gori „se sve radi preko ličnih veza“ – tj. žrtve mogu da dobiju pristup samo onim uslugama kojima same NVO mogu da pristupe preko svojih ličnih kontakata sa socijalnim radnicima ili doktorima (GRETA, 2012).

Uzeti zajedno, podaci prikupljeni tokom istraživanja ukazuju na to da u regionu postoji niz ključnih usluga i oblika podrške, koji međutim variraju po pitanju kvaliteta i adekvatnosti. Odeljak 3.5. predstavlja mišljenja sagovornika o konkretnim nedostacima, dok su u odeljku 4 dati prioriteti ključnih aktera u kontekstu rešavanja tih nedostataka.

3.4. Saradnja između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima

U ovom odeljku predstavljamo nalaze po pitanju partnerstava, mreža i saradnje između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu. Ovi nalazi se odnose na pitanja koja se tiču zvanične i nezvanične saradnje (bilo institucija unutar jedne države, bilo iz različitih) na polju borbe protiv trgovine ljudima, što uključuje i nacionalne i transnacionalne mehanizme za upućivanje. Takođe naglašavaju i razlike između postupaka definisanih na papiru i mera borbe protiv trgovine ljudima kako se sprovode i funkcionišu u praksi.

Uprkos nizu uspostavljenih oblika saradnje, ključni akteri ne smatraju da se ovi mehanizmi sprovode u potpunosti ili na funkcionalan način

Akteri u celom regionu uspostavili su mehanizme (nacionalni mehanizmi za upućivanje – NMU) koji upravljaju saradnjom između vladinih i nevladinih tela na polju borbe protiv trgovine ljudima. Kao što je naglašeno u Tabeli 4, skoro 87 posto ispitanika smatra da su njihovi NMU delimično ili potpuno funkcionalni. U praksi se, međutim, čini da se ovi mehanizmi fokusiraju isključivo na aktivnosti i mere borbe protiv trgovine ljudima radi seksualnog izrabljivanja. Kao i po pitanju pomenutih dostupnih usluga, nedostaci u saradnji uglavnom su povezani sa drugim oblicima izrabljivanja poput radnog, što je naročito uočljivo na primeru odsustva svakog kontakta između radne inspekcije i policije.

Podaci prikupljeni tokom istraživanja takođe pokazuju i da visokofunkcionalni NMU postoje samo u Albaniji. Većina drugih država je uspostavila, ali ne i sprovela jake, funkcionalne NMU. U Albaniji je odgovorno telo za zaštitu i pomoći žrtvama trgovine ljudima sastavljeno od predstavnika sektora granične kontrole i borbe protiv trgovine ljudima, Konzularnog direktorata i Direktorata za socijalna pitanja. Odgovorno telo koordiniše proces upućivanja prilikom početne pomoći i zaštite, i dugoročne rehabilitacije svih žrtava trgovine ljudima. Prema konsultovanim izveštajima i sagovornicima, predstavnici ovlašćenih institucija u nekim zemljama, npr. BiH i Srbiji (GRETA, 2013, BiH and Serbia), takođe čine deo šireg NMU na nivou zajednice, koji uključuje i regionalne odbore i lokalne mreže uspostavljene u cilju unapređenja identifikacije, zaštite, pomoći i rehabilitacije žrtava trgovine. Više sagovornika je izjavilo da NMU u Albaniji „dobro funkcioniše i predstavlja dobar primer. Uspostavljena je dobra komunikacija sa socijalnim službama, kao i između države i NVO“. Istovremeno, jedan od sagovornika je pomenuo da iako NMU predstavlja „veoma dobar dokument“, neki ključni akteri nisu trenutno uključeni u identifikaciju i pomoći za žrtve trgovine ljudima, kao npr. inspektorji rada i zaposleni u službama za zaštitu dece.

U BiH, Crnoj Gori, BJR Makedoniji i na Kosovu* sagovornici su bili svesni postojanja NMU, ali su izrazili zabrinutost zbog nedostatka saradnje i koordinacije između ključnih aktera koji bi po njihovom mišljenju trebalo da budu angažovani u borbi protiv trgovine ljudima. Na primer, državni aktioni plan borbe protiv trgovine ljudima u BiH uključuje i institucionalni okvir za osmišljavanje i koordinisanje politika i aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima. BiH je stoga i uspostavila upravo takav okvir koji se sastoји od nacionalnog koordinatora, državne međuministarske grupe, kao i udarnog tima i regionalnih timova za praćenje. Po dokumentima konsultovanim tokom ovog istraživanja, nacionalni koordinator se bavi strateškim nivoom sprovođenja mera borbe protiv trgovine ljudima, udarni tim ima prvenstveno operativnu ulogu u istragama pojedinačnih slučajeva, dok regionalni timovi za praćenje (sastavljeni od predstavnika državnog i lokalnih tužilaštva, policije i NVO) sprovode relevantne aktivnosti na lokalnom nivou (OEBS, 2012). GRETA izveštaj (2013 BiH) potcrtava nedostatke

postojećeg NMU prouzrokovane činjenicom da policijska tela stvaraju prepreke identifikaciji slučajeva i pristupu pomoći. Štaviše, resursi i ovlašćenja nacionalnog koordinatora su ograničeni na olakšavanje saradnje i deljenja informacija između ključnih aktera. Jedan sagovornik je saradnju između NVO i vladinih tela opisao kao „mrežu nezvaničnih kontakata“ aktera koji su već niz godina aktivni na polju borbe protiv trgovine ljudima, pre nego kao potpuno funkcionalan sistem za saradnju.

NMU na Kosovu* sadrži i standardne operativne postupke koji definišu uloge i odgovornosti svih aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima, pri čemu je kancelarija Nacionalnog koordinatora zadužena za koordinaciju svih ključnih aktera. Međutim, više različitih sagovornika napomenulo je da veruje kako bi aktivnosti ključnih aktera na polju identifikacije i upućivanja trebalo da budu bolje koordinirane, naročito na lokalnom nivou.

U Crnoj Gori je uspostavljen NMU koji podržava saradnju niza ključnih aktera, ali je njegovo sprovođenje, po rečima više sagovornika, bilo „neujednačeno“. Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima predvodi relevantne napore na nacionalnom nivou. Kancelarija operiše unutar Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore (u skladu sa Vladinom direktivom izdatom 18. aprila 2013) i odgovorna je za koordinaciju aktivnosti nadležnih državnih tela, međunarodnih institucija i NVO na sprovođenju Nacionalne strategije i Aktionog plana. Kancelarija nadzire „sporazum o saradnji“ koji deluje kao nacionalni mehanizam za upućivanje i uključuje predstavnike Vrhovnog suda, Državnog tužilaštva i relevantnih ministarstava – MUP, ministarstvo zdravljia, prosvete, rada i socijalne zaštite (Nacionalna strategija, 2012). Kancelarija nacionalnog koordinatora uspostavila je strukturiranu saradnju sa NVO koje pružaju usluge žrtvama trgovine ljudima (Nacionalna strategija, 2012). Sagovornici iz kako državnog, tako i nevladinog sektora, pominju da, kao i na Kosovu*, postoje propusti u funkcionisanju NMU, i to naročito na opštinskom nivou. Slično tome, sagovornici iz BJR Makedonije jasno su identifikovali NMU koji ispoljavaju „operativne nedostatke“ poput manjka razumevanja pokazatelja uz pomoć kojih se identifikuju slučajevi trgovine ljudima, i kao i na Kosovu* i u Crnoj Gori, manjka sprovođenja ovih mehanizama na lokalnom, opštinskom nivou.

Nedavno sprovođenje srpskih NMU kroz Agenciju za koordinaciju zaštite žrtava trgovine ljudima pokazuje izvestan potencijal za postizanje višeg nivoa operacionalizacije. Agencija nadzire identifikaciju žrtava, potvrđuje slučajeve u kojima je policija identifikovala trgovinu ljudima, procenjuje potrebe žrtava i koordinira podršku koja im se pruža. Agencija je 2012. godine postala Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima kao deo tekuće reforme srpskog sistema socijalne zaštite, i planira da u NMU uvede i sklonište za hitne slučajeve. S obzirom na to da je još novo telo NMU, Centar i dalje razvija postupke, protokole i standarde rada, ali „neka poboljšanja su već vidljiva, na primer, celokupan rad Centra je transparentan i dostupan na njegovom internet sajtu, od mesečnih informacija o broju identifikovanih žrtava, broju osoba koje nisu identifikovane kao žrtve

(potencijalne žrtve koje su bile preliminarno identifikovane, ali nisu ispunile kriterijume za finalnu identifikaciju) i demografskih podataka o njima“ (GRETA, 2013, BiH). Način na koji se dosad vršila koordinacija aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji deluje obećavajuće.

Ali, dok nova tela u Srbiji pokazuju potencijal za delotvornije NMU, većina sagovornika je opisala značajne nedostatke u koordinaciji aktera i institucija koje rade na suzbijanju trgovine ljudima u svakoj državi. Podaci iz ankete ukazuju na potrebu za višim nivoom operacionalizacije, pri čemu je mnogima od ključnih aktera na polju identifikacije žrtava trgovine ljudima i pružanja pomoći i samima bila potrebna podrška. Čini se da NMU i drugi mehanizmi prilikom sprovođenja ne koordiniraju aktivnosti svih aktera na svim nivoima na delotvoran način, što samo po sebi ukazuje na najvažnije nedostatke koji onemogućavaju potpuno funkcionalan i sveobuhvatan odgovor na trgovinu ljudima u regionu (videti Odeljak 3.5).

Iako postoji izvestan broj regionalnih i bilateralnih sporazuma za borbu protiv trgovine ljudima, mnogi ne funkcionišu u praksi, što prisiljava relevantne aktere da se oslanjam na neformalne kontakte kako bi koordinirali prekogranične aktivnosti na polju suzbijanja trgovine ljudima.

Vlade i drugi ključni akteri na Zapadnom Balkanu osnovali su nekoliko tela koja imaju zadatku koordiniraju i obezbediti delotvornu prekograničnu saradnju na polju suzbijanja trgovine ljudima. Ona uključuju transnacionalni mehanizam za upućivanje (TMU), kao i nekoliko sporazuma između različitih policijskih snaga, od kojih izdvajamo Konvenciju policijske saradnje u Jugoistočnoj Evropi iz 2008. godine i Regionalni centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi (*Southeast European Law Enforcement Centre – SELEC*), ICMPD, 2012. Strategija Evropske unije za integrisano upravljanje granicama predstavlja širu platformu za regionalnu saradnju na polju trgovine ljudima i uključuje saradnju po pitanju viza, azila i migracija.¹⁹

Izvestan broj međunarodnih i regionalnih aktera je 2009. godine kreirao TMU za zemlje Zapadnog Balkana. Svrha ovog mehanizma bila je da omogući odgovarajuću prekograničnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima, kao i da obezbedi pružanje odgovarajuće zaštite i pomoći. U ovom TMU učestvuju 10 vlada koje su pokrenule inicijativu i sprovele odredbe projekta predvođenog od strane ICMPD (ICMPD, 2012). Kao što je već pomenuto, podaci iz ankete pokazuju da ispitnici veruju kako su TMU potpuno ili delimično operativni. Međutim, ekstenzivni kvalitativni podaci prikupljeni od različitih sagovornika i u različitim državama pokazuju da učesnici ovog regionalnog TMU ne smatraju da je on funkcionalan. Sagovornici su napomenuli da su česte promene zaposlenih koji su radili na formulisanju i sprovođenju TMU onemogućile njegovu primenu. Kao što je jedan sagovornik izjavio, „izgleda da se ljudi penzionišu ili promene radno mesto,

19 Smernice za integrisano upravljanje granicama na Zapadnom Balkanu. Videti: http://www.eulex-Kosovo*.eu/training/police/PoliceTraining/BORDER_BOUNDARY/DOCUMENTS/6.pdf?page=agreements.

a da ne obaveste nikog i tako se prekidaju uspostavljene linije komunikacije“. Na osnovu ovoga možemo reći da, iako su se ključni akteri složili da učestvuju u TMU, ovi procesi nisu dovoljno institucionalizovani, pa zato ne mogu nesmetano da funkcionišu bez obzira na promene osoblja. Bez institucionalizacije, TMU ne mogu da funkcionišu niti obezbede sveobuhvatan odgovor na slučajeve trgovine ljudima u regionu.

S obzirom na ovu situaciju u kojoj zvanični sporazumi postoje, ali nisu dovoljno iskorišćeni, ključni akteri, naročito NVO, morali su da razviju neformalne mreže za saradnju kako bi obezbedili adekvatne mere borbe protiv trgovine ljudima. Sagovornici su naglasili da su morali da se oslanjaju na lične kontakte i stare partnerne kako bi razvili sistem podrške za žrtve, naročito za slučajevе koji zahtevaju pomoć pri repatrijaciji i reintegraciji. Više sagovornika na regionalnom nivou pomenulo je postojanje neformalnih mreža za saradnju, naročito među nevladinim organizacijama. Ove neformalne mreže naročito su važne u slučajevima repatrijacije i pružanja podrške pri reintegraciji. Pored toga, tim putem i razmenjuju podatke i informacije o drugim pitanjima i tako unapređuju svoja saznanja i istraživačke kapacitete. Jedan sagovornik je objasnio da „saradnja između NVO mnogo bolje funkcioniše na regionalnom nego na nacionalnom nivou“. Po drugom sagovorniku, „NVO uključeni u borbu protiv trgovine ljudima na Balkanu održavaju dobre odnose – Fondacija kralja Baduina je podržala osnaživanje podrške za žrtve, a imaju i prilike da se sastanu, diskutuju o aktuelnim pitanjima i razmene regionalne prakse“. Nekoliko sagovornika je potvrđilo da se NVO u regionu redovno sastaju i da su razvile partnerstva koja im omogućavaju da uspostave neformalne mreže neophodne za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima. Regionalna saradnja ovih NVO bila je podržana i kroz projekte Evropske unije u periodu od 2011. do 2013. godine. Ovo sugerire da ove neformalne mreže i sveobuhvatnije aktivnosti suzbijanja trgovine ljudima funkcionišu van zvaničnih državnih kanala. Izgleda da su nedostaci na polju prekogranične saradnje izraženiji kad je u pitanju odnos između vlada ili različitih vrsta aktera (vladinih nasuprot nevladinim).

Na nivou vlada, mnoge države su uspostavile bilateralne sporazume o saradnji između policijskih službi. Međutim, postojanje ovih sporazuma nije obezbedilo njihovo sprovođenje. Na primer, više sagovornika je objasnilo da je uprkos postojićim bilateralnim sporazumima teško dobiti informacije o slučajevima trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu preko zvaničnih kanala. U praksi ovo ukazuje na to da postojanje ovakvih sporazuma ne obezbeđuje automatski saradnju na operativnom nivou.

Takođe postoji i nekoliko bilateralnih sporazuma koji se odnose na pravne aspekte policijske saradnje, a koje su Albanija, Bugarska, Hrvatska i Bosna i Hercegovina potpisale sa Srbijom 2010. godine (*Scarabeli, 2014*). Konvencija o policijskoj saradnji za Jugoistočnu Evropu (*Police Cooperation Convention for Southeast Europe – PCC SE*) unapredila je bilateralnu saradnju putem potpisivanja nekoliko

bilateralnih sporazuma sa drugim članicama PCC SE.²⁰ Bilateralni sporazumi o policijskoj saradnji uključuju sporazume sa Evropskom unijom, Turском, Egiptom, Ruskom Federacijom i Švajcarskom.²¹ Postoji takođe i izvestan broj specifičnih sporazuma o trgovini ljudima. Neki od funkcionalnijih obuhvataju partnerstvo za dijalog o migracijama sa Švajcarskom. Švajcarska je do danas potpisala memorandum o razumevanju za sprovođenje partnerstava na polju migracije sa BiH, Srbijom i Kosovom*.²²

Sagovornici su smatrali da je sprovođenje ovih sporazuma bilo nedosledno i da oni često nisu u potpunosti operativni. Primeri uključuju činjenicu da albanske dečije žrtve trgovine ljudima nisu identifikovane na Kosovu* i u Grčkoj, uprkos postojanju bilateralnih sporazuma.²³ Sagovornici iz Srbije i BJR Makedonije su potvrdili da bilateralni sporazumi nužno ne obezbeđuju operativnu saradnju na terenu. Primetili su da je teško pristupiti informacijama o slučajevima trgovine ljudima, kao i da dobijanju pomoći prethodi dug i komplikovan upravni postupak. Naveli su incidente u kojima su žrtve koje su bile izrabljivane u EU vraćene u zemlju porekla a da nikad nisu ni bile identifikovane kao žrtve trgovine ljudima u zemlji odredišta (npr. Belgiji i Francuskoj). Kao i u slučaju NMU, čini se da iako su vlade i NVO u regionu radili na razvoju bilateralnih sporazuma i TMU, oni i dalje nisu potpuno funkcionalni. Nedovoljna ili nepostojeća operacionalizacija zvaničnih mehanizama za širenje informacija predstavlja glavni nedostatak koji predstavlja prepreku sveobuhvatnoj identifikaciji, zaštiti i pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima u regionu.

3.5. Nedostaci na polju identifikacije, upućivanja i pomoći

U ovom odeljku bavimo se nalazima u vezi sa nedostacima otkrivenim u mehanizmima identifikacije i programima zaštite i pomoći na Zapadnom Balkanu. Ti nalazi se odnose na pitanja koja prožimaju više oblasti, pojavljuju se u više država i dokumenata, a pomenuli su ih raznoliki sagovornici. Oni naglašavaju nedostatke u kontekstu mehanizama za identifikaciju, primene zakona za zaštitu žrtava, usluga podrške i reintegracije, kao i saradnje između aktera na polju borbe protiv trgovine ljudima.

U regionu ne postoje delotvorni mehanizmi za tačnu i pravovremenu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Ovaj nedostatak dovodi do propusta u identifikaciji nekoliko tipova i slučajeva trgovine ljudima

20 Sporazumi o sprovođenju PCC SE. Videti: https://www.mvr.bg/en/pcc_see/implementation_agreements.htm.

21 Evropska komisija i Albanija potpisale su Sporazum o readmisiji u aprilu 2005. godine, sa ciljem smanjenja ilegalnih migracija u susedne oblasti.

22 Partnerstvo za dijalog o migracijama. Videti: http://www.sdc.admin.ch/en/Home/Themes/Migration/Migration_dialogue_in_Switzerland.

23 Sporazum o zaštiti i pomoći za decu žrtve trgovine ljudima, potpisana 2006. između vlada Albanije i Grčke, koji je stupio na snagu nakon ratifikacije u Grčkoj 2008. godine.

U celom regionu, i po svim konsultovanim izvorima podataka, glavni nedostaci po pitanju mera borbe protiv trgovine ljudima odnose se na pravovremenu i tačnu identifikaciju žrtava. Do ovog problema dolazi usled brojnih razloga koji mogu biti rezimirani kao problemi sa postojećim pravnim okvirom, nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima se može očekivati prisustvo žrtava, nedostatak angažovanja svih relevantnih sektora, nedostatak kapaciteta ključnih aktera, što je u velikom broju slučajeva pogoršano čestim promenama osoblja, i nedostatak političke volje u nekim državama.

Najveća grupa identifikovanih žrtava su i dalje žene kojima se trguje u cilju seksualnog izrabljivanja, i to uprkos tome što su svi ključni akteri svesni postojanja drugih oblika trgovine ljudima. Izveštaji, ispitanici i podaci iz ankete svi naglašavaju da „žrtve drugih oblika trgovine ljudima često nisu identifikovane na pravi način“ i da u njih spadaju muške žrtve, žrtve trgovine u cilju radnog izrabljivanja, deca naterana na prvenstveno prosjačenje i prisilne brakove, i domaće žrtve.

Postojeći izveštaji koje su predale organizacije čiji je jedan od glavnih zadataka razvoj iznijansiranog razumevanja NMU i TMU ukazuju na to da su mehanizmi za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima prvobitno osmišljeni kako bi odgovarali stereotipu mlade žene kojom trguju i seksualno je izrabljaju uz upotrebu sile, pretnji ili prinude (OEBS, 2007). Odgovori dobijeni tokom razgovora u celom regionu pokazuju da, iako sad postoji shvatanje da se ljudima trguje iz mnogo više razloga, to se saznanje ne odražava u potpunosti niti u postupcima vezanim za identifikaciju i pružanje podrške žrtvama, niti u razumevanju ove pojave od strane svih ključnih aktera. Usled toga, i iako je ovaj problem identifikovan još 2005. godine, mnogi akteri koji se bore protiv trgovine ljudima nisu proaktivno pokušavali da prepoznaju alternativne oblike trgovine ljudima i/ili drugačije profile žrtava (Surtees 2005a, pp. 497, 513).

Problemi sa postojećim pravnim okvirom.

Postoje velike razlike u načinu na koji različiti akteri shvataju trgovinu ljudima, što je problem pogoršan nedoslednostima u pravnim definicijama ove pojave u regionu. Ovo je najjasnije u BiH gde se u svakoj od četiri jurisdikcije trgovina ljudima definiše na drugačiji način. Vlada u Srbiji još nije usvojila sveobuhvatni akt za borbu protiv trgovine ljudskim bićima koji bi sadržao i mera koje bi obezbedile socijalnu podršku žrtvama i resurse za njihov oporavak (ASTRA, 2010). Po albanskim sagovornicima, Vrhovni sud njihove države izjavio je da trgovina ljudima ne podrazumeva i trgovinu unutar granica zemlje.

Čak i u državama za koje se smatra da poseduju solidan pravni okvir (poput BJR Makedonije i Crne Gore), naši sagovornici su ukazali na čitav niz proceduralnih problema koji sprečavaju odgovarajuću primenu zakona, uključujući opšte odsustvo razumevanja trgovine ljudima u krivičnom sistemu i nedostatak poznavanja odgovarajućih postupaka koji se proteže od nedostatka „znanja o

dokumentima koji se mogu koristiti tokom istrage i sankcionisanja ovih krivičnih dela“ (ASTRA, 2011) – do nedostatka poznavanja/razumevanja prava žrtve. U Nacionalnoj strategiji i Akcionom planu za period od 20011. do 2014. godine za Kosovo* stoji da „poteškoće proističu iz različitih gledišta, gde prvo treba protumačiti zakon o trgovini ljudskim bićima, zatim izreći kaznene sankcije za prekršioce (koje su često minimalne) i na kraju prevazići odsustvo pravnih propisa i mehanizama za zaštitu svedoka i žrtava“.

Nedostatak proaktivne identifikacije na lokacijama na kojima je najverovatnije prisustvo žrtvata

Odgovori prikupljeni na svim lokacijama i iz svih izvora podataka pokazuju da državni zvaničnici ne „preduzimaju bilo kakve proaktivne mere kako bi otkrili slučajeve trgovine ljudskim bićima u svojoj zemlji“, što dovodi do malog broja identifikovanih i prijavljenih slučajeva, kao i neuspeha da se pruži socijalna podrška žrtvama. Na primer, po rečima više sagovornika, u Srbiji i BJR Makedoniji „ne postoji nijedna osoba koja se bavi azilantskim pitanjima, a koja je istovremeno zadužena za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, niti se time bave u nadležnim policijskim stanicama, centrima za prijem azilanata, sektoru za azilante“. Sagovornici su takođe napomenuli i da organi vlasti ne uspevaju da identifikuju žrtve trgovine ljudima među deportovanim osobama i drugim ilegalnim migrantima, deci prosjacima, osobama koje rade u četvrtima crvenih fenjera, i nekim granama industrije, uključujući i građevinsku i tekstilnu.

Svi neophodni sektori nisu angažovani na identifikaciji

U celom regionu identifikacija žrtava uglavnom se bazira na delotvornosti policije. Raznoliki sagovornici ukazali su na to da su inspektorati rada ti koji su najuočljivije odsutni u ovom procesu. Pored toga, iako su postojali različiti pokušaji da se angažuju drugi akteri (npr. socijalni radnici, nastavnici i zdravstveni radnici), ove grupe „retko prijavljaju slučajeve trgovine ljudima ili to nikad nisu uradile“.

Nedostatak kapaciteta ključnih aktera angažovanih na identifikaciji

Jedan od najvećih problema na koji nailazimo u svim izvorima podataka jesu „niski kapaciteti svih lica koja dolaze u kontakt sa žrtvama u svrhu identifikacije“. Više sagovornika iz Albanije i BiH naročito je istaklo da „različiti profesionalci moraju da budu svesni trgovine ljudima i obučeni da prepoznaju njene rane znake ili žrtve“. Preciznije rečeno, državni službenici zaposleni u policiji i socijalnim službama, kao i NVO, nemaju potrebno znanje i treba da budu obučeni o „primarnim i sekundarnim pokazateljima koji se koriste za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima“. Sagovornici iz celog regiona naročito su stavili akcenat na

konfuziju koja postoji u oblasti prostitucije, a tiče se toga da li žrtve trgovine ljudima treba krivično goniti zbog prestupa u vezi sa seksualnim radom. Česta promena osoblja u policiji i socijalnim službama predstavlja značajnu prepreku na polju podizanja kapaciteta.

Napore na izgradnji kapaciteta trebalo bi usmeriti na tendenciju nekih od ključnih aktera da izvesne oblike trgovine ljudima otpisuju kao utemeljene u kulturnoj tradiciji. Na primer, ključni sagovornici iz BiH su izrazili mišljenje, podržano nalazima različitih nacionalnih i regionalnih izveštaja, da je neaktivnost organa vlasti pogoršana kulturnim uverenjima po kojima su prosaćenje i ugovoreni brakovi deo uvrežene tradicije nekih manjinskih grupa (naročito Roma) i stoga ove prakse ne smatraju izrabljivanjem. U BiH je delegacija GRETA bila obaveštена da prisilni brakovi tinejdžerki iz romske, egiptanske i aškalijske populacije predstavljaju „deo tradicije“ i da stoga ne zahtevaju intervenciju javnih organa vlasti. Štaviše, slučajevi trgovine ljudima u vezi sa decom koja su prisiljena da prose često se preusmeravaju tužiocima entiteta, uz argument da su roditelji ove dece bili oni koji su ih primorali da prose pa je u pitanju zapostavljanje dece, a ne trgovine ljudima (GRETA, 2013, BiH).

Važno je naglasiti da kulturološki pogledi ne utiču samo na aktere u borbi protiv trgovine ljudima već i na žrtve, kao što se može videti na osnovu sledećeg citata iz jednog srpskog izveštaja:

Odraslim muškarcima srpske nacionalne pripadnosti se trguje u cilju radnog izrabljivanja i to uglavnom na gradilištima u stranim zemljama. Usled kulturnih i patrijarhalnih razloga (muškarci sebe teško prepoznavaju kao žrtve), načina izrabljivanja (koje se odvija u građevinskoj industriji i često podrazumeva neverovatno veliki broj žrtava) i nejasnih identifikacionih procedura, broj identifikovanih žrtava je često mnogo manji od realnog (Balkan Act Now, 2013).

Nedostatak političke volje da se prizna postojanje problema, kreiraju odgovarajuće politike i detaljne mere borbe protiv trgovine ljudima

Podaci iz istraživanja ukazuju na preovlađujući nedostatak političke volje da se trgovina ljudima prepozna kao problem i osmisle mere borbe protiv nje. To je i stvorilo prepreke na polju razvoja delotvornijih mehanizama za identifikaciju. Osmoro ispitanika internet ankete naročito je naglasilo „nedostatak posvećenosti poslu kod onih koji su odgovorni za identifikaciju“. Sagovornici su istakli da postoje značajni faktori na nivou vlada koji obeshrabruju posvećivanje veće pažnje identifikaciji žrtava, jer bi to potencijalno moglo da dovede do (1) potrebe za više resursa na polju pomoći žrtvama u sredini gde su donatorska sredstva presušila, a vlade se suočavaju sa nizom različitih prioriteta, (2) više posla za

policiju i socijalne službe, i (3) procene koja bi ukazala na veći broj slučajeva trgovine ljudima u regionu.

Većina izveštaja i sagovornika je nedostatak političke volje povezala i sa korupcijom (u obliku saučesništva lokalnih zvaničnika i policije sa trgovcima ljudima), koja takođe predstavlja veliku prepreku u borbi protiv trgovine ljudima:

Korupcija je verovatno najvažniji faktor u objašnjavanju trgovine ljudima. Pa ipak, korelacija između ove dve pojave i sam uticaj korupcije na trgovinu ljudima su često zanemareni tokom osmišljavanja i sprovođenja politika i mera borbe protiv trgovine ljudima. Ovaj nedostatak pažnje bi mogao da značajno podrije inicijative na polju suzbijanja trgovine ljudskim bićima i spreči prilagođavanje mera i aktivnosti kad je to potrebno (Balkan Act Now, 2013).

Ovi faktori su očigledno povezani i, uzeti zajedno, ističu najvažnije nedostatke na polju identifikacije žrtava u regionu, naročito kad je reč o onima koji trpe radno izrabljivanje.

Dugoročne usluge na polju reintegracije i dalje predstavljaju izazov u celom regionu

Nedostatak dugoročnih usluga na polju reintegracija kako bi bila pružena podrška ljudima nakon što prestanu da primaju kratkoročne usluge dostupne u skloništima, u svim izvorima podataka identifikovan je kao značajan propust. Iako je jedan sagovornik izjavio da su „usluge na polju zaštite i podrške koje se pružaju domaćim i stranim žrtvama nakon izlaska iz skloništa nepostojeće“, a drugi da „ne postoje efikasni programi za reintegraciju žrtava“, većina onih koji su učestvovali u razgovorima ili anketi naglasila je da je glavni problem koji otežava delotvornu reintegraciju žrtava zapravo odsustvo podrške pri zapošljavanju. Sagovornici i ispitanici veruju da bi trebalo da postoje „drugi oblici ekonomski reintegracije prilagođene potrebama ove populacije. Ograničene mogućnosti za pristup stručnom ospozobljavanju predstavljaju još jednu slabu tačku postojećih programa reintegracije“.

U isto vreme, u Albaniji je primećeno da čak i kad su žrtve uspevale da se zaposle, imale su tako niske prihode da nisu mogle da se izdržavaju (Balkan Act Now, 2013). Tako da se većina žrtava vrati na lokaciju sa koje je pošla a da se ništa u njihovoj situaciji nije promenilo, naročito nedostatak ekonomskih mogućnosti koji ih je prvobitno i motivisao da se upuste u migracije zbog kojih su završili u mreži trgovine ljudima. Njihova situacija se po povratku u principu ne menja, i može čak i da bude pogoršana usled troškova migracije. Stoga dugoročna reintegracija nosi izazove čija odgovarajuća rešenja generalno nisu niti identifikovana niti se primenjuju. Možda je neophodno uvesti nove pravce razmišljanja u ovoj oblasti, kao što je veće angažovanje privatnog sektora u pružanju mogućnosti u okviru javnog.

Zakoni osmišljeni da zaštite žrtve trgovine ljudima u regionu nisu na dosledan način operacionalizovani, niti se tako primenjuju

Sagovornici sa celog Zapadnog Balkana identifikovali su lepezu pitanja koja ukazuju na to da žrtve u principu nemaju mnogo koristi od postojećeg pravnog okvira koji se ne koristi u svom punom potencijalu. Na prvi pogled, ovo je povezano sa načinom na koji se trgovina ljudima definiše i tumači, ali u drugim slučajevima to je prouzrokovano lošim sprovođenjem postojećih zakonskih odredbi. Na primer, u BiH svaka od četiri odvojene jurisdikcije ima svoj krivični zakonik, a trgovina ljudskim bićima klasifikovana je kao posebno krivično delo samo u jednom od njih. Druga tri regulišu samo trgovinu ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja. Štaviše, crnogorski zakon ne sadrži definiciju žrtve trgovine ljudima. GRETA izveštaj (2012) definiše „**žrtvu trgovine ljudima**“ kao „bilo koje lice oštećeno delima iz oblasti trgovine ljudima u skladu sa krivičnim zakonikom“. Osoba dobija status žrtve trgovine ljudima tek nakon što je to dokazano na sudu u skladu sa članovima 444 ili 445 Krivičnog zakonika.

U drugim državama ne postoji puna operaciona definicija trgovine ljudima. Na primer, u Crnoj Gori ne postoji zakon koji definiše žrtvu trgovine ljudima. Osoba dobija ovaj pravni status samo u slučaju kad je neko na суду osuđen za trgovinu ljudima. Na Kosovu* prosjačenje nije navedeno u definiciji trgovine ljudskim bićima, niti se smatra oblikom izrabljivanja. Čak i tamo gde je trgovina ljudima adekvatno zakonski definisana, postoje izveštaji iz celog regiona koji pokazuju da su određeni slučajevi tretirani kao prekršaji povezani sa prostitucijom ili radni sporovi.

Kao što je već pomenuto, i u BiH i u Srbiji žrtve su primorane da svedoče na sudu. Jedan srpski NVO prijavio je i da su uobičajeni slučajevi da sudije ne poštuju žrtve i obraćaju im se ličnim imenom, dok istovremeno persiraju drugima (optuženima, tužiocu, branioncu). U ovom izveštaju se dalje navodi da su žrtvama postavljana nedolična pitanja o njihovom stilu života i razlozima što su ga izabrale. Postoje slučajevi u kojima je tokom sudskega postupka sve vreme korišćeno puno ime i prezime žrtve. Pravna analiza je takođe pokazala da je na sedam suđenja javno saopštена adresa na kojoj je žrtva privremeno ili stalno boravila. GRETA je obaveštena o slučaju u BiH u kojem su imena žrtava pod specijalnom zaštitom bila puštena u štampu.

Čini se da u Albaniji žrtve trgovine ljudima imaju malo opcija za pravnu zaštitu. Prvo, kao što je jedan od sagovornika objasnio, „razvlačenje sudskega postupaka je jedan od razloga za neuspešno okončanje“ krivičnog gonjenja. Sagovornici su takođe izrazili zabrinutost i zbog „izlaganja žrtava kriminalcima u sudnicama, bez tajnosti ili mogućnosti da nešto zadrže za sebe“. Drugi sagovornici su kritikovali stav tužilaca prema žrtvama. Kao što je jedan sagovornik upitao: „Ako se tužilac obrati žrtvi (seksualnog izrabljivanja) rečima: *Ti hoćeš to da uradiš, kakav je onda to zastupnik njenih interesa?*“ Ovo pokazuje da sagovornici sumnjaju u

sposobnost sudskog postupka i zaposlenih na суду да заштите one koji žele da traže pravdu na суду i služe njihovim interesima.

Podaci iz različitih istraživanja takođe ukazuju i na lošu primenu zakona o trgovini ljudima, tj. da „imamo samo mrtvo slovo na papiru, ali ne i praksu“. Primeri iz odgovora takođe opisuju i stanje u kojem „zakoni i kad se sprovode, budu primjenjeni na način koji ne poštuje prava žrtava niti služi njihovim interesima, naročito po pitanju odštete“. Kao što ovaj citat pokazuje, pitanje odštete je u celom regionu identifikovano kao problem i indikativno je za trenutne propuste u sistemu krivične pravde na Zapadnom Balkanu sa aspekta podrške i zaštite žrtava trgovine ljudima.

Mnogi ljudi nisu uzeti u obzir pri osmišljavanju usluga i oblika podrške

Više izveštaja, sagovornika i ispitanika naglasilo je da su usluge prvenstveno orijentisane na skloništa i prilagođene osobama kojima je trgovano u cilju seksualnog izrabljivanja. Iako postoji opšti konsenzus da je trgovina ljudima u cilju radnog izrabljivanja u porastu na Zapadnom Balkanu i van njega, žrtve radnog izrabljivanja su „potpuno zanemarene“. Anketirani ispitanici su naročito zapazili odsustvo specijalizovanih usluga podrške za muške žrtve na nacionalnom i regionalnom nivou. Ovo je bilo istaknuto kao zabrinjavajuće upravo zato što su primetili da (1) broj slučajeva radnog izrabljivanja raste i da (2) ti slučajevi često uključuju muškarce kojima ne odgovara podrška osmišljena da odgovori na potrebe žena eksplorativnih u seksualnoj industriji. Kao što je jedan sagovornik primetio, pomoć u regionu se skoro isključivo pruža u skloništima, a pošto nema skloništa za muškarce, identifikovane „muške žrtve se šalju kućama“.

Mnogobrojni podaci ukazuju na nedostatak podrške i usluga za decu žrtve trgovine ljudima u regionu. Sagovornici sa Kosova*, iz Srbije, BiH, Albanije i Crne Gore su svi naglasili nepostojeću ili neadekvatnu specijalizovanu podršku za dečije žrtve. Na primer, postoji tek nekoliko specijalnih skloništa za decu, pa njih smeštaju u skloništa za odrasle žrtve ili domove za decu u drugim nepovoljnim okolnostima, kao što su deca bez roditeljskog staranja.

Podaci još pokazuju i da sistem krivične pravde ne tretira decu na odgovarajući način. Na primer, u Srbiji se „maloletnici pozivaju da daju izjave tokom dugog vremenskog perioda, što predstavlja ozbiljnu prepreku za njihov oporavak, i sprečava ih da ostave trgovce ljudima iza sebe i nastave sa životom“ (ASTRA, 2011). U drugim slučajevima ne primenjuje se uvek pravilo da bi deci žrtvama trgovine ljudima trebalo da bude dodeljen socijalni radnik koji će im pomoći tokom sudskog postupka.

Dodatno je problematična situacija povodom slučajeva u kojima su roditelji učestvovali u trgovini sopstvenim detetom. Obično roditelj ili zakonski staratelj maloletnika moraju da daju pismenu saglasnost kako bi dete bilo smešteno u

sklonište, a procedura za eliminaciju ovog uslova je izuzetno duga i u Srbiji i u Albaniji.

Nedostatak podrške i usluga primećen je i u slučaju romske populacije, mada prikupljeni i analizirani odgovori na sva pitanja potekli iz svih izvora podataka ukazuju na potrebu da se problemi sa kojima se suočavaju romske zajednice rešavaju na holistički način koji bi uzeo u obzir (1) faktore ranjivosti, uključujući i neupisivanje u matične knjige rođenih što onemogućava pristup odgovarajućoj socijalnoj i medicinskoj pomoći; (2) kulturološke stavove prema Romima, kao i one unutar romskih zajednica, koji stvaraju prepreke za prevenciju trgovine ljudima, identifikaciju slučajeva i uspešnu reintegraciju. Jedan sagovornik naglasio je potrebu za novim pristupima ovim pitanjima, primetivši da je dosta resursa investirano u njihovo rešavanje bez nekih većih efekata.

Uspostavljen je malo sistema koji bi trebalo da obezbede da (1) pomoći pružena žrtvama trgovine ljudima ispunjava minimalne standarde i (2) da je sami korisnici smatraju odgovarajućom.

Odgovori na pitanje kakvi su sistemi uspostavljeni kako bi se obezbedilo da pomoći pružena kroz programe podrške ispunjava minimalne standarde i bude smatrana odgovarajućom od strane samih žrtava, fokusirali su se na dve teme: postojanje i praćenje minimalnih standarda za podršku i usluge, i mehanizme uz pomoći kojih žrtve mogu da pruže povratne informacije.

Što se tiče minimalnih standarda, podaci pokazuju da oni uglavnom ne postoje. Na Kosovu*, na primer, nedavna studija o skloništima otkrila je da je, uprkos tome što su minimalni standardi nege ispunjeni, kvalitet usluga na gotovo neprihvatljivom nivou. Licenciranje i sertifikacija skloništa predloženi su kao metod za unapređenje generalnog pristupa pružanju usluga i njegovog kvaliteta. Ova ideja se takođe razmatra i u BiH gde vlada namerava da zahteva (trenutno nepostojeće) minimalne standarde u skloništima koja žele da potpišu protokol sa njom kako bi mogla da primaju korisnike (OEBS, 2009). U Srbiji su akteri izrazili zabrinutost u vezi sa kvalitetom usluga, naglašavajući činjenicu da državne službe/agencije koje su deo nacionalnog mehanizma za upućivanje nisu transparentne u svom radu i da je zbog toga eksternim akterima teško da prate kvalitet pomoći koja se pruža žrtvama, kao i uopšteno ceo proces.

Mehanizmi za dobijanje povratnih informacija od žrtava trgovine ljudima o kvalitetu usluga koje su im pružene postoje u BJR Makedonij, Srbiji i Albaniji. Međutim, izgleda da funkcionišu samo u Albaniji gde socijalne službe poseduju standarde za dobijanje povratnih informacija od žrtava u svim tipovima skloništa, što uključuje i žrtve trgovine ljudima. Izvori iz vlade navode da sva skloništa imaju knjigu za žalbe sa prostorom za predloge rešenja. U svakom skloništu takođe postoji i kutija za anonimne žalbe koju svakog meseca otvara

predstavnik opštinske socijalne službe zajedno sa jednim od lica koja borave u skloništu. Osobe koje borave u skloništima svaka tri meseca popunjavaju i upitnik o stepenu zadovoljstva korisnika i „dobijemo neke izuzetne ideje i povratne informacije“. Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima (tri nevladina i jedno državno sklonište) kreirala je pokazatelje za podršku žrtvama i njihovu reintegraciju na osnovu međunarodno priznatog priručnika o praćenju (Surtees, 2010).

U Srbiji je jedan sagovornik prijavio da je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima napravio obrazac za praćenje slučajeva za individualni plan rehabilitacije svake žrtve, u kojem postoji prostor i za povratne informacije. Međutim, ovo još nije sprovedeno u praksi. Jedan od sagovornika iz BJR Makedonije napomenuo je da postoji obrazac koji se daje žrtvi trgovine ljudima kada napusti sklonište. Isti sagovornik je dodao da je nejasno da li se tako dobijene informacije dalje analiziraju i na bilo koji način koriste.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

4. RADIONICA ZA VALIDACIJU

Konačna komponenta procene potreba podrazumevala je sastanak ključnih aktera održan u Skoplju, u BJR Makedoniji, maja 2014. godine (videti Aneks G za broj učesnika i nazive organizacija koje su predstavljali). Svrha ove radionice bila je da (1) revidira i raspravi preliminarne nalaze procene potreba, i (2) dodatno precizira prioritete ključnih aktera po pitanju rešavanja regionalnih nedostataka, potreba i načina koji mogu kreirati solidnije mere borbe protiv trgovine ljudima u njenim postojećim višestrukim oblicima. Svi učesnici su prvo pročitali preliminarne nalaze i preporuke procene potreba i komentarisali ih (videti Aneks H za prezentaciju radionice). Zatim su se podelili u manje grupe kako bi diskutovali o preporukama i poređali ih po važnosti. Nakon diskusije u manjim grupama, opet su se vratili u veću i na plenarnoj diskusiji prezentovali svoja razmišljanja i dodatno raspravljali o tome kako da usavrše preporuke i odrede prioritete među njima. Ishodi aktivnosti radionica dati su u tabelama 4.1. i 4.2.

4.1. Određivanje prioriteta u manjim grupama

Ključni akteri su, zajedno sa predstavnicima međudržavnih organizacija i donatora, oformili šest radnih grupa (Albanija, BiH, Kosovo*, BJR Makedonija, Crna Gora i Srbija). Svaka grupa dobila je zadatak da odredi prioritete među preporukama i rangira ih po oblastima u kojima postoji najveća potreba za njima i za koju su najvažnije, i to po hronološkom redu. Takođe im je zadato i da prodiskutuju i preciziraju fokus i formulaciju dve do tri preporuke koje su posebno dodeljene njihovoj grupi. Nakon završetka ove vežbe svaka grupa je predstavila svoje prioritete i nove formulacije na plenarnoj sesiji. U tabeli 8 možete naći rezime prioriteta dodeljenog svakoj preporuci.

Tabela 8: Određivanje prioriteta među preporukama u manjim grupama

Oblast	Preporuka	Dodeljeni prioritet
Identifikacija	<p>Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri bi trebalo da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.</p> <p>Revidirana preporuka: Razmotriti postojeće strukture na lokalnom i centralnom nivou, uključiti, obučiti, inkorporirati u postojeća ovlašćenja, institucionalizovati u okviru sistema širu lepezu aktera kako bi proaktivno upućivali potencijalne žrtve u svrhu identifikacije: inspektore rada, zdravstvene radnike, socijalne radnike, nastavnike i predvodnike zajednica.</p>	1
	<p>Raditi na unapređenju veština i kapaciteta policije kao i drugih aktera u procesu da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući skrining, informativne razgovore i upućivanje.</p> <p>Revidirana preporuka: Izgraditi održive veštine i kapacitete policije za ranu detekciju i identifikaciju.</p> <p>Komentari: Smatra se najvažnijim prioritetom (1) u Albaniji, BJR Makedoniji i na Kosovu*.</p>	1
	<p>Osnaziti kapacitet i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.</p> <p>Komentari: Izbegavati formulacije poput «akteri» koji nisu pripadnici policije"; dodati osnaživanje motivacije i veština za preliminarnu (ranu) identifikaciju.</p>	2

Oblast	Preporuka	Dodeljeni prioritet
	<p>Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov); b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada; c. sprovodenja skriningsa među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i d. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva. <p>Revidirana preporuka: Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. građevinske firme, agencije za zapošljavanje, hoteli i industrija zabave, male fabrike); b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti kao što su prosjačenje, rad u kući, seksualni rad, poljoprivreda, deca koja žive na ulici i deca umešana u sitne zločine; e. sprovodenja skriningsa među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima, povratnicima po sporazumu o readmisiji i maloletnicima bez pratnje odraslih; i c. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva. <p>Komentari: Smatra se prioritetom u Srbiji, BiH, BJR Makedoniji.</p>	2
Podrška	<p>Obezbediti više usluga za sve slučajeve, ne samo one u kojima je došlo do seksualne eksploracije. Naročito bi trebalo da se obrati pažnja na omogućavanje više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništima za one osobe koje ne žele da budu smeštene u njima.¹</p> <p>Komentari: Usluge uključuju: osnivanje centara za stručno osposobljavanje i razvoj karijere. Uključiti usluge koje omogućavaju sparivanje nezaposlenih i kompanija (socijalno poslovanje). Ohrabrivati i razvijati partnerstva sa poslovnim subjektima.</p>	4
	<p>Razviti i sprovesti specifične usluge podrške za decu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama.</p> <p>Revidirana preporuka: Nema izmena.</p> <p>Komentari: Smatra se regionalnim prioritetom.</p>	3

Oblast	Preporuka	Dodeljeni prioritet
	<p>Unaprediti kvalitet usluga putem (1) sprovođenja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda, i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.</p> <p>Revidirana preporuka: Unaprediti kvalitet usluga putem (1) razvoja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda, i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.</p> <p>Komentar: Pridržavanje principa participacije tokom procesa osmišljavanja i kreiranja usluga.</p>	3
	<p>Obezbediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.</p> <p>Revidirana preporuka: Obezbediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, naročito decu, što uključuje i razvoj kapaciteta i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.</p>	4
Saradnja	<p>Povećati saradnju i koordinaciju između nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati nacionalnu i prekograničnu/regionalnu saradnju i koordinaciju između različitih nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.</p> <p>Komentar: Regionalna saradnja je veoma bitna za sve aktere na Zapadnom Balkanu. Smatra se prioritetom u BJR Makedoniji, Srbiji i BiH.</p>	1
	<p>Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog sprovođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.</p> <p>Revidirana preporuka: Nema izmena.</p>	8
Krivična pravda	<p>Povećati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da zaštite i podrže žrtve trgovine ljudima i efikasno sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.</p>	7

Oblast	Preporuka	Dodeljeni prioritet
	<p>Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopopravnog postupka, obezbediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoći pri traženju odštete.</p> <p>Revidirana preporuka: Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopopravnog postupka uključujući <u>poštovanje perioda za odmor i refleksiju i jasne podsticaje za žrtve da taj period i iskoriste</u>, podršku tokom sudskog postupka <u>uključujući zakonske staratelje</u>, i pomoći pri traženju odštete, <u>pri čemu treba predviđeti i sprovesti odredbe za zamrzavanje i zaplenu imovine trgovaca ljudima</u>.</p> <p>Komentari: Obezbediti sprovođenje specifičnih odredbi za decu u krivičnopopravnim postupcima.</p>	
Vlada	<p>Povećati finansijska sredstva dodeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoći žrtvama.</p> <p>Revidirana preporuka: Povećati finansijska sredstva dodeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoći žrtvama, <u>sa akcentom na dugoročnu podršku u svrhu reintegracije</u>.</p> <p>Komentari: Obezbediti stalno finansiranje reintegracije (od igara na sreću ili fondova za odštetu drugih žrtava), kreirati sisteme praćenja dugoročnih programa reintegracije i uspostaviti pakete bespovratnih sredstava za njih. Smatra se prioritetom u BJR Makedonij, BiH, Crnoj Gori.</p>	4
Stavovi	<p>Inkorporirati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u relevantne obuke, kao i kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unapređenje veština.</p> <p>Revidirana preporuka: Inkorporirati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u <u>specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu žrtava trgovine ljudima i drugih oblika izrabljivanja</u>, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unapredjenje veština.</p> <p>Komentari: Smatra se prioritetom u BJR Makedonij, BiH, Crnoj Gori; preporučuju se dodatne aktivnosti za podizanje nivoa javne svesti o radnom izrabljivanju, kao i pitanjima dečijeg prosjačenja i dečijih bra-kova u skladu sa običajnim pravom.</p>	10

4.2. Određivanje prioriteta i bliže određivanje u velikoj grupi

Kao što je već navedeno, ključni akteri iz svake zemlje, zajedno sa predstavnicima MVO (međuvladine organizacije) i donatora, odredili su prioritete među preporukama i hronološki ih rangirali po oblastima od najveće važnosti i potrebe za njima. U tabeli 9 dat je rezime prioriteta pripisanih svakoj preporuci od strane učesnika na radionici, kao i učestalost (tj. koliko su puta učesnici izabrali određeni prioritet) svakog od njih.

Tabela 9: Određivanje prioriteta u velikoj grupi (učestalost)

Oblast	Preporuka	Dodeljeni prioritet	Učestalost (broj izbora)
Identifikacija	Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri bi trebalo da uključe: inspekteure rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.	2	2
	Raditi na unapređenju veština i kapaciteta policije kao i drugih aktera u procesu, da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući i skrining, informativne razgovore i upućivanje.	1	1
		2	1
	Osnaziti kapacitete i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.	2	1
	Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem promovisanja inspekcije rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov); razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosjačenja, rada u kući ili seksualnog rada; sprovodenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.	1	1
		1	1

Podrška	Obezbediti više usluga za sve slučajeve, ne samo one u kojima je došlo do seksualne eksploracije. Naročito bi trebalo da se obrati pažnja na omogućavanje više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništima za one osobe koje ne žele da budu smeštene u njima. ²	2	1
		4	1
		6	1
Razvoj	Razviti i sprovesti specifične usluge podrške za decu žrtve trgovine ljudima prilagođene njihovim potrebama.	4	1
		5	1
Unapredjivanje standarda	Unaprediti kvalitet usluga putem (1) sprovođenja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda, i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.	3	1
		5	1
Saradnja	Obezbediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve žrtve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.	3	1
		5	1
Povećanje regionalne saradnje	Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.	1	1
		5	1
Povećanje međunarodne saradnje	Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog sprovođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.	1	1
		8	2
Krivična pravda	Povećati kapacitete aktera u krivično-pravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.	4	1
		7	1
Poboljšanje podrške žrtvama	Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopravnog postupka, obezbediti žrtvama period za odmor i refleksiju, podršku tokom sudskog postupka i pomoći pri traženju odštete.	4	1
		8	1
Vlada	Povećati finansijska sredstva dodeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoći žrtvama.	1	2
		3	1
Stavovi	Inkorporirati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u relevantne obuke, kao i kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unapređenje veština.	9	1
		10	1
		14	2

Tabela 10 predstavlja preporuke po redu prioriteta koji su im učesnici radionice pripisali na plenarnoj sesiji. Preporuke su rangirane po prioritetu, od onih sa po mišljenju učesnika najvišim, do onih sa najnižim.

Tabela 10: Preporuke razvrstane po prioritetu

4.3. Komentari učesnika u radionici

Nakon radionice, IOM je učesnicima dao priliku da pruže dodatne, pisane povratne informacije o nacrtu Izveštaja o proceni potreba na Zapadnom Balkanu. Svrha traženja pisanih komentara bila je da se učesnicima omogući da detaljno (1) razmotre i komentarišu preliminarne nalaze procene potreba, i (2) preciziraju prioritete i preporuke na polju rešavanja regionalnih nedostataka i izgradnje delotvornijeg i jačeg sistema za borbu protiv trgovine ljudima u regionu.

Predstavnici četiri od šest zemalja dostavili su napismeno povratne informacije. Iako ovi komentari nisu izmenili nalaze i preporuke osmišljene na osnovu analize dokumenata, razgovora i anketa, jesu nam pomogli da ih preciziramo i preformulišemo, a pored toga su i pružili ažurirane informacije o zakonskim i političkim odlukama u vezi sa trgovinom ljudima. Ovaj izveštaj odražava te ispravke i izmene u formulaciji.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U ovom odeljku predstavljamo zaključke u vezi sa oblastima za koje su ključni akteri smatrali da moraju biti unapređene kako bi se obezbedilo delotvornije suzbijanje trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Ti zaključci su podeljeni na šest ključnih podtema: (I) identifikaciju slučajeva trgovine ljudima; (II) usluge na polju podrške i reintegracije; (III) saradnju na nacionalnom i međunarodnom nivou; (IV) krivičnopravni postupak; (V) državne obaveze i resurse; i (VI) hvatanje u koštac sa normama i stavovima u vezi sa trgovinom ljudima.

Zaključci su praćeni preporukama koje se odnose na svaku podtemu. Preporuke proističu iz nalaza datih u odeljku 3. U skladu sa ciljevima procene potreba, inicijalne preporuke imaju cilj da istaknu primarne nedostatke i prioritete identifikovane na lokalnom nivou. Ove preporuke takođe odražavaju i savete koje su ispitanici i sagovornici najčešće davali. Kao takve, neće sve preporuke biti relevantne za svaku državu. Takođe smo priložili i nekoliko dodatnih preporuka i prioriteta specifičnih za pojedinačne države. Postoji 15 numerisanih preporuka grupisanih po temama, a red po kojem su nabrojane ne odražava njihovu važnost.

I. Identifikacija žrtava trgovine ljudima

Kao što je istaknuto u odeljku 3.5, najčešći prioritet identifikovan tokom procene potreba jeste potreba da se unapredi identifikacija žrtava. Iako, kako je jedan sagovornik objasnio, „obezbeđivanje efikasnih mehanizama za pouzdanu identifikaciju žrtava predstavlja jednu od najosetljivijih komponenti u celom sistemu borbe protiv ove pojave“, ona očigledno po mišljenju učesnika u istraživanju predstavlja najvažnije pitanje na kojem bi trebalo raditi u celom regionu.

Sagovornici smatraju da je trenutna identifikacija žrtava uglavnom reaktivna, sa izrazitim fokusom na trgovinu ljudima u cilju seksualnog izrabljivanja. Obično se njome ponavljviše bave policija i granične službe, sa povremenim, ali često nedovoljnim uplivom socijalnih radnika i NVO. Drugi akteri, naročito inspektorji rada, ili nisu zvanično angažovani na identifikaciji, niti aktivni na tom polju, ili se suočavaju sa preprekama kad pokušaju da ispunе svoje obaveze. Sagovornici su,

međutim, naveli da „angažovanje većeg broja aktera u identifikaciji žrtava trgovine ljudima bi pružilo više prilika da se tim žrtvama pravovremeno pomogne“. Kao što ovaj citat pokazuje, podaci iz istraživanja ukazali su na široko rasprostranjeno mišljenje da lepeza aktera uključenih u identifikaciju žrtava trgovine ljudima treba da bude proširena, i to naročito tako da uključi nevladine aktere. Pored toga, sagovornici su izrazili i potrebu za „unapređenjem veština policije kako bi delotvorno primenjivali standardne operativne postupke i nacionalni mehanizam za upućivanje“ i „potom obučavali inspektore rada, zdravstvene radnike, organe vlasti, nastavnike i socijalne radnike u cilju unapređivanja identifikacije žrtava i razumevanja standardnih operativnih postupaka“. Učesnici u istraživanju smatrali su da obuka i izgradnja kapaciteta i tradicionalnih i netradicionalnih aktera predstavlja apsolutni prioritet i način za unapređenje procesa i postupaka identifikacije.

Pored proširenja lepeze aktera uključenih u identifikaciju žrtava i unapređenja njihovih veština, sagovornici veruju da je potreban i proaktivniji pristup identifikaciji. Takav pristup trebalo bi da podrazumeva niz metodologija, u zavisnosti od toga da li se ugrožene osobe nalaze na zvaničnom radnom mestu, nezvaničnom radnom mestu ili u kući, ili na drugoj lokaciji poput graničnog prelaza ili centra za pritvor/prijem imigranata. Takođe, ove aktivnosti ne bi trebalo da se koncentrišu isključivo u glavnim gradovima, već da budu decentralizovane i spuštene na nivo lokalnih zajednica i ruralnih oblasti. Sagovornici bi voleli da kreirani sistemi identifikacije podrazumevaju jasna pravila, postupke, kriterijume i smernice za skrining prilagođene žrtvama. Takođe se zalažu i za upotrebu moderne tehnologije kako bi bile prevaziđene jezičke barijere i drugi potencijalni izazovi na polju identifikacije.

Date su sledeće specifične preporuke za unapređenje identifikacije:

- 1. Razmotriti uključivanje šireg kruga aktera u proaktivnu identifikaciju slučajeva trgovine ljudima. Ovi akteri trebalo bi da uključe: inspektore rada, medicinske radnike, socijalne radnike i nastavnike.*

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Osnažiti angažman prosvetnog i zdravstvenog sektora u procesima identifikacije i upućivanja;
- BJR Makedonija: Unaprediti ulogu i rad inspekcije rada na polju identifikacije;
- BJR Makedonija: Dozvoliti organizacijama koje operišu nezavisno od države da zvanično identifikuju žrtve trgovine ljudima; i
- Srbija: Promovisati angažovanje više agencija u identifikaciji putem formalizacije uloge i inputa specijalizovnih NVO i uključivanja drugih relevantnih aktera kao što su inspektor rada, socijalni i zdravstveni radnici.

2. Raditi na unapređenju veština i kapaciteta policije, kao i drugih aktera u procesu, da identifikuju slučajeve trgovine ljudima, uključujući skrining, informativne razgovore i upućivanje.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Srbija, Crna Gora: Obezbediti operativne pokazatelje, smernice i alatke koje bi trebalo koristiti u postupku identifikacije za osoblje na terenu i redovno ih obaveštavati o novim modalitetima trgovine ljudima;
- Albanija, Kosovo*, Crna Gora: Povećati kapacitete granične policije na polju otkrivanja i identifikacije žrtava trgovine ljudima;
- Albanija: Unaprediti identifikacione kapacitete granične policije sa aspekta posebnih kategorija žrtava, kao što su odrasli muškarci i žrtve interne trgovine ljudima;
- BJR Makedonija: Sve policijske jedinice trebalo bi da prođu kroz obuku za identifikaciju slučajeva, ne samo one specijalizovane koje pokrivaju ograničena područja i nisu nužno svesne stanja stvari u lokalnim zajednicama.

3. Osnažiti kapacitete i motivaciju aktera (koji nisu pripadnici policije) odgovornih za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima.²⁴

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija, BiH: Podići nivo svesti inspektora rada o fenomenu trgovine ljudima kako bi se povećali njihovi kapaciteti na polju identifikacije i prijavljivanja mogućih slučajeva; i
- Crna Gora: Osmisliti obuku za terensko osoblje različitih agencija o identifikaciji žrtava trgovine ljudima, uključujući i pripadnike snaga reda, inspektore rada, socijalne i zdravstvene radnike, osoblje specijalnih dečijih institucija i NVO.

4. Usvojiti proaktivni pristup identifikaciji slučajeva trgovine ljudima putem:

- a. promovisanja inspekcija rada u najugroženijim sektorima (npr. poljoprivreda, hoteli i industrija zabave, građevina, male fabrike, ribolov);
- b. razvoja sistema za informisanje osoba uključenih u najrizičnije aktivnosti poput prosaćenja, rada u kući ili seksualnog rada;
- c. sprovodenja skrininga među ilegalnim imigrantima, azilantima i deportovanim licima; i
- d. osmišljavanja novih metoda kako bi se olakšala samoidentifikacija slučajeva.

²⁴ Na osnovu informacija dobijenih od učesnika validacione radionice, tekst ove preporuke promjenjen je tako da ne stoji „akteri koji nisu policija“ već „svi akteri“.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Kreirati i primeniti jasna pravila i procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, naročito domaćih žrtava i dece naterane na prosjačenje;
- Crna Gora: Uvesti listu za proveru kako bi se identifikovali potencijalni slučajevi trgovine ljudima tokom procesa prijavljivanja za vizu i redovno ažurirati pokazatelje kako bi odražavali promenljivu prirodu trgovine ljudima;
- Crna Gora: Obezbediti da zaposleni u policiji i tužilaštvu, socijalni radnici, inspektori rada i drugi relevantni akteri usvoje proaktivniji pristup identifikaciji i unaprede svoj rad na polju informisanja i komuniciranja sa stanovništvom kako bi to postigli;
- BJR Makedonija: Povećati kapacitete za identifikaciju žrtava trgovine ljudima među ilegalnim migrantima; i
- Srbija: Definisati pokazatelje za identifikaciju maloletnih i odraslih žrtava u svim fazama trgovine ljudima.

II. Usluge na polju podrške i reintegracije za žrtve trgovine ljudima

Procena potreba identifikovala je nekoliko problema na polju obima raspoložive podrške i naročito usluga u vezi sa reintegracijom. Više različitih istraživanja ukazalo je na to da se usluge uglavnom zasnivaju na skloništima i prilagođene su potrebama žrtava kojima se trgovalo u cilju seksualnog izrabljivanja. Minimalni standardi za skloništa i druge usluge podrške u celom regionu nisu rutinski uspostavljeni niti praćeni, a samo Albanija sistematski traži povratne informacije od žrtava o relevantnosti i kvalitetu usluga koje su im na raspolaganju.

Kao i u slučaju postupka identifikacije, sagovornici smatraju da su postojeće usluge slabo prilagođene (ili potpuno neprilagođene) potrebama većeg broja tipova žrtava trgovine ljudima. Najakutnije je pitanje specijalizovane podrške za decu žrtve trgovine ljudima, pošto su u bar pet država sagovornici izrazili bojazan da je nedovoljna. Muškarci predstavljaju još jednu ključnu grupu kojoj se ne pružaju specifične, a u nekim slučajevima i nikakve usluge. Dok je nekoliko ispitanika primetilo da u regionu ne postoje skloništa za muškarce, drugi su smatrali da ovaj problem odražava opšti nedostatak usluga za sve slučajeve trgovine ljudima.

Ispitanici su posebno naglasili nedostatke po pitanju podrške dugoročnoj integraciji, naročito ponekad potpuno odsustvo usluga na polju obuke u cilju zapošljavanja i postizanja dugoročne ekonomске nezavisnosti. Takođe primećujemo i nedostatak povezanosti usluga podrške i drugih postojećih socijalnih usluga u lokalnim zajednicama. On dovodi do mogućnosti povratka žrtava u istu situaciju kakva ih je i dovela u opasnost od trgovine ljudima, što je jedan od ključnih faktora za koje su ispitanici smatrali da je često potpuno zanemaren i koji bi trebalo da bude uzet u obzir.

Na osnovu identifikovanih nedostataka na polju podrške oporavku i reintegraciji žrtava trgovine ljudima, date su sledeće specifične preporuke:

5. *Obezbediti više usluga za sve slučajeve, a ne samo one u kojima je došlo do seksualnog izrabljivanja;*
6. *Obezbediti više alternativa baziranih na lokalnoj zajednici, a ne skloništima, za one osobe koje ne žele da budu smeštene u skloništima ili im to ne bi koristilo; i*
7. *Razviti i sproveсти specifične usluge podrške za decu žrtve trgovine ljudima prilagodene njihovim potrebama.*

Ovo podrazumeva kreiranje specijalizovanih programa za integraciju dece, pružanje odgovarajuće podrške hraniteljskim porodicama i unapređenje kapaciteta zaposlenih u ustanovama za negu dece.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Senzibilisanje donatora po pitanju važnosti bespovratnih sredstava i prikupljanja fondova za reintegraciju;
 - BiH: Jasno uneti zaštitu dece u strateške dokumente i upravna uputstva/protokole;
 - Kosovo*: Razmotriti opciju po kojoj ministarstva i državne institucije zadužene za borbu protiv trgovine ljudima dele troškove finansiranja nege, pomoći i reintegracije žrtava;
 - Crna Gora, Srbija: Razviti ili unaprediti specijalne programe za pružanje pomoći deci žrtvama trgovine ljudima kroz sve faze, od identifikacije do reintegracije;
 - Crna Gora: Olakšati reintegraciju žrtava u društvo i preduprediti rizik od ponovnog ulaska u mrežu trgovine ljudima tako što će im se obezbediti stručno ospozobljavanje i pristup tržištu rada; i
 - Srbija: Pružiti obuku hraniteljskim porodicama i senzibilisati zaposlene u ustanovama za negu dece po pitanju potreba i odgovarajućeg tretmana sopstvenih korisnika.
8. *Unaprediti kvalitet usluga putem (1) razvoja standarda i licenciranja za organizacije koje pružaju podršku žrtvama, uključujući i onu u skloništima, (2) praćenja novih i postojećih standarda, i (3) prikupljanja i korišćenja odgovarajućih mehanizama zasnovanih na međunarodnim standardima koji omogućavaju žrtvama da daju povratne informacije.*

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH: Razviti standardizovana pravila i postupke za pomoći domaćim žrtvama;
- BiH: Unaprediti i ojačati kratkotrajnu pomoć i zaštitu (sa aspekta kvaliteta i kvantiteta);
- BiH, Kosovo*: Uvesti sertifikaciju i licenciranje skloništa;

- BJR Makedonija: Unaprediti opšti kvalitet pomoći i obezbediti da osnovne usluge budu besplatne. „Besplatne znači besplatne. Ne samo besplatne na papiru“;
 - Crna Gora: Obezbediti da uslovi u skloništima za žrtve trgovine ljudima budu adekvatni i prilagođeni njihovim potrebama; i
 - Srbija: Uvesti postupke za davanje povratnih informacija kako bi se pratila pomoć koja se žrtvama pruža nakon povratak u mesto porekla.
- 9. Obezbediti dugoročnu, održivu podršku na polju reintegracije za sve slučajeve, što uključuje i pristup lokalnim i nacionalnim sistemima socijalne zaštite i pomoći.**

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Kosovo*, Srbija: Osmisliti sisteme i mehanizme koji će obezbediti da žrtve dobijaju podršku tokom dugoročnijeg procesa reintegracije i rehabilitacije; i
- Crna Gora: Olakšati reintegraciju žrtava i izbeći njihov ponovni ulaz u mrežu trgovine ljudima tako što će im biti obezbeđeni stručno osposobljavanje i pristup tržištu rada.

III. Saradnja na nacionalnom i međunarodnom nivou

Kao što je objašnjeno u odeljku 3.4, podaci iz istraživanja pokazuju da, iako su sve zemlje u regionu kreirale neki sistem saradnje na nacionalnom nivou, samo u Albaniji postoji visokofunkcionalni NMU, a čak ni tamo svi potpisnici nisu aktivno angažovani. Osnaživanje međusektorske i međuinstitucionalne saradnje na polju borbe protiv trgovine ljudima u celom regionu ocenjeno je kao prioritet, sa posebnim naglaskom na osnaživanju saradnje između policije i drugih aktera.

Ispitanici su pomenuli ista pitanja u oblasti prekogranične i međunarodne saradnje, naglašavajući da, iako su mehanizmi uglavnom već uspostavljeni, nisu uvek u potpunosti operativni. Nekoliko ispitanika naglasilo je potrebu za „razmenom informacija zasnovanom na TMU sa zemljama porekla i odredišta“. Date su sledeće specifične preporuke u vezi saradnje i koordinacije između relevantnih nacionalnih aktera:

- 10. Povećati saradnju i koordinaciju nacionalnih aktera koji se bore protiv trgovine ljudima.**

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Kosovo*: Unaprediti koordinaciju ključnih aktera koji učestvuju u procesima identifikacije i upućivanja;
- BJR Makedonija: Razjasniti specifične odgovornosti svih aktera u NMU, kao i ko preuzima vođstvo u kom slučaju;

- Crna Gora: Uvesti operativni nacionalni mehanizam za upućivanje i identifikovati uloge i postupke terenskog osoblja koje će najverovatnije doći u dodir sa žrtvama trgovine ljudima; i
- Srbija: Regulisati i ozvaničiti poziciju nacionalnog koordinatora.

11. Ojačati međunarodnu saradnju putem poboljšanog sprovođenja i institucionalizacije regionalnih TMU; unaprediti prekograničnu saradnju i zajedničke istrage.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, BJR Makedonija, Srbija: Oživeti postojeće ili starije verzije TMU; i
- BJR Makedonija: Razjasniti standardne operativne postupke na polju razmene informacija na međunarodnom nivou i podeliti relevantne primere dobre prakse.

IV. Krivičnopravni postupak

Ispitanici sa celog Zapadnog Balkana identifikovali su čitavu lepezu problema u vezi sa neprilagođenošću zakonskih okvira i njihove primene u svakoj državi potrebama žrtava trgovine ljudima. Podaci iz istraživanja podcrtili su kako (1) je primena postojećih zakona nedosledna; (2) žrtve često ne dobijaju odgovarajuću podršku tokom sudskog postupka, a u nekim slučajevima su čak loše tretirane od strane aktera krivične pravde; i (3) sudski postupci nisu uspeli da obezbede odštetu za žrtve. Date su sledeće specifične preporuke u vezi sa sektorom krivične pravde:

12. Povećati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da zaštite žrtve trgovine ljudima i sudski gone trgovce ljudima u skladu sa punim slovom zakona.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- BiH, Crna Gora: Unaprediti znanje i senzibilnost sudija, tužilaca, istražitelja i advokata sa aspekta postojanja, znakova i prava žrtava; i
- BiH, Crna Gora: Obezbediti obuku za sve profesionalce zadužene za pružanje pomoći i mere zaštite žrtvama trgovine ljudima.

13. Poboljšati podršku dostupnu tokom krivičnopravnog postupka, obezbediti žrtvama period za odmor i razmišljanje, podršku tokom sudskog postupka i pomoći pri traženju odštete.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija, Srbija: Uneti posebne članove u krivični zakonik koji se odnose na odštetu za žrtve i osnovati poseban državni fond za isplaćivanje kompenzacije žrtvama trgovine ljudima;

- Crna Gora: Sprovesti dodatne mere kako bi se obezbedilo da žrtve dobijaju odgovarajuće informacije, zaštitu i pomoć tokom istrage, perioda pre suđenja i tokom samog suđenja; i
- Srbija: Usvojiti odgovarajuće mere za zaštitu žrtava i obuku pripadnika Jedinice za zaštitu svedoka o tome kako da rade sa njima i pružaju im podršku.

V. Posvećenost vlade i dodeljivanje resursa

Podaci iz ankete i razgovora naglašavaju potrebu „za povećanjem političke volje i posvećenosti vlada“, naročito sa aspekta povećanog finansiranja NVO i institucija koje pružaju pomoć žrtvama. Zapaženo je da su najveći deo finansijske pomoći za podršku žrtvama do danas obezbeđivali eksterni donatori, čak i kada su se vlade čvrsto obavezale da je pruže. Naglašeno je da „ono što je potrebno jeste snažna posvećenost organa vlasti na Zapadnom Balkanu, neuslovljena bilo kakvim budućim bi/tri/multilateralnim sporazumima političke ili druge prirode“ okončavanju trgovine ljudima. Date su sledeće specifične preporuke sa aspekta posvećenosti vlada:

14. Povećati finansijska sredstva dodeljena za programe borbe protiv trgovine ljudima, i to naročito za NVO i organizacije koje pružaju pomoć žrtvama.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Obezbediti adekvatne državne fondove kako bi se osigurao kvalitet usluga;
- BiH: Unaprediti pristup sredstvima i njihovo isplaćivanje u okviru „budžeta za intervencije“ kako bi se pokrile kratkoročna zaštita i pomoć žrtvama;
- Kosovo*: Identifikovati načine da ministarstva i državne institucije sa interesom/obavezom za borbu protiv trgovine ljudima podele troškove nege, pomoći i reintegracije žrtava;
- Kosovo*: Povećati finansijsku podršku NVO koje pružaju pomoći i utočište žrtvama, koristeći alokacije iz opštinskog budžeta ili doprinose u naturi (zemljište, prostorije, itd.);
- Kosovo*: Uvesti koncept socijalnih preduzeća kako bi NVO mogle da dobijaju državna bespovratna sredstva za aktivnosti za stvaranje dohotka usmerene na zapošljavanje marginalizovanih i/ili ugroženih grupa u zajednici;
- Kosovo*: Imenovati savetnika za zastupanje kako bi se olakšali primena i upravljanje fondovima za praćenje pomoći, i reparacija za žrtve trgovine ljudima;
- Crna Gora: Postarati se da svi potpisnici memoranduma o saradnji delotvorno ispunjavaju svoje obaveze pružanja finansijske pomoći ugroženim zajednicama;

- Kosovo*: Izdati upravna rešenja kojima će se privatnim firmama dozvoliti da NVO koje pružaju pomoć i utočište žrtvama daju priloge u naturi, koji će im se odbijati od poreza; i
- Srbija: Iskazati veću političku rešenost da se trgovina ljudima suzbije, tako što će se za tu svrhu dodeliti posebna budžetska sredstva.

VI. Stavovi koji ometaju borbu protiv trgovine ljudima

Procena potreba pokrenula je čitav niz pitanja o stavovima koji ometaju razvoj i sprovođenje delotvorne borbe protiv trgovine ljudima. Ovi stavovi povezani su sa:

- motivacijom da se identifikuju slučajevi trgovine ljudima, kao što se može videti iz citata „imaju kapacitet, ali ih nije briga“;
- tendencijom nekih od ključnih aktera da određene oblike trgovine ljudima posmatraju kao stvar kulture, naročito prinudne brakove i dečije prošačenje;
- stigmatizacijom i diskriminacijom žrtava kojima se trgovalo radi seksualnog izrabljivanja u lokalnim zajednicama;
- činjenicom da ni ključni akteri ni same žrtve trgovine ljudima u cilju radnog izrabljivanja ne prepoznaju svoje iskustvo kao trgovinu ljudima; i
- prijavljenim neuspehom vlada u regionu da dodele dovoljno budžetskih sredstava za borbu protiv trgovine ljudima, čak i kada su se čvrsto obavezale na to.

Promena socijalnih stavova i normi je veoma osetljiva oblast i zahteva dugoročnu posvećenost kreiranju alternativa, što su faktori zbog kojih su neki eksterni donatori nevoljni da finansiraju programe koji se bave ovim pitanjima. Međutim, teško da se bez rada na nekim od ovih prepreka može postići bilo kakav značajniji napredak. Date su sledeće specifične preporuke:

15. Inkorporirati aktivnosti koje se fokusiraju na stavove koji ometaju odgovarajuće reagovanje u slučajevima trgovine ljudima u specijalizovane obuke za sve aktere uključene u identifikaciju, krivično gonjenje, podršku i zaštitu, kao i u kampanje za podizanje nivoa javne svesti i radionice za unapređenje veština²⁵

Inkorporiranje aktivnosti koje identifikuju i hvataju se u koštač sa negativnim stavovima i stereotipima o žrtvama trgovine ljudima ne zahteva mnogo resursa. Značajni resursi su već potrošeni na jednokratne aktivnosti za podizane nivoa javne svesti, bez ikakvog dokazanog efekta ili dejstva. Sagovornici bi voleli da se resursi troše na kampanje koje bi se bavile onim vrstama negativnih stavova

25 Ova preporuka je revidirana u skladu sa komentarima datim na validacionoj radionici i nakon nje.

o žrtvama kao ilegalnim migrantima ili kriminalcima koji sprečavaju punu primenu delotvornih mera borbe protiv trgovine ljudima. Moglo bi se razmotriti angažovanje odgovarajućih eksperata za komunikacije i preusmeravanje napora na kampanje koje su ambicioznije od pukog definisanja trgovine ljudima. Umesto toga, kampanje bi trebalo da se fokusiraju na relevantnije pokušaje da se izgradi kulturno razumevanje trgovine ljudima, eliminišu negativni stavovi prema žrtvama i smanji tolerancija za prakse koje podržavaju ovu pojavu ili joj doprinose.

Dodatne preporuke na nivou određenih država uključuju:

- Albanija: Povećati svesnost/razumevanje žrtava o tome da su one žrtve zločina i da nisu odgovorne za ono što im se desilo;
- Albanija, BiH: Unaprediti stavove granične policije, sudske i tužilaca prema žrtvama trgovine ljudima;
- Crna Gora: Uvesti module obuke usmerene na promenu negativnih stavova i predrasude o žrtvama trgovine ljudima.

Procena potreba:
Trgovina ljudskim bićima
na Zapadnom Balkanu

LITERATURA

Albanija, Sporazum o saradnji

2012. Albanski nacionalni mehanizam za upućivanje za identifikaciju i upućivanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

- 2011 Izveštaj o doprinosu nacionalne koalicije na polju identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima, oktobar 2009. – septembar 2010, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

- 2011 Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, i Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine decom i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima 2011–2013, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, Tirana
2012 Izveštaj o nacionalnom akcionom planu za borbu protiv trgovine ljudima januar–decembar 2012, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

- 2010 Doprinos nacionalne koalicije na polju identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima, Tirana

Balkan Act Now (projekat finansiran iz evropskih fondova)

- 2013 Strategija sprovođenja 2013–2014, regionalni dokument
- 2013 Situaciona analiza trgovine ljudima, regionalni dokument

Bosna i Hercegovina, Savet ministara

- 2012 Strategija u oblasti migracija i azila i akcioni plan za period 2012–2015, Sarajevo
- 2013 Strategija za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i akcioni plan, 2013–2015, Sarajevo

Bosna i Hercegovina, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i nelegalne imigracije u Bosni i Hercegovini

- 2012 Izveštaj o statusu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i izveštaj o sprovođenju akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu, Sarajevo

Savet Evrope, Sekretarijat Saveta Evrope, Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i Komitet ugovornih strana), Generalni direktorat za ljudska prava i pravne poslove

- 2011 Izveštaj (GRETA) za Albaniju u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
- 2012 Izveštaj za Crnu Goru u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
- 2013 Izveštaj za Srbiju u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
- 2013 Izveštaj za Bosnu i Hercegovinu u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur

Hrvatska, Razbor

- 2012 EVALUACIONI IZVEŠTAJ PROJEKTA Poboljšanje transnacionalne saradnje u slučajevima trgovine ljudima u jugoistočnoj Evropi (TRM-II), Zagreb, naručio: ICMPD
Sproveo: Razbor Ltd., Zagreb, evaluatori: Ivana Novoselec i Andrijana Parić

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH,
Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), regionalni
program za socijalnu zaštitu i prevenciju trgovine ljudima

- 2012 Društvene dimenzije trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu,
Skoplje, Makedonija

Evropska komisija

- 2013 Izveštaj o napretku Albanije za 2013. godinu, Brisel
 2013 Izveštaj o napretku Srbije za 2013. godinu, Brisel
 2013 Izveštaj o napretku Makedonije za 2013. godinu, Brisel
 2013 EUROSTAT, Trgovina ljudima, izdanje za 2013. godinu, KS-
 RA-09-001-EN-C

Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

- 2004 Menjanje obrazaca i trendova u trgovini ljudima na regionu
 Balkana – obavljena procena u Albaniji, Bosni i Hercegovini,
 Provinciji Kosovo, BiH, Jugoslovenskoj Republici Makedoniji
 i Republici Moldaviji, ISBN 92-9068-205-1 ©
 2011 Podaci o slučajevima trgovine ljudima: globalni trendovi i
 cifre, Ženeva

Međunarodni centar za razvoj politike migracije

- 2007 Slušanje žrtava, iskustva u identifikaciji, povratku i pružanju
 pomoći u Jugoistočnoj Evropi, Beč
 2012 Korak dalje ka ustanovljavanju delotvornog transnacionalnog
 mehanizma za upućivanje – izveštaj se zasniva na iskustvima
 u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi, Beč,
 ISBN: 978-3-900411-76-3
 Metodologija i radni dokumenti ISSN 1977-0375
 2013 Izgradnja kapaciteta u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe
 radne eksploracije – suprotstavljanje u borbi protiv trgovine
 ljudima u svrhe radne eksploracije

FRONTEX, Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na
 spoljnim granicama država članica Evropske unije

- 2013 Godišnja analiza rizika za Zapadni Balkan, Odeljenje za
 analizu rizika, Varšava
 2013 FRAN tromesečnik, april–jun 2013, Odeljenje za analizu rizika,
 Varšava Međunarodna organizacija za migracije

Kosovo, Kosovska koalicija skloništa

2011 Startegija i akcioni plan kosovske koalicije skloništa, Priština

Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2011 Nacionalna strategija i Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, Kosovo.

Videti: <https://antitrafikimi.rks-gov.net>

2008 Standardni operativni postupci za žrtve trgovine ljudima na Kosovu, Priština. Videti: https://antitrafikimi.rks-gov.net/CMS_EN/Images/SOPKosovo*.pdf

Makedonija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2013 Nacionalna strategija i Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija u Republici Makedoniji, 2013–2016, Skoplje

Makedonija, Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima

2010 Standardni operativni postupci za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, Skoplje

MARRI Regionalni centar

2012 MARRI migracioni dokument, Skoplje

Crna Gora, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudskim bićima

2012 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudskim bićima 2012–2018.

ODIHR i Savet Europe

2009 Pregled zakonskih propisa na polju borbe protiv trgovine ljudskim bićima u Bosni i Hercegovini, BiH, OEBS

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)

2009 Trgovina ljudskim bićima i odgovor domaćeg krivičnopravnog sistema

2011 Trgovina ljudskim bićima u cilju radnog izrabljivanja, Sarajevo

2012 Izveštaj OEBS specijalne predstavnice i koordinatorke za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, nakon njene posete Bosni i Hercegovini, 12–14. jun 2012.

UNICEF, Terres Des Hommes

- 2006 Akcija za sprečavanje trgovine decom u Jugoistočnoj Evropi,
preliminarna procena (Albanija, Moldavija i Kosovo*)

Srbija, Government of Serbia

- 2006 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima, 05 br:
021 10196/2006, Beograd, 7.12.2006.
- 2013 Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima
2013–2018. (nacrt predloga)
- 2013 Nacrt Akcionog plana za sprovođenje nacionalne strategije
za borbu protiv trgovine ljudima 2013–2014. (predlog nacrta)

Srbija, Crveni krst

- 2011 Istraživanje o naučenim lekcijama, program sprečavanja
trgovine ljudima u Srbiji 2009–2011. koje sprovodi Crveni
krst Srbije, partnerstvo Crvenog krsta između Crvenog krsta
Srbije, Danskog Crvenog krsta i Norveškog Crvenog krsta,
Beograd

Srbija, ASTRA – Akcija za borbu protiv trgovine ljudima

- 2011 Trgovina ljudima u Republici Srbiji, Izveštaj za period 2000–
2010, Beograd

Srbija, dr Dostić, S. i Gosić, S.

- 2013 Trgovina ljudima u Srbiji kao kriminalni fenomen, Bezbednost.
Videti: [http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/
aktuelno/Bezbednost%203-2013.pdf](http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/aktuelno/Bezbednost%203-2013.pdf)

UNODC

- 2012 Globalni izveštaj o trgovini ljudima, © Ujedinjene nacije
2012. Sva prava rezervisana. ISBN: 978-92-1-130309-4,
e-ISBN: 978-92-1-055896-9, publikacije Ujedinjenih nacija,
prodajni broj. E.13.IV.1

Ministarstvo unutrašnjih poslova SAD (Stejt department)

- 2004 Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi, objavili: Unicef, UNOHCHR i OEBS/ODIHR, 2004 Pati R, Javne politike kroz granice (Policing across borders)
- 2007 Napuštanje prošlosti? Kada žrtve odbijaju pomoć. NEXUS (Beč) & Fafo (Oslo) Limanowska, B
- 2009 Praktični vodič za angažovanje ključnih aktera u kreiranju evaluacionih pitanja, Princeton, Nju Džerzi: Fondacija Robert Vud Džonson Scarabelli, D.
- 2010 Praćenje programa re/integracije u borbi protiv trgovine ljudima, priručnik, Fondacija Kralja Boduena, Brisel
- 2013 Borba protiv trgovine ljudima kroz transnacionalnu saradnju u primeni zakona: slučaj Jugoistočne Evrope, strane 89–122, Springer New York, Print ISBN 978-1-4419-9544-5 Preskill, H. Jones, N.
- 2013 Izveštaj Ministarstva pravde SAD o globalnoj trgovini ljudima. Videti: http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/?utm_source=Subscribers&utm_campaign=35f27bd04cTrafficking_Bulletin_Issue_9_July_2013_22_2013&utm_medium=email&utm_term=0_1002a3b355-35f27bd04c-92744149 Brunovskis, A. i Surtees, S,
- 2014 Čišćenje balkanskog puta: elementi policijske saradnje u Srbiji. Videti: <http://cenaa.org/analysis/cleaning-the-balkan-route-elements-of-police-cooperation-in-serbia/> Surtees, R.

The

(Footnotes)

1 Kako bi bila jasnija, ova preporuka je nakon radionice za ključne aktere podeljena na dve zasebne. U odeljku 5 nalaze se dve pojedinačne preporuke koje su nastale kao rezultat ove izmene.

2 Kako bi bila jasnija, ova preporuka je nakon radionice sa ključnim akterima podeljena na dve zasebne. U odeljku 5 su sad date dve pojedinačne preporuke koje su rezultat ove izmene.

ANEKSI

IOM Development Fund

*Developing Capacities in
Migration Management*

Dodatak A: Projektni zadaci (ToR)

Konsultant(i) koji obavljaju Istraživanje o ispitivanju potreba: Regionalna situacija u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Broj oglasa: N/A

Mesto obavljanja posla: Skopje – ili od kuće

Naziv pozicije: istraživač (dve pozicije)¹

Vrsta angažovanja: konsultanti(i) angažovan(i) za kraći vremenski period

Istraživanje pokriva: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo pod administracijom SBUN, BJR Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju

Trajanje: 7 meseci

Rok za prijavu: 10. septembar 2013. godine

1. OSNOVNE INFORMACIJE

Kao posledica geografskog položaja i ne potpuno povoljne ekonomske situacije u regionu u poređenju sa svojim susedima iz Evropske unije, države Zapadnog Balkana (ZB)² već su duže vreme poznate kao zemlje porekla, tranzita i destinacije za žrtve trgovine ljudima (ŽTL). Pošto su se trenutne granice Evropske unije proširile i uključile države koje su u regionu Zapadnog Balkana ili se sa njime graniče, tokovi nelegalnih migracija takođe su se promenili, i mnoge države Zapadnog Balkana doživljavaju veliki priliv nelegalnih migranata, kao i migranata koji dolaze iz novih država porekla. Ovi novi tokovi migracije doprinose ranjivosti određenih grupa, a isto tako mogu predstavljati i određene rizike po bezbednost. S obzirom na to, povećala se zabrinutost da se žrtve trgovine ljudima ne identifikuju ispravno, niti se upućuju na važeće nacionalne agencije u okviru regiona. Kao posledica ove situacije, opseg trgovine ljudima značajno je manje predstavljen u zemljama u regionu, i samim tim ga ni vlade ni donatori nisu adekvatno uvrstili među prioritete. I na kraju, mnoge države Zapadnog Balkana su takođe započele i proces uskladjivanja svog zakonodavnog okvira kako bi ispunile zahteve Evropske unije i, uprkos činjenici da su te države na različitim stadijumima napretka, potrebna im je eksterna stimulacija i podrška da nastave da prate standarde i zahteve EU koji se stalno menjaju i razvijaju. S obzirom na dugogodišnju borbu protiv trgovine ljudima (TL), priliv migranata iz regiona i van regiona i sprovodenje novog zakonodavstva u borbi protiv trgovine ljudima (CT), veoma je važna potreba za sveobuhvatnom analizom situacije u borbi protiv trgovine ljudima – kako bi bile procenjene trenutne potrebe regiona.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja jeste da obezbedi neophodne dokaze za poboljšanje trenutnog zakonodavstva i programa koji se tiču problema trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. Projekat se sastoji od procene potreba postojećih mehanizama borbe protiv trgovine ljudima u regionu, i procenjuje trenutnu situaciju u borbi protiv trgovine ljudima, naročito u vezi sa identifikacijom i upućivanjem (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima kako bi se odredilo:

1. kojim se aspektima delovanja u borbi protiv trgovine ljudima treba hitno baviti širom regiona; i

¹ IOM traži istraživački tim koji će obaviti procenu potreba. Istraživački tim podrazumeva dve vrste istraživača: jednog glavnog i jednog pomoćnog. Pomoći istraživač će pomagati i davati podršku glavnom istraživaču u sprovođenju svih aktivnosti i aktivno će doprinositi ostvarivanju ciljeva istraživanja.

² Za potrebe ovog predloga, u države Zapadnog Balkana spadaju: Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo pod administracijom SBUN, BJR Makedonija, Crna Gora i Srbija. Hrvatska nije obuhvaćena ovim predlogom jer se ova država nedavno pridružila Evropskoj uniji.

2. koje su mogućnosti za regionalnu saradnju u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima. Kako bi se ovo u potpunosti ostvarilo, istraživački tim će blisko saraditi sa predstavnicima IOM u izabranim misijama, kao i s Kancelarijom Evropskog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, Grupom eksperata Saveta Evrope za borbu protiv trgovine ljudima – GRETA, i organizacijama USAID i J/TIP.

3. ZADACI

3.1 Glavni istraživač (pojedinac ili subjekt):

- razvija adekvatnu **metodologiju istraživanja** za postizanje ciljeva navedenih u Delu 2 i rezultata navedenih u Delu 4;
- obavlja **kancelarijsku analizu** važećeg zakonodavstva, zvaničnih strategija / akcionih planova vlade, ključnih politika i programa važnih za borbu protiv trgovine ljudima, i sporazuma o regionalnoj saradnji u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima, a fokus je na identifikaciji i upućivanju (potencijalnih) žrtava u borbi protiv trgovine ljudima;
- obavlja **komparativnu analizu** lokalne/nacionalne/vladine statistike u vezi sa identifikovanim žrtvama trgovine ljudima i upoređuje sa statistikom iz spoljnih izvora, što podrazumeva i onu koju prikupljaju evropske institucije i zemlje članice EU u vezi sa žrtvama trgovine ljudima koje su došle iz regiona Zapadnog Balkana ili su u tu bile u tranzitu; naročito u vezi sa mehanizmima upućivanja (npr. transnacionalni mehanizmi upućivanja) iz zemalja članica EU za zemlje Zapadnog Balkana;
- kreira i provodi **kvantitativne i kvalitativne ankete** namenjene pojedinačnim ciljnim grupama (npr. za to nadležnim državnim službenicima, predstvincima civilnog društva i korisnicima postojećih programa) koje će biti sprovedene radi identifikacije žrtava trgovine ljudima i u njihovu korist;
- obavlja **dubinske razgovore** sa državnim službenicima, predstvincima organizacija civilnog društva koji rade sa žrtvama trgovine ljudima, i potencijalnim i stvarnim identifikovanim korisnicima žrtvama trgovine ljudima; biće uključene i metode osnaživanja kako bi se ključni akteri angažovali u identifikovanju i pronađenju najvažnijih i ključnih nedostataka i izazova koje je potrebno savladati, kao i snaga i uočenih vrednosti;
- obavlja integraciju svih navedenih zadataka i pisanje **istraživačkog izveštaja** (na engleskom), praveći sintezu svih pronađenih kvalitativnih i kvantitativnih podataka i analiza, uključujući i preporuke; izveštaj bi trebalo da bude usklađen sa IOM smernicama za objavljivanje;
- predstavlja rezultate istraživanja svim relevantnim ključnim akterima i kreatorima javnih politika na regionalnoj radionici **za validaciju**.

3.2 Pomoći istraživač:

- deo je istraživačkog tima i pruža podršku sprovođenju metodologije koju osmisli glavni istraživač;
- pruža podršku glavnom istraživaču u analizi primljenih kvantitativnih i kvalitativnih anketa;
- pruža podršku glavnom istraživaču u obavljanju dubinskih razgovora sa državnim službenicima, predstvincima organizacija civilnog društva koji rade sa žrtvama trgovine ljudima, i potencijalnim i stvarnim identifikovanim korisnicima žrtvama trgovine ljudima, kako je dogovorenog sa glavnim istraživačem;
- povezuje se sa terenskim misijama IOM i relevantnim partnerima sa druge strane kako bi se pružila podrška sprovođenju metodologije istraživanja;
- pomaže glavnom istraživaču u finalnoj pripremi istraživačkog izveštaja, naročito u vezi sa lekturom i korekturom.

4. OČEKIVANI REZULTATI

Sprovođenje ustanovljenih zadataka doveće do sledećih **rezultata**:

- jednog **sveobuhvatnog istraživačkog izveštaja** u kojem se analiziraju postojeći mehanizmi borbe protiv trgovine ljudima koji u svakoj zemlji već postoje i naglašavaju potrebe i mogućnosti regionalne saradnje, radi učešća u aktivnostima borbe protiv trgovine ljudima; izveštaj podrazumeva i analizu nedavnih promena u kretanjima u borbi protiv trgovine ljudima u regionu; on će se usmeriti na izazove, nedostatke i savete koji se tiču poboljšanja u identifikaciji i upućivanju (potencijalnih) žrtava trgovine ljudima;
- jedne **liste preporuka** za kreatore javnih politika koje će se baviti potrebama i nedostacima u naporima u borbi protiv trgovine ljudima koji su identifikovani u

istraživanju, kao i oblastima u kojima se lokalni i regionalni kapaciteti mogu razviti radi efikasnije upotrebe u naporima u borbi protiv trgovine ljudima;

- c. predstavljanja sveobuhvatnog finalnog izveštaja i liste preporuka za relevantne predstavnike ključnih aktera i kreatora javnih politika na **regionalnoj radionici za validaciju**, usmerenog na angazovanje i osnaživanje predstavnika ključnih aktera i kreatora javnih politika u daljim akcijama u borbi protiv trgovine ljudima.

Ovi rezultati projekta trebalo bi da posluže kao osnova za buduće projekte borbe protiv trgovine ljudima u regionu, i da povrate finansiranje od strane donatora koji su ranije bili angažovani u ovom regionu. Jasna identifikacija tekućih problema i novih kretanja u trgovini ljudima poslužiće kao platforma na osnovu koje mogu biti predloženi novi projekti, a tu će biti i oblasti u kojima IOM može dalje da pomaže u izgradnji kapaciteta.

5. VREMENSKI OKVIR KONSULTANTSKOG RADA

7 meseci: od oktobra 2013. do aprila 2014. godine

6. VREMENSKI RASPORED ULOGE I ODGOVORNOSTI

Detaljni plan i radni put koji prikazuje svaku aktivnost, odgovornost/e osobu(e) i vremenski rok za završetak te aktivnosti.

Aktivnost	Odgovorna strana	Vremenski rok					
		1. mjesec	2. mjesec	3. mjesec	4. mjesec	5. mjesec	6. mjesec
Kancelarijska analiza važećeg zakonodavstva, izraditi aktionski planova, ostalih relevantnih značajnih dokumenta i investicijskih strategija	Glavni istraživač, pomoćni istraživač						
Statističko poređenje između lokalnih podataka u vezi sa vangrađenim žrtvama rezonančnog identifikovanjem	Glavni istraživač; pomoćni istraživač						
Pisanje analiza akteva koje se dostavlaju vlasti civilnom društvu, konsnicima, izvršnim organima i drugim	Glavni istraživač; pomoćni istraživač; IOM						
Dubinski razgovori sa identifikovanim klijentima, osobama konfijencijem anketika	Glavni istraživač; pomoćni istraživač; IOM						
Prisustvo i izvestavanje sa relevantnih regionalnih događaja predstavnika vade	IOM; glavni istraživač; pomoćni istraživač						
Prisustvo relevantnim događajima civilnog društva, koalicijama NVO i događajima koje koordiniraju NVO/vlada	IOM; glavni istraživač; pomoćni istraživač						
Analiza podataka i objedinjavanje finansiјalnih presporuka	IOM; glavni istraživač; pomoćni istraživač						
Pisanje i završavanje finansiјalog izveštaja i preporuka	IOM; glavni istraživač; pomoćni istraživač						
Organizacija regionalne radionice za validaciju na projektu učešće glavnog istraživača	IOM; partneri na projektu						

7. POTREBNE KVALIFIKACIJE

7.1 Glavni istraživač (pojedinac ili subjekt)

Od glavnog istraživača/konsultanta očekuje se da ima sledeće kompetencije i stručnost:

7.1.1 Iskustvo:

- minimum 5 godina relevantnog istraživačkog iskustva, najbolje u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima u Jugistočnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji; prethodno slično iskustvo na Zapadnom Balkanu biće smatrano prednošću;
- odlične veštine pisanja; ranije publikacije u vezi sa migracijama/trgovinom ljudima; i
- široko analitičko i istraživačko iskustvo.

7.1.2 Obrazovanje:

- postdiplomska/univerzitetska diploma, najbolje u društvenim naukama, sa specijalizacijom u migracijama; tome slična obuka biće smatrana prednošću.

7.1.3 Veštine i kompetencije:

- odlično razumevanje pitanja istraživanja, kao i relevantnih međunarodnih i regionalnih javnih politika/programa;
- poznavanje lokalnog konteksta u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja;
- poznavanje akademске i istraživačke literature u vezi sa predmetom istraživanja, ili sposobnost korišćenja stručnosti onih koji je poznaju;
- poznavanje najskorijih kretanja u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja i postojećih relevantnih svetskih i regionalnih procesa borbe protiv trgovine ljudima;
- sposobnost razumevanja ciljeva i modaliteta/metodologije istraživanja;
- odlične veštine intervijsanja i slušanja;
- zahteva se tečan govorni i pisani engleski; i
- rad u Microsoft Ofis paketu.

7.1.4 Lični kvaliteti i ostali zahtevi:

- objektivan i analitičan;
- usmeren na rezultat;
- sa snažnim osjećajem posvećenosti;
- efikasan;
- sposoban da radi pod pritiskom kratkih rokova;
- u svom iskustvu ima dokaze da poštuje rokove;
- dobre međuljudske veštine;
- kulturno osvećen; sposoban da delotvorno i harmonično radi u okviru tima i sa kolegama iz raznih kultura, i koje dolaze iz oblasti različitih profesija.

7.2 Pomoći istraživač

Od pomoćnog istraživača/konsultanta očekuje se da ima sledeće kompetencije i stručnost:

7.2.1 Iskustvo:

- minimum 2 godine relevantnog istraživačkog iskustva, najbolje u vezi sa problemima borbe protiv trgovine ljudima u Jugistočnoj i Istočnoj Evropi i Centralnoj Aziji; prethodno slično iskustvo na Zapadnom Balkanu biće smatrano prednošću;
- odlične veštine pisanja; ranije publikacije u vezi sa migracijama/trgovinom ljudima biće smatrane prednošću.

7.2.2 Obrazovanje:

- postdiplomska/univerzitetska diploma, najbolje u društvenim naukama, sa specijalizacijom u migracijama; tome slična obuka biće smatrana prednošću.

7.2.3 Veštine i kompetencije:

- odlično razumevanje pitanja koja su predmet istraživanja, kao i relevantnih međunarodnih i regionalnih javnih politika/programa;
- poznavanje lokalnog konteksta u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja;
- poznavanje akademске i istraživačke literature u vezi sa predmetom istraživanja, ili sposobnost korišćenja stručnosti onih koji je poznaju;
- poznavanje najskorijih kretanja u vezi sa pitanjem koje je predmet istraživanja i postojećih relevantnih svetskih i regionalnih procesa borbe protiv trgovine ljudima;
- sposobnost razumevanja ciljeva i modaliteta/metodologije istraživanja;
- odlične veštine intervijsanja i slušanja;
- zahteva se tečan govorni i pisan engleski;
- rad u *Majkrosoft Ofis* paketu.

7.2.4 Lični kvaliteti i ostali zahtevi:

- objektivan i analitičan;
- usmeren na rezultate;
- sa snažnim osećajem posvećenosti;
- efikasan;
- sposoban da radi pod pritiskom kratkih rokova;
- u svom iskustvu ima dokaze da poštuje rokove;
- dobre međuljudske veštine;
- kulturno osvećen; sposoban da delotvorno i harmonično radi u okviru tima i sa kolegama iz raznih kultura, i koje dolaze iz oblasti različitih profesija.

8. IZVEŠTAVANJE

Ključno je da podnositelj prijave dostavlja IOM redovne izveštaje o napretku istraživačkog zadatka. U predlogu istraživanja koji će napisati podnositelj prijave, obim i vremenski okvir izveštaja o napretku trebalo bi da budu jasno dati.

9. SPORAZUM O POVERIJVOSTI

Istraživaču pojedinцу iz konsultantske organizacije nije dozvoljeno da koristi bilo koje podatke koje je prikupio/la, rezultate iz izveštaja, ili dodatke za periodične i finalne izveštaje – za unapređenje sopstvenog ličnog istraživanja.

10. POSTUPAK PODNOŠENJA PRIJAVE

Ljubazno molimo zainteresovane kandidate da svoj CV i propratno pismo pošalju elektronskom poštom, sa naslovom „**Zapadni Balkan, istraživanje za borbu protiv trgovine ljudima**”, na sledeće elektronske adrese: iomskopije@iom.int, rovienja@iom.int i cc.

Krajnji rok: 10. septembar 2011, 17:30 po centralnom evropskom vremenu (CET)

Napomene:

- IOM podstiče kvalifikovane kandidate ženskog pola da se prijave.
- Konsultovanje će biti predmet lokalnog zapošljavanja i izbora kadrova.
- IOM će kontaktirati samo kandidate koji se nađu na užoj listi, pošto dobije njihovu radnu biografiju i propratno pismo.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP**Instrumenti angažovanja ključnih aktera****Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu****Aneks B:****Instrumenti IOM za identifikaciju i angažovanje ključnih aktera na Zapadnom Balkanu****I. Uvod**

Procena potreba ima svrhu da odredi kolika je razlika, tj. koliko nedostaje između „onoga što trenutno postoji i onoga što je potrebno, sada i u budućnosti“ (Miller, Osinski, 2002). Procena potreba podrazumeva korišćenje sistematičnog skupa procedura da bi se odredili „prioriteti zasnovani na potrebama“ i pokrenulo doношење одлука u cilju poboljšanja organizacionih procesa, dodeljivanja sredstava i/ili delotvornijeg rešavanja pitanja ili problema. Procena potreba može da se posmatra kao „pažljiv proces“ za određivanje (1) trenutnih resursa koji postoje da bi se rešio određeni problem ili pitanje, (2) koji resursi su potrebeni da bi se pružili delotvorniji odgovori ili bolja rešenja nekog pitanja ili problema, i/ili (3) kako bi se primenile naučene informacije da bi se identifikovale opcije i donele odluke o tome šta treba da se uradi (Watkins et al., 2012).

Ključna komponenta procene potreba jeste angažovanje ključnih aktera. Ključni akteri označavaju one pojedince ili organizacije koji imaju neki vid ulaganja, iskustva ili znanja o nekom pitanju, problemu ili instituciji (adaptirano prema CDC 2012). Primeri ključnih aktera jesu programski osoblje koje direktno radi na problemu ili sa određenom populacijom, administrativno i nadzorno osoblje, zaposleni iz partnerskih institucija koji rade u okviru istih ili povezanih grupa ili pitanja, donatori i oni koji finansijski podržavaju programe i institucije, istraživači i oni koji rade evaluacije, i nezavisni eksperti sa specifičnom sadržinom znanja o pitanju ili problemu. Ključni akteri za bilo koji program, inicijativu ili pitanje određuju se prema tome ko najdirektnije radi sa ili na programu ili problemu i ima najbolju poziciju da na to na neki način utiče. Kao što su i oni koji se bave programom ili problemom isto tako ljudi ili institucije sa najboljom pozicijom za korišćenje rešenja pitanja ili procenu problema na smislen način. Identifikovanje pravih ključnih aktera koje je potrebno uključiti i učiniti ih delom procesa je ono što osnovno treba uraditi za sprovođenje bilo koje vrste smislene procene.

Svrha angažovanja ključnih aktera u proceni je povećanje relevantnosti rezultata, i samim tim će rezultati i biti povezani sa ključnim akterima. S obzirom na to da imaju privilegovanu poziciju kao stručnjaci i da najdirektnije rade na nekom pitanju, na neki način, znanje koje ključni akteri mogu na početku pružiti zarad osmišljavanja i sprovođenja ili kreiranja sadržaja procene može povećati specifičnost i prikladnost rezultata. Na taj način će verovatno i biti obezbedeno da rezultati budu primenljivi i u stvarnom svetu, i da se mogu brzo operativno iskoristiti za poboljšanje programa ili delotvorne rešavanje problema. Dalje, na taj način se može obezbediti i da ovi rezultati odražavaju potrebe i vrednosti samih predstavnika ključnih aktera. Kada se ključni akteri uključe u procenu, oni će više posmatrati rezultate kao učinak sopstvenog rada. Najverovatnije će i uočiti kako su u skladu sa njihovim razmišljanjima u vezi sa pitanjem ili problemom. Na kraju, učešće ključnih aktera pomaže i u tome da rezultati budu „korisni, relevantni i uverljivi“ (Preskill, Jones, 2009).

U daljem tekstu data su dva instrumenta koja su osmišljena za podršku uključivanju ključnih aktera u Procenu potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Prvi instrument ima cilj da IOM pomogne da identifikuje glomazni, važni skup ključnih aktera koje bi uključio u procenu potreba. Cilj drugog instrumenta je da pomogne IOM da odredi prikladne uloge za ključne aktere u proceni potreba.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

II. Matrica angažovanja ključnih aktera

Kao što je navedeno, ključna komponenta procene potreba je identifikovanje prikladnog skupa ključnih aktera koji bi bio uključen u proces. U Aneksu A IOM predstavlja Instrument 1: Matricu angažovanja ključnih aktera. Ona je osmišljena da bi IOM identificirao prave ključne aktere u vezi sa trgovinom ljudima na Zapadnom Balkanu i uključio ih u procenu potreba. Ovaj instrument će pomoći IOM da osmisi kako da angažuje ključne aktere u proceni potreba i identifikuje resurse koje ključni akteri mogu doneti ovom istraživanju. To podrazumeava i prostor u kojem se određuje ko može podržati ili odbiti da podrži angažovanje i razloge za ove pozicije. S obzirom na to da ne mogu svi ključni akteri biti angažovani i da preveliki skup ključnih aktera može onemogućiti i ugroziti proces, ovaj instrument omogućava IOM da odredi prioritete za optimalan skup ključnih aktera koje će uključiti u procenu potreba (*Watkins et al., 2012*). IOM može da koristi ovaj instrument da stvari grupu predstavnika ključnih aktera koji planira da uključi u procenu potreba na sistematičan i strukturiran način (a ne slučajno ili usputno), što može podržati IOM u kreiranju grupe ključnih aktera koji su veoma važni za rešavanje pitanja u istraživanju – što će usmeravati i procenu potreba.

III. Plan angažovanja ključnih aktera

Kada IOM identificuje prave ključne aktere, važno je odrediti kako želi da angažuje ključne aktere u procenu potreba. U Aneksu B. IOM predstavlja Instrument 2: Plan angažovanja ključnih aktera, koji je osmišljen da IOM pomogne u razvoju planirane i strukturisane metode o tome kako da najbolje uključi ključne aktere u procenu potreba. Postoji mogućnost da IOM, na primer, pretere uloge svakog ključnog aktera i razmisli o njima, i da definise specifične stvari u vezi sa načinom njihovog uključivanja u svaku pojedinačnu aktivnost u procesu procene potreba. Ovaj instrument može pomoći IOM da prati angažovanje ključnih aktera tokom procesa, kako bi se obezbedilo da ključni akteri budu angažovani, kao i da bi se pratio proces nakon toga ako se sruštai da oni i nisu uključeni. Svrha ovog instrumenta je da podstakne IOM da razmišlja o učešću ključnih aktera tokom procesa procene potreba da bi se podigla svest u vezi sa problemom i istraživanjem, i da bi se ohrabriло korišćenje rezultata i zaključaka istraživanja (*Watkins et al., 2012; Salentine, Johnson, 2011*).

Pre nego što je projekat počeo, istraživački tim je sa IOM razgovarao o različitim pristupima i metodama za učešće ključnih aktera. U projektnom zadatku za procenu potreba predloženo je da se preko istraživanja, intervjuja i radionica sa ključne aktere, oni tako i angažuju. Za potrebe ovog projekta, predviđamo uključivanje ključnih aktera u (barem) sledeće četiri tačke tokom određenog vremenskog perioda:

1. IOM uključuje ključne aktere pre početka procene potreba, kao motivaciju za procenu potreba (pre nego što istraživački tim počne da učestvuje);
2. uključivanje istraživačkog tima zajedno sa sveobuhvatnim skupom predstavnika ključnih aktera putem ankete za procenu potreba, kako bi se identifikovali prioriteti i perspektive o postojećim i nužnim resursima zarad reagovanja na određeni skup ključnih aspekata trgovine ljudima u regionu;
3. uključivanje istraživačkog tima zajedno sa podskupom predstavnika važnih ključnih aktera putem telefonskih i terenskih intervjuja kako bi se prikupile izdiferencirane informacije u vezi sa njihovim razmišljanjima o postojećim resursima i nedostacima, kao i najboljim načinima za rešavanje nedostatka u vezi sa ključnim aspektima reagovanja na trgovinu ljudima u regionu; i

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP**Instrumenti angažovanja ključnih aktera**

4. razgovor istraživačkog tima i IOM sa ključnim akterima na regionalnoj radionici kako bi se pregledali, revidirali i odredili prioriteti za rezultate istraživanja u vezi sa primarnim potrebnama da se delotvornije odgovori na odabrane aspekte trgovine ljudima u regionu.

Za potrebe ove procene potreba objedinili smo tri tačke uključenosti za istraživački tim u Metodološki memorandum. Kako nije moguće dalje proširiti obim trenutne procene potreba, IOM može da koristi Instrument II za procenu da li su bili dovoljno sistematični dok su određivali kako da uključe ključne aktere u procenu potreba, kao i kako uključiti ključne aktere u dalju primenu rezultata procene potreba koja se menja i dalje razvija.

IV. Naredni koraci

Istraživački tim je predviđao da će IOM zaokružiti Instrument I da bi identifikovao optimalan, usmeren skup predstavnika ključnih aktera koje će uključiti u anketu za ključne aktere i intervjuje. Napravili smo tabelu plana rada koju će IOM koristiti da istraživačkom timu obezbedi rezultate ove vežbe. Tu su imena, uloge i kontakt podaci. Kada IOM obezbedi ove informacije i vrati popunjenu tabelu istraživačkom timu, mi ćemo to iskoristiti da isplaniramo anketu i da organizujemo logistiku za intervjuje predstavnika ključnih aktera.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Bibliografija

CDC (2012) "Engaging Stakeholders" from *Introduction to Program Evaluation for Public Health Programs*. Office of the Associate Director for Program Centers for Disease Control and Prevention 1600 Clifton Rd Mailstop: D-37. May 2012

Miller, Janice A. and Diana M. Osinski (2002) "Training Needs Assessment." Society for Human Resource Management White Paper. www.shrm.org/Research/Articles/Articles/Pages/CMS_000445.aspx

Preskill, Hallie and Nathalie Jones (2009) *A Practical Guide for Engaging Stakeholders in Developing Evaluation Questions*. Princeton, NJ: Robert Wood Johnson Foundation

Salentine, Shannon and Alan Johnston (2011) *Tools for Data Demand and Use in the Health Sector: Stakeholder Engagement Tool. Measure Evaluation Manual*. Chapel Hill, NC: Carolina Population Center, University of North Carolina.

Watkins, Ryan, Maurya West Meiers, Yusra Laila Visser (2012) *A Guide to Assessing Needs A Guide to Assessing Needs Essential Tools for Collecting Information, Making Decisions, and Achieving Development Results*. Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development/International Development Association or The World Bank.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Aneks A.**INSTRUMENT 1.****Matrična analize ključnih aktera¹****Predmet:** Mere protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Aktivnost:** Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Datum:** Decembar 2013. godine

Naziv organizacije ili grupe ili ime pojedinačne predstavnika ključnih aktera	Opis ključnih aktera (prirvana mesta, pripadnost, finansiranje, regionalno/nacionalno/lokalno)	Potencijalna uloga i aktivnosti (postojeći interes u akcijosu; potencijalni stepen likvidnosti)	Oblasti specijalizacije (podrška pravna, krvitna pravda, javne politike, itd.)	Nivo posvećenosti / raspoloživi resursi (zaposleni, volonteri, finansijska sredstva, uticaj)	Ograniknja (nedostatak finansijskih sredstava osoblja, volje, ostale prepreke)
Donatorski sektor (bilaterana pomoć vlade, fondacije, filantropija)					
Državni sektor					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

¹ Adaptirano prema: Salentino, Shannon and Alan Johnston, *Tools for Data Demand and Use in the Health Sector: Stakeholder Engagement tool, Measure Evaluation Manual*. Chapel Hill, NC: Carolina Population Center, University of North Carolina, 2011.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP		Instrumenti angažovanja ključnih aktera			
Naziv organizacije ili grupe ili ime pojedinca predstavnika ključnih aktera	Ovis klijenata aktera (prijava nisja, pribadost, finansirane, regionalno/nacionalno/lokalno)	Potencijalna uloga u problemu ili atnosti (postojeci interes u aktivnosti; potencijalni stepen utjecanja)	Oblast specijalizacije (područja života, kriminalna pravda, javne politike, itd.)	Udeo posuđenosti / raspoloživi resursi (raporeni, volonteri, finansijska sredstva, utrka)	Organizaciona (nedostatak sredstava, osoblja, volje, ostale prepreke)
5.					
6.					
Sektor civilnog društva (organizacija u zajednici, nevladine organizacije)					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
Mdžunarodne organizacije/multilateralne agencije (vladine i nevladine)					
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
Privatni sektor					
1.					
2.					
3.					

Procene potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP

Instrumenti angažovanja ključnih aktera

Aneks B.

INSTRUMENTI II.

Plan angažovanja ključnih aktera²

Predmet: Mere protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Aktivnost: Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Datum: Decembar 2013. godine

Ključni akter: organizacija, grupa ili pojedinač	Potencijalna uloga u proceni	Strategija za ukućivanje procesa	Strategija za pružanje povratne informacije ili stalno učešće
Donatorski sektor (bilateralna pomoć vlade, fondacije, filantropija)			
Državni sektor			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Sektor civilnog društva (organizacija u zajednici, nevladine organizacije)			

² Adaptirano prema Salentine, Shannon and Alai Johnston, Tools for Data Demand and Use in the Health Sector: Stakeholder Engagement Tool, Measure Evaluation Manual, Chapel Hill, NC: Carolina Population Center, University of North Carolina, 2011.

Procena potreba za IOM u borbi protiv trgovine ljudima na ZP		Instrumenti angažovanja ključnih aktera	
Ključni akteri: organizacija, grupa ili pojedinc	Potencijalna uloga u proceni	Strategija za uključivanje	Strategija preteća procesa
1.		Kako će uključiti predstavnike ovih ključnih aktera u procenu?	Planov za pružanje povratne informacije i stalno učešće
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Međunarodne organizacije/multilateralne agencije (vladine i nevladine)			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
Privredni sektor			
1.			
2.			

IOM Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Dodatak C:****Lista analiziranih dokumenata (43 dokumenta)**

Albanija, Sporazum o saradnji

2012. godina Albanski nacionalni mehanizmi i upućivanja za identifikovanje i upućivanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima,

2011. godina Standardni operativni postupci (SOP) za identifikaciju i upućivanja žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima

2011. godina Izveštaj o doprinosu nacionalne koalicije u identifikaciji i pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima, oktobar 2009. – septembar 2010, Tirana

Savet Europe, Sekretarijat Saveta Europe, Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima (GRETA i Komitet ugovornih strana), Generalni direktorat za ljudska prava i pravne poslove

2011. Izveštaj (GRETA) za Albaniju u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Europe o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013. Izveštaj za Bosnu i Hercegovinu u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Europe o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2013. Izveštaj za Srbiju u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Europe o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur
2012. Izveštaj za Crnu Goru u vezi sa sprovođenjem Konvencije Saveta Europe o borbi protiv trgovine ljudima, Strazbur

Evropska komisija

2013. Izveštaj o napretku Albanije za 2013. godinu, Brisel
2013. Izveštaj o napretku Srbije za 2013. godinu, Brisel
2013. Izveštaj o napretku Makedonije za 2013. godinu, Brisel
2013. EUROSTAT, Trgovina ljudima, izdanie za 2013. godinu, KS-RA-09-001-EN-C Metodologija i radni dokumenti ISSN 1977-0375

Albanija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2011. Nacionalni akcioni plan u borbi protiv trgovine ljudima, i nacionalni akcioni plan u borbi protiv trgovine decom i za zaštitu dece žrtava trgovine ljudima 2011–2013, Tirana

Albanija, Kancelarija nacionalnog koordinatora Ministarstva unutrašnjih poslova u borbi protiv trgovine ljudima

2012. Izveštaj o nacionalnom akcionom planu u borbi protiv trgovine ljudima, januar–decembar 2012. godine, Tirana
2011. Standardni operativni postupci za identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, Tirana

Albanija, Nacionalna koalicija skloništa za sprečavanje trgovine ljudima (NCATS)

2010. Doprinos Nacionalne koalicija skloništa za sprečavanje trgovine ljudima u identifikaciji i pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima, Tirana

ODIHR i Savet Evrope

2009. Analiza zakonodavstva koje se odnosi na borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, OEBS

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)

2009. Trgovina ljudima i reagovanja domaćeg krivičnopravnog sistema,
2011. Trgovina ljudima u svrhe radnog izrabljivanja, Sarajevo
2012. Izveštaj specijalnog predstavnika OEBS i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, nakon njene posete Bosni i Hercegovini, 12–14. juna 2012. godine

Bosna i Hercegovina, Savet ministara

2013. Strategija za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i aktioni plan, 2013–2015, Sarajevo
2012. Strategija u oblasti migracija i azila i aktioni plan za period 2012–2015, Sarajevo

Bosna i Hercegovina, Državni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i nelegalne imigracije u Bosni i Hercegovini

2012. Izveštaj o statusu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i izveštaj o sprovođenju aktionog plana za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2012. godinu, Sarajevo

Međunarodna organizacija za migracije

2011. Podaci o slučajevima trgovine ljudima: globalni trendovi i cifre, Ženeva
2004. Promena obrazaca i trendova u trgovini ljudima u regionu Balkana – obavljena procena u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Provinciji Kosovo, BiH, Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Republici Moldaviji, ISBN 92-9068-205-1
© 2004 Međunarodna organizacija za migracije (IOM)

Ministarstvo unutrašnjih poslova SAD (State department)

2013. Globalni izveštaj Ministarstva pravde SAD o trgovini ljudima
http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2013/?utm_source=Subscribers&utm_campaign=35f27bd04cTraffic.Bulletin_Issue_9_July_2013_22_2013&utm_medium=email&utm_term=0_1002a3b355-35f27bd04c-92744149

Hrvatska, Razbor

2012. EVALUACIONI IZVEŠTAJ PROJEKTA Poboljšanje transnacionalne saradnje u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi (TRM-II), Zagreb, naručio: ICMPD Sproveo: Ražbor Ltd., Zagreb , evaluatori: Ivana Novoselec i Andrijana Parić

Kosovo, Koalicija skloništa Kosovo

2011. Strategija i aktioni plan Koalicije skloništa Kosovo, Priština

Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2011. Nacionalna strategija i aktioni plan u sprečavanju trgovine ljudima 2011–2014, Priština

Makedonija, Ministarstvo unutrašnjih poslova

2013. Nacionalna strategija i aktioni plan u borbi protiv trgovine ljudima i nelegalne migracije u Republici Makedoniji 2013–2016, Skoplje

Makedonija, Nacionalna komisija za borbu protiv trgovine ljudima

2010. Standardni operativni postupci za tretman žrtava trgovine ljudima, Skoplje

Balkan Act Now (projekat finansira Evropska unija)

2013. Strategija za sprovođenje 2013–2014, regionalni dokument

2013. Analiza situacije za trgovinu ljudima, regionalni dokument

Međunarodni centar za razvoj politike migracije

2012. Korak dalje ka ustanovljavanju delotvornog transnacionalnog mehanizma za upućivanje – izveštaj se zasniva na iskustvima u slučajevima trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi, Beč ISBN: 978-3-900411-76-3

2007. Slušanje žrtava, iskustva u identifikaciji, povratku i pružanju pomoći u Jugoistočnoj Evropi, Beč

2013. Izgradnja kapaciteta u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe radnog izrabljivanja – suprotstavljanje u borbi protiv trgovine ljudima u svrhe radnog izrabljivanja

Unicef, *Terres Des Hommes*

2006. Akcija u sprečavanju trgovine decom u Jugoistočnoj Evropi, preliminarna procena (Albanija, Moldavija i Kosovo)

Pati R., Javne politike kroz granice (*Policing across borders*)

2013. Borba protiv trgovine ljudima kroz transnacionalnu saradnju u primeni zakona: slučaj Jugoistočne Evrope, strane 89–122, Springer New York, Print ISBN 978-1-4419-9544-5

MARRI Regionalni centar

2012. MARRI Knjiga o migraciji, Skopje

UNODC

2012. Globalni izveštaj o trgovini ljudima, © Ujednjene nacije, decembar 2012. Sva prava zadržana svuda u svetu. ISBN: 978-92-1-130309-4, e-ISBN: 978-92-1-055896-9, publikacija Ujedinjenih nacija, Sales No. E.13.IV.1

FRONTEX, Evropska agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Evropske unije

2013. Godišnja analiza rizika za Zapadni Balkan, Odeljenje za analizu rizika, Varšava

2013. FRAN, tromesečnik, april–jun 2013, Odeljenje za analizu rizika, Varšava

Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), regionalni program za socijalnu zaštitu i prevenciju trgovine ljudima

2012. Društvene dimenzije trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, Skoplje, Makedonija

Scarabelli, D.

2014. Čišćenje balkanskog puta: elementi policijske saradnje u Srbiji, dostupno na:
<http://cenaa.org/analysis/cleaning-the-balkan-route-elements-of-police-cooperation-in-serbia/>

- Srbija, Vlada Republike Srbije
- 2006. Strategija borbe protiv trgovine ljudima, 05 No: 021-10196/2006,
Beograd, 7. decembar 2006. godine
 - 2013. Nacionalna strategija borbe protiv trgovine ljudima za period 2013–2018. godine
(nacrt predloga)
 - 2013. Nacrt akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije borbe protiv trgovine
ljudima za period 2013–2014. godine (nacrt predloga)
- Srbija, Crveni krst
- 2011. Istraživanje o naučenim lekcijama, program sprečavanja trgovine ljudima u Srbiji
2009–2011. koje sprovodi Crveni krst Srbije, partnerstvo Crvenog krsta između
Crvenog krsta Srbije, Danskog Crvenog krsta i Norveškog Crvenog krsta, Beograd
- Srbija, ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima
- 2011. TRGOVINA LJUDIMA U REPUBLICI SRBIJI, izveštaj za period 2000–2010, Beograd
- Srbija, Dr Dostić, S. i Gosić, S.
- 2013. Trgovina ljudima u Srbiji kao kriminalni fenomen, magazin *Bezbednost*, dostupno na:
<http://prezentacije.mup.gov.rs/upravazaobrazovanje/aktuelno/Bezbednost%203-2013.pdf>
- Crna Gora, Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima
- 2012. Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima za period 2012–2018.
- Limanowska, B
- 2004. Trgovina ljudima u Jugoistočnoj Evropi, objavili: Unicef, UNOCHCHR i OEBS/ODIHR
2004.
- Brunovskis, A., Surtees, S.,
- 2007. Napuštanje prošlosti? Kada žrtve odbijaju pomoći. NEXUS (Beč) & Fafo (Oslo)
- Surtees, R.
- 2010. Praćenje programa re/integracije u borbi protiv trgovine ljudima, priručnik,
Fondacija Kralja Boduena, Brisel

Vodič za intervjuje

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu**Dodatak D:****Master vodič za razgovore****ORGANIZACIJA****SAGOVORNika:****IME SAGOVORNika:****ZVANJE SAGOVORNika:****ČLAN ISTRAŽIVAČKOG TIMA:****DATUM:****UVOD I INFORMISANI PRISTANAK**

Hvala vam što ste našli vremena da razgovarate sa nama danas. Kao deo naše procene potreba za IOM, sprovodimo intervjuve sa glavnim regionalnim klijučnim akterima i stručnjacima kako bismo saznali više o trenutnoj situaciji u trgovini ljudima i reakcijama na nju u regionu Zapadnog Balkana (Albaniji, Bosni i Hercegovini (BiH), Kosovu pod administracijom SBUN (Kosovo), BiH) Jugoslovenskoj Republici Makedoniji (Makedonija), Crnoj Gori i Srbiji.

Danas razgovaramo sa vama kako bismo saznali šta mislite o situaciji u vezi sa trgovinom ljudima i reakcijama na nju u vašoj zemlji, ali i mnogo šire u regionu. Cilj nam je da ovaj intervju ne traje duže od 60 minuta. Tokom našeg razgovora pišaču beleške kako bismo uključili vaša razmišljanja i poglede u procenu potreba i mogli jasno da predstavimo informacije koje dobijemo od vas.

Čuvaćemo privatnost vaših odgovora i beleške iz razgovora nećemo deliti ni sa kim izvan tima za procenu potreba. Sve informacije koje dobijemo od vas biće objedinjene sa informacijama koje prikupimo iz raznih drugih izvora, i ništa od toga nećemo pripisivati vama u bilo kom izveštaju ili komunikaciji sa IOM.

Pošto je ovo procena potreba, ohrabrujemo vas da budete što iskreniji u vezi sa svojim mišljenjem o (1) trenutnoj situaciji u vezi sa trgovinom ljudima u regionu, (2) operativnim nacionalnim i regionalnim reagovanjima na to, i (3) prioritetnim potrebama koje će biti podrška delotvornom reagovanju na trgovinu ljudima. To će nam omogućiti da uključimo i vaše mišljenje, i IOM pružimo informativne podatke i relevantne informacije – što će biti rezultat ovog projekta.

Želim da naglasim da ne postoje tačni i netačni odgovori na ova pitanja. Kako se dobrovoljno slažete da učestvujete u ovom istraživanju, želeli bismo da vas zamolimo da odgovorite na ova pitanja i da date odgovor koji je istinit i tačan, u sopstveno ime ili u ime svoje organizacije.

- Da li razumete sve parametre našeg razgovora?
- Da li imate neka pitanja sada?

Vodič za intervjuje

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

I. UVOD

Želeći bismo da počnemo tako što ćemo vas pitati nešto u vezi sa vašim prethodnim iskustvom i radom u vezi sa reakcijama na trgovinu ljudima, jer će nam to pomoći da usmerimo naš razgovor.

1. Koje je vaše službeno zvanje? Koje su vaše osnovne poslovne odgovornosti, uopšteno govoreći?
2. Koji se aspekti vašeg rada tiču reagovanja na trgovinu ljudima?

II. TRENUOTNO STANJE U TRGOVINI LJUDIMA

Sada bismo hteli da vas pitamo šta vi mislite o trenutnoj situaciji u vezi sa trgovinom ljudima u [DRŽAVA] i regionu Zapadnog Balkana – da li smatrate da je to ključni problem i ako je tako, kakve oblike on poprima u regionu.

3. Da li smatrate da su trgovina ljudima i izrabljivanje migranata značajni problemi u [DRŽAVA] i/ili u regionu?
 - Zašto i zašto ne?
4. Navedite neke od primarnih pravaca trgovine ljudima u regionu, pri čemu se podrazumevaju i zemlje polazišta, tranzita i destinacije.
5. Koje oblike ili obrasce regrutovanja ste primetili? Kako se ljudi upletu u trgovinu ljudima?
6. Koje su glavne industrije uključene u to, npr. u cilju kog tipa radnog izrabljivanja se trguje ljudima i odakle, kroz koju državu i/ili kuda po regionu?
7. Koji je tip pojedinaca ili grupa uključen u trgovinu ljudima i njeno izvršenje? U stvari – ko su trgovci ljudima?
8. Da li se bilo koja od ovih komponenti vremenom promenila – tj. pravci, regrutovanje, industrije, i ko su danas trgovci ljudima?
 - Ako jesu, kako su se promenili?
 - U kom vremenskom periodu su se promenili?
 - Koliko vremena je prošlo od kada su se promenili?
 - Navedite neke od razloga za ove promene.

III. Resursi u borbi protiv trgovine ljudima

Naša sledeća tema usmerena je na pravni i politički okvir u [DRŽAVI] i sve bilateralne i transnacionalne regionalne mehanizme koji postoje za identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine ljudima i radno izrabljivanje migranata, i načine na koje bi se oni uputili službama socijalne pomoći i zaštite koje su im potrebne ili kojima žele da se prijave.

Identifikacija

9. U [DRŽAVI], kako zvaničnici ili organizacije koje mogu da pruže pomoć ljudima koji su potencijalne žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja, saznaju za njih?

Vodič za intervjuve**Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM**

- Koji su uobičajeni načini za identifikaciju ljudi?
- Da li to čini na primer policija, pogranična policija, inspektorji rada, konzulati, itd.?

10. Koje organizacije su ovlašćene da zvanično odrede da je neka osoba žrtva trgovine ljudima?

- Koji kriterijumi se koriste za identifikovanje žrtva? Kakav spisak koristite za proveru?
- Da li osoba za koju je to određeno može sada tražiti da je prihvate službe socijalne pomoći i zaštite? Dozvole za boravak? Radne dozvole?
- Da li se od osoba koje su tako identifikovane zahteva da se vrate u svoje mesto ili državu porekla?

11. Koji načini pilaska postoje kao mogućnost da se žrtve „samoidentifikuju“ (npr. SOS telefoni, posteri ili drugi načini oglašavanja, kojima se identifikuju organizacije sa kojima je potrebno kontaktirati)?

- Gde je lokacija ovih načina pilaska?
- Na primer, u [DRŽAVI], preovlađujuće države porekla za migrante u [DRŽAVU], i/ili države u koje državljanji [DRŽAVE] najčešće migriraju?

12. Kakve **nacionalne** mreže upućivanja postoje u [DRŽAVI] za identifikovanje i upućivanje osoba koje su žrtve trgovine ljudima i izrabljivanja migranata?

- Koje državne institucije su uključene u to?
- Nevladine i međunarodne institucije?
- Koliko su one operative, tj. da li postoji zvanična politika ili neka procedura na osnovu koje su uspostavljene? Memorandumi o razumevanju? Da li su samo osnovane na papiru ali ne rade, itd.? Koliko su aktive?
- Da li postoje regionalni mehanizam upućivanja za identifikovanje i upućivanje osoba koje su žrtve trgovine ljudima i migranata koji su eksploratisani? Ako ne, zašto ne? Koji prethodni uslovi su neophodni da bi se ustanovio takav jedan mehanizam?

13. Šta mislite, koje su osnovne prepreke i barijere za razvoj delotvornijih načina kojima bi se identifikovali i upućivali ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja migranata u [DRŽAVI]? U regionu? Navedite neke.

Zaštita i pomoći

Naredni skup pitanja tiče se institucija i sistema koji pružaju usluge zaštite i pomoći ljudima koji su prošli kroz iskustvo trgovine ljudima ili izrabljivanja u [DRŽAVI] i regionu.

14. Da li znate za neku od organizacija ili institucija koje pružaju usluge zaštite i/ili pomoći eksploratisanim migrantima u [DRŽAVI]?

- Kakve usluge zaštite oni pružaju?
- Kakvu vrstu pomoći oni pružaju?
- Pomoći bez odlaganja: skloništa, medicinske, psihosocijalne, radnog mesta, stručnog usavršavanja, radne (okupacione) terapije, pravne podrške, pomoći u povratku i reintegraciji.

Vodič za intervjuje**Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM**

Koliko je široko polje delovanja ovih organizacija, tj. da li žrtve trgovine ljudima imaju pristup ovim uslugama bez obzira na područje u kojem su identifikovane?

15. Kako ljudi kojima su potrebne njihove usluge dolaze u kontakt sa ovim organizacijama?

- Da li postoje specifična pravila ili procedure kojima se određuje kako ljudi kojima je to potrebno mogu da pristupe ovim uslugama?
- Da li postoje neka ograničenja ili prepreke za osobe kojima je potrebno da pristupe ovim uslugama?

16. Da li postoje usluge koje su dostupne za pomoć osobama za koje nije zvanično određeno da su žrtve trgovine ljudima?

- Ako je tako, koji su to mehanizmi?
- Kako ljudi kojima je to potrebno mogu da im pristupe?
- Koje organizacije pružaju usluge osobama kojima je to potrebno a da te osobe nisu zvanično određene kao osobe žrtve trgovine ljudima, ako se razlikuju od onih koje su ranije pomenuale?

17. Da li mislite da su resursi i podrška koji su dostupni adekvatni za ispunjavanje potreba ljudi koji su doživeli izrabiljivanje?

- Ako ne, kakve vrste podrške nedostaju?
- Da li mislite da bilo koji od ovih resursa za njih nisu tako važi? Da li su oni u stvari dostupni ali se ne koriste dovoljno često? Da li se razlikuju od onoga što ljudi kojima je potrebna pomoć zahtevaju?

18. Da li postoje sistemi kojima se obezbeđuje mogućnost da preko pomoći koju pružaju ovi programi ostvare svoje potrebe? Na primer, standardi, mehanizmi za povratne informacije od žrtava, koordinisana reakcija u zajednici, zajednički protokoli, deljenje povratnih informacija u vezi sa radom i iskustvima, itd.?

- Da li mislite da postoje neki elementi ovih sistema koji mogu da spreče ili obeshrabre eksploatisane migrante da istupe i traže pomoć?
- Ako je tako, Šta mislite da je potrebno učiniti da bi se ohrabrili ljudi kojima je to potrebno da pristupe pomoći?
- Šta bi trebalo učiniti da bi se razvila ili pružala prikladnija zaštita i pomoć eksploatisanim migrantima?
- Da li su osobe žrtve trgovine ljudima, po vašem mišljenju, izložene i ponovnoj viktimizaciji?
- Ako je tako, na koji način? Šta može da se učini da bi se izbegla sekundarna viktimizacija?

Partnerstva

19. Da li u regionu postoje neke **bilateralne ili transnacionalne** mreže ili partnerstva koji sarađuju prilikom identifikacije, upućivanja, zaštite ili pomoći migrantima koji su žrtve trgovine ljudima ili izrabiljivanja?

- Ako je tako, koje su institucije i organizacije uključene u to?

Vodič za intervjuje

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Koliko su operativne?
- Koliko su aktivne i delotvorne?
- Koliko su održive? Na koji način su održive ili neodržive?

IV. Nedostaci u resursima u borbi protiv trgovine ljudima

Naredni skup pitanja bavi se identifikovanjem nedostataka u resursima prilikom reagovanja na trgovinu ljudima u [DRŽAVI] i regionu.

20. Šta su po vašem mišljenju resursi koji su potrebeni ili nedostaju u **identifikovanju** ljudi koji su bili žrtve trgovine ljudima ili izrabljivanja u [DRŽAVI] ili regionu?

21. Šta su po vašem mišljenju nedostaci u mehanizmima za upućivanje, u stvari u načinima kojima se ljudi povezuju sa bilo kojom vrstom usluge ili pomoći koja im je možda potrebna?

22. Da li postoje neke potrebe ili nedostaci u vrstama pomoći koja je dostupna? Ako je tako, koji oblici pomoći i podrške su potrebni?

- Koliko je ljudima lako/teško da pristupe dostupnim vrstama usluge i podrške?
- Da li postoje neke prepreke koje sprečavaju ljudе da pristupe potrebnim vrstama podrške?

Ako je tako, koje su to prepreke?
Šta treba ispitati: razlike koje postoje između usluga koje se pružaju žrtvama seksualnog izrabljivanja, radnog izrabljivanja, ili drugih oblika izrabljivanja u migraciji koji se ne poklapaju sa preovlađujućim definicijama.

V. Prioritetne potrebe

Naredni skup pitanja bavi se identifikovanjem prioriteta i postupaka za određivanje prioriteta u [DRŽAVI] na nacionalnom i lokalnom nivou.

23. Među nedostacima i potrebama u vezi sa resursima u borbi protiv trgovine ljudima koje ste ponomenili, šta mislite koji predstavlja prioritet za [DRŽAVU] i region?

- U stvari, koji mehanizmi ili resursi nedostaju u vezi sa identifikacijom, upućivanjem ili uslugama i pomoći za koje biste voleli da se što pre razviju (skoro odmah)?
- Zašto smatrati da bi resursi koje ste vi identifikovali trebalo da se najpre razviju?

VI. Preporuke za prioritete

Naredni skup pitanja bavi se prioritetnim preporukama koje su zasnovane na prioritetima identifikovanim u prethodnom odeljku.

24. Da li imate bilo koje druge preporuke – kako delotvornije rešavati probleme u vezi sa trgovinom ljudima i izrabljivanjem migranata u [DRŽAVI] i regionu?

Najlepše hvala na vašem vremenu i informacijama. Biće veoma korisne za procenu.

Anketa za ključne aktere**Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM****Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM****Dodatak E:****Anketa za ključne aktere**

Finalna

Februar 2014. godine

Uputstva za anketu

Jedan nezavisni istraživački tim radi sa Međunarodnom organizacijom za migracije (IOM) da bi sproveo procenu potreba u vezi sa nedostacima u reagovanju na trgovinu ljudima u regionu Zapadnog Balkana, a to podrazumeva sledeće zemlje: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu (BiH), Kosovo,¹ Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

Ova procena potreba obavlja se radi prikupljanja i analize mišljenja ključnih aktera u vezi sa trenutnom situacijom u trgovini ljudima, kao i raspoloživim mehanizmima kojima se na to može reagovati, uz poseban fokus na identifikovanje regionalnih nedostataka i potreba u vezi sa identifikacijom, upućivanjem, i pružanjem pomoći i podrške osobama žrtvama trgovine ljudima.

Suštinska komponenta procene je angažovanost ključnih aktera. Ova anketa omogućava istraživačkom timu da ispita u situaciju u vezi sa trgovinom ljudima i glavnim prioritetima u vezi sa reagovanjem na nju unese ekspertska posmatranja glavnih regionalnih ključnih aktera, da bi se tako stekao uvid u ovu situaciju. To podrazumeva ključne aktere koji su intervjuisani kao deo ove procene. Čak i ako ste učestvovali u intervjuu, želeli bismo da vas zamolimo da popunite ovu anketu.

Pozivamo vas da učestvujete u ovoj internet anketi. Vaši odgovori će biti poverljivi i neće biti saopšteni ni IOM, ni ostalim ključnim akterima, ili bilo kome ko nije u nezavisnom istraživačkom timu. Sve informacije koje podelite biće sjednjene sa informacijama koje su prikupljene na osnovu ostalih odgovora u anketi, i neće biti pripisane lično vama ni u izveštajima niti u komunikaciji sa IOM ili ostalim ključnim akterima. Ohrabrujemo vas da budete što je moguće iskreniji da bismo na taj način IOM mogli da obezbedimo što tačnije i korisnije informacije, preporuke i prioritete.

¹ Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.

*Anketa za klijunče aktere**Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM*

Možete jednostavno da otvorite donji link ili da ga iskopirate u svoj internet pretraživač, jer ćete tako otvoriti prvu stranu internet upitnika.

[ubaciti link]

Molimo vas da odgovorite na pitanja najbolje što možete. Za odgovore na neka pitanja ponudena vam je i opcija „Ne znam“ i/ili „Nemam odgovor“. Ako niste upoznati sa određenim pitanjem ili je pitanje u vezi sa problemom kojim se ne bavite na svom radnom mestu, molimo vas odaberite ovu opciju. Možete isto tako i da preskočite pitanje.

Biće vam potrebno oko 15 do 20 minuta da popunite anketu. Želeli bismo da vas zamolimo da popunite ovu anketu sada, ili što je pre moguće. Veoma smo vam zahvalni na vašem učešću.

Ubrzo nakon toga IOM će vam poslati i mejl u vezi sa praćenjem procesa, sa prevedenom verzijom ankete. Sama internet anketa mora ipak biti popunjena na engleskom.

Ako imate neki komentar ili pitanje u vezi sa anketom, ili biste na bilo koji način hteli da ocenite neki odgovor, molimo vas da nam pošaljete mejl na natconsult6448@gmail.com.

Hvala vam na učešću!

ODELJAK A: TRENUTNO RADNO MESTO**U ovom odeljku, želite bismo da saznamo nešto o vama, vašoj trenutnoj poziciji i zaposlenju.****A1. Kako biste opisali svoje radno mesto (molimo vas izaberite samo jedan odgovor)?**

- Državni službenik u krivičnopravnoj oblasti / oblasti sprovodenja zakona
- Državni službenik u oblasti podrške žrtvama trgovine ljudima
- Državni službenik u oblasti socijalne zaštite / ili zdravstvene zaštite (ne specifično u vezi sa trgovinom ljudima)
- Državni službenik – ostalo
- NVO radnik u organizaciji za pružanje podrške žrtvama
- NVO radnik – ostalo
- Sudija
- Tužilac
- Policija
- Granična policija
- Zaposleni u IOM
- Zaposleni UN ili neke druge multilateralne organizacije
- Zaposleni u međunarodnoj organizaciji za razvoj
- Konsultant / nezavisni stručnjak u borbi protiv trgovine ljudima
- Ostalo (molimo vas precizirajte) _____

Anketna za klijentne aktere

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

A2. Koliko dugo ste zaposleni u svojoj sadašnjoj organizaciji?

- Manje od godinu dana
- Od 1 do 2,9 godine
- Od 3 do 4,9 godine
- Više od 5 godina

A3. Koliko dugo radite na problemima u vezi sa borbenom protiv trgovine ljudima?

- Manje od godinu dana
- Od 1 do 2,9 godine
- Od 3 do 4,9 godine
- Više od 5 godina

ODELJAK B: LIČNE OSOBINE

B1. Koliko godina imate?

- 18-34
- 35-49
- 50-64
- 65 godina ili više

B2. Vi ste:

- muškarac
- žena

B3. U kojoj ili sa kojom državom radite (molimo vas izaberite samo jedan odgovor)?

- Albanija
- Bosna i Hercegovina
- Kosovo
- Makedonija
- Crna Gora
- Srbija
- Region Zapadnog Balkana (više od jedne države na Zapadnom Balkanu)
- Globalno

ODELJAK C: IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA I PODRŠKA

U ovom odeljku, želite bismo da vam postavimo pitanje u vezi sa načinom na koji se u vašoj zemlji, ili u regionu Zapadnog Balkana koji poznajete, identificijuju žrtve trgovine ljudima.

C1. Molimo vas pročitate sledeće izjave u vezi sa mehanizmima za identifikaciju žrtava u vašoj zemlji, ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.
Molimo vas izaberite onaj odgovor koji najviše odražava vaše poglede na postojanje i funkcionišanje ovih mehanizama.

	Ustanovljen i upotpunost definiciono funkcionisanje	I ustanovljen ali ne funkcionisanje	Nije ustanovljen	Ne znam
a) Zvanična javna politika/smernice koje propisuju koje ustanove imaju ovlašćenje da zvanično odrede da je neko bio žrtva trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐
b) Zvanična definicija žrtve trgovine ljudima (u zakonu i/ili politici/smernicama)	☐	☐	☐	☐
c) Zvanične smernice za prveru identifikovanja žrtve trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐
d) SOS telefon određen za sprečavanje trgovine ljudima (vlač, državni)	☐	☐	☐	☐

Anketna za ključne aktere Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

	Ustanovljen i potpunosti funkcionisanje	Ustanovljen i delimično funkcionisanje	Ustanovljen ali nije ustanovljen	Ne znam
e) SOS telefon određen za sprečavanje trgovine ljudima (nevladin)	☐	☐	☐	☐
f) Neki drugi SOS telefon na koji mogu da se prijave slučajevi trgovine ljudima (vlast, državni)	☐	☐	☐	☐
g) Neki drugi SOS telefon na koji mogu da se prijave slučajevi trgovine ljudima (nevladin)	☐	☐	☐	☐
h) Lokalni ili nacionalni mehanizmi upućivanja (NRM(s)) ili drugi sporazumi o saradnji između različitih pružaćaca usluga i/fli organa u vezi sa upućivanjem slučajeva trgovine ljudima na prave služe ili organe	☐	☐	☐	☐
i) Transnacionalni (prekogranični) mehanizmi za upućivanje (TRM(s)) ili drugi sporazumi o saradnji između različitih pružaćaca usluga i/fli organa iz različitih zemalja u vezi sa upućivanjem slučajeva trgovine ljudima na prave služe ili organe	☐	☐	☐	☐
j) Nacionalni standardi za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima	☐	☐	☐	☐
k) Formalni mehanizmi i prikupljanja povratnih informacija od žrtava uvezi sa dostupnošću adekvatnih i prikladnih usluga (npr. pisane evaluacije, grupe za diskusije, itd.)	☐	☐	☐	☐

C2. Molimo vas pročitate sledeće izjave u veri sa adekvatnošću službi za podršku žrtvama (tj. da li mogu da ispunе njihove specifične potrebe) u vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

- Molimo vas izaberite onaj odgovor koji najbolje opisuje koliko se slaže ili ne slaže sa svakom navedenom stavkom.

Anketa za klijunče aktere Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Anketna za uključene aktere

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za OM

	U potpunosti odgovarajuća	Donjekle odgovarajuća	Odgovarajuća samo za neke dejlove populacije	Neodgovarajuća	Potpuno neodgovarajuća	Ne znam / nemam odgovor
n) Podrška za reintegraciju u područje odakle potiče / državu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
o) Podrška za integraciju u državu/područje destinacije	☐	☐	☐	☐	☐	☐

C2.a. Molimo vas unesite svoje komentare u vezu sa odgovorima iz odeljka C2. Da li neke službe za podršku u vašoj zemlji i/ili regionu Zapadnog Balkana uopšte ne postoje? Kako to tačno one koje ste označili kao „neodgovarajuće“ ili „potpuno neodgovarajuće“ ne radi kako treba? Ako ste izabrali „neodgovarajuće samo za neke dejlove populacije“, koje dejlove populacije ihak te službe pokrivaju? A koji delovi su iz tega isključeni? Molimo vas pojasnite na bilo koji način ono što bi moglo da pomogne da preciznije objasnite svoje odgovore (samo na engleskom – 500 slovnih mesta).

C3. Molimo vas pročitajte sledeće izjave u vezi sa trenutnom situacijom u borbi protiv trgovine ljudima i usugama koje su trenutno dostupne u vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

Anketi za klijentne aktere

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IC/M

- Molimo vas izaberite odgovor koji najbolje opisuje koliko se slažete ili ne slažete sa svakom stavkom.
- Ako niste upoznati sa nekom aktivnošću, molimo vas izaberite „Ne znam / nemam odgovor“.

	U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	U potpunosti se slažem	Ne znam / nemam odgovor
a) Tipičan profili identificovane žrtve trgovine ljudima predstavlja sve žrtve u mojoj zemlji	☐	☐	☐	☐	☐
b) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja ih je identifikovala	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja ih je identifikovala	☐	☐	☐	☐	☐
d) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja im pomaze	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima zavisi od organizacije koja im pomaze	☐	☐	☐	☐	☐
f) Obim usluga koje su na raspolaganju žrtvama seksualne trgovine ljudima je veći nego žrtvama drugih oblika trgovina ljudima	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kvalitet usluga koje su na raspolaganju žrtvama seksualne trgovine ljudima je veći nego žrtvama drugih oblika trgovina ljudima	☐	☐	☐	☐	☐

C4. Molimo vas prčitajte dodatni skup izjava u vezi sa uslugama u borbi protiv trgovine ljudima u vašoj zemlji ili u okviru regiona Zapadnog Balkana.

Anketna za ključne aktere

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

- Molimo vas izaberite odgovor koji najbolje opisuje koliko se slžete ili ne slžete sa svakom stavkom.
- Ako niste upoznati sa nekom aktivnošću, molimo vas izaberite „Ne znam / nemam odgovor“.

a) Strane žrtve trgovine ljudima imaju pristup uslugama manjeg obima nego nacionalne žrtve trgovine ljudima	☐					
b) Strane žrtve trgovine ljudima imaju pristup uslugama manjeg kvaliteta nego nacionalne žrtve trgovine ljudima	☐					
c) Usluge podrške za žrtve trgovine ljudima su napravljene prema specifičnim potrebama dece	☐					
d) Neke žrtve se odvraćaju od toga da istupe i kažu u zavisnosti od vrste ili kvaliteta pružene pomoći (npr. obavezni povratak u državu porekla)	☐					
e) Usluge podrške za žrtve trgovine ljudima su napravljene prema specifičnim potrebama i muških i ženskih žrtava trgovine ljudima	☐					

C5. Molimo vas opisite sve prepreke za (1) identifikovanje žrtava trgovine ljudima, i (2) pružanje odgovarajućih usluga koje vidište u svojoj zemlji, ili u okviru regiona Zapadnog Balkana (samo na engleskom – 500 slovnih mesta).

Anketi za vježbne skidere

Procjena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

ODELJAK D: NEDOSTACI U IDENTIFIKACIJI ŽRTAVA I PODRŠKA

S obzirom na vaše odgovore u odeliku C, želeli bismo da vas pitamo nešto u vezi sa glavnim nedostacima u aktivnostima i resursima kojih su neophodni da bi se delotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u vašoj zemlji ili regionu Zapadnog Balkana.

D1. Molimo vas oprište što vi mislite o primarnim nedostacima za delotvornije reagovanje na trgovinu ljudima u vašoj zemlji i/ili regionu Zapadnog Balkana. Molimo vas navedite razloge zašto su ovi nedostaci tako ključni da bi se delotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u vašoj zemlji ili regionu (samo na engleskom – 500 slovnih mesta).

ODELJAK E: DALJI PRIORITETI U AKCIJI

U ovom odeliku, želeli bismo da vas zamolimo da odredite prioritete za naredne korake za koje mislite da će biti neophodno učiniti da bi se delotvornije reagovalo na trgovinu ljudima u vašoj zemlji ili regionu Zapadnog Balkana.

E1. Ovaj odeljak u stvari čini listu mogućih odgovora na trgovinu ljudima u regionu Zapadnog Balkana. Molimo vas izaberite one za koje smatrate da su **TRI NAJAVAŽNIJA** prioriteta od svih ovih odgovora.

	Izbirite 3
a) Ojačati pravni okvir za lišavanje slobode i krivično gonijenje počinilaca dela u trgovini ljudima (npr. proširiti ili pojasniti definiciju trgovine ljudima, pojačati propise koji se tiču zaštene imovine)	☐
b) Ojačati istragu u slučajevima trgovine ljudima (npr. poboljšati veštine policijskih službenika, osnovati ili ojačati specijalističko odjeljene)	☐
c) Ojačati sadašnje krivično gonijenje za slučajeve trgovine ljudima (npr. poboljšati saradnju sa pravosudem, ubrzani postupak slučajeva trgovine ljudima, obezbediti veću anominost za žrtve svedoke, prikupiti prekogranične informacije, ojačati sistem oduzimanja nelegitarno steklene imovine trgovaca ljudima i kompenzacije za žrtve)	☐
d) Pojačati /ili u potpunosti sprovesti proces za identifikaciju žrtava (npr. napraviti smernice za provjeru, proširiti listu institucija koje imaju ovlašćenja da identifikuju žrtve, razmenju informaciju u zemlji ili preko granica na delovorniji način, ustanoviti/ojačati rad SOS telefona, postaviti se da memorandumi o razumevanju u potpunosti funkcionišu i obaviti više obuka za policiju, inspekteure rada, pogranične cuvare, zdravstvene radnike, i sve ostale koji dolaze u dodir sa osetljivom populacijom/migrantima, itd.)	☐
e) Proširiti običnu uslugu koje su na raspolaganju žrtvama trgovine ljudima (npr. pružiti mogućnosti da dobiju dozvole za prebivaliste, dati podršku gradačanskim tužbanama, omogućiti zapošljavanje i obuku, itd.)	☐
f) Proširiti pokrijevost postojećih usluga za žrtve trgovine ljudima (npr. obezbediti da pristup uslugama ne zavisi od pola žrtve, nacionalnosti, vrste trgovine ljudima, ili organizacije koja obavlja identifikaciju)	☐
g) Proširiti pokrijevost usluga da bi se migrantima bilo da je u pitanju unutrašnja ili spolna migracija, koji su bili žrtve izobilivanja, omoguđeno da dobiju usluge koje su zahtevali, a tu spadaju i zaštita i pomoć (tako i ako formalno nisu identifikovani kao žrtve trgovine ljudima)	☐
h) Ojačati kvalitet usluga za žrtve trgovine ljudima (npr. obezbediti da budu u skladu sa potrebama koje žrtve same identificuju i zahtevaju)	☐
i) Potpisati nove sporazume o saradnji i/ili sprovesti postojeće sporazume između organizacija koje rade na sprečavanju trgovine ljudima u okviru države	☐
j) Kreirati ili poboljšati prekograničnu saradnju i/ili sprovesti postojeće sporazume o saradnji u vezi sa trgovinom ljudima (npr. sporazumi sa drugim državama)	☐

*Anketi za klijentne aktere**Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM*

k) Ostali prioriteti (nominirajte objasnite)

E2. Molimo vas objasnite zašto ste izabrali baš ta tri najvažnija prioriteta u svojim odgovorima u odeljku E1. Zašto su ovo za vas najvažniji prioriteti? Koliko je izvodljivo da oni budu sprovedeni? Koji resursi postoje za njihovo sprovođenje (samo na engleskom – 500 slovnih mesta)?

Ako ste zadovoljni svim svojim odgovorima, molimo vas izaberite opciju „submit“.

Hvala vam što ste učestvovali.

Procena potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu

Dodatak F:

Analitičke šifre i šifarnik

U daljem tekstu dato je nekoliko tabela u kojima se nalazi lista svih šifara korišćenih za organizaciju, podeštuju strukturu i analizu kvalitativnih podataka (dokumenta i intervjuja) koji su prikupljeni kao deo Analize potreba regionalne situacije u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu. U tabelama se nalazi i šifarnik za sve šifre – u stvari, definicija za svaku šifru.

Ove šifre koriste se da bi se sredili, organizovali i analizirali kvalitativni podaci korišćenjem softvera za kvalitativnu analizu podataka (QDAS). Šifarnik se koristi da bi se napravilo dosledno šifriranje kvalitativnih podataka i da bi to bio i vodič za istraživačko osoblje, kroz dokumente istraživanja i transkripte intervjuja. Šifarnik obezbeđuje i transparentnost u vezi sa načinom na koji su podaci šifrirani, i podržava timski pristup šifriranju, kada dvoje ili više članova tima koji se nalaze na različitim lokacijama šifriraju kvalitativni podatke. Korišćenje višestrukog sistema za pravljenje šifara omogućava nam da podržimo pouzdanje i validnost šifriranja i predstavlja najefikasnije sredstvo za izradu šifara za obim podataka koje podrazumeava analiza potreba (MacQueen, et al., 2008). Definicije koje se nalaze u ovom šifarniku podržavaju doslednu, sistematičnu primenu šifara. Šifre i šifarnik će zajedno obezbediti sveobuhvatnu, strukturiranu i sistematsku analizu kvalitativnih podataka istraživanja.

- Samo za interno korišćenje, kao smernica za prvu fazu analize kvalitativnih podataka.

I. Trenutno stanje u trgovini ljudima (planirani interni naslov dopisa: TRENDVOI U TRGOVINI LJUDIMA)

1. Koji su to novi trendovi, snage, faktori i modaliteti trgovine ljudima koji se pojavljuju u regionu Zapadnog Balkana?

Šifre	Definicija
Trgovina ljudima	Trendovi ili obrazci koje ispitnici identifikuju kao primarne puteve trgovine ljudima iz, u, i/ili kroz region (ko, kada, preko koga, u koju svrhу, kako, itd.).
Migracija	Trendovi ili obrazci migracije, nelegalne migracije, unutrašnje migracije (npr., ko, kada, u koju svrhу, kako, preko koga, itd.).
Industrija / oblik eksploatacije	Trendovi ili obrazci izvlačenja novca, rad, ili neki drugi ljudski kapital kroz prinudu, pretjeru, ili zloupotrebu koje ispitnici identifikuju kao ubičajene u regionu (ili državi u regionu), uključujući i industrije koje su obuhvaćene.
Definicija trgovine ljudima	Varijacije u načinu na koji su ispitnici sročili što oni misle da je trgovina ljudima, što sve može biti trgovina ljudima, i/ili pod kojim uslovima ljudi koji su migrirali i doživeli eksploraciju mogu biti određeni kao „osobe kojima se trgovalo“.

II. Mapiranje resursa borbe protiv trgovine ljudima (planirani interni naslov dopisa: POSTOJEĆI RESURSI – ZAKONSKI, JAVNE POLITIKE, INSTITUCIONALNI, PARTNERSKI)

Analitičke šifre i šifarnik

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

2. Kakav je zakonski okvir ili okvir javne politike za identifikovanje i upućivanje osoba koje su možda doživele iskustvo eksploracije i trgovine ljudima?
 3. Koje institucije u regionu i/ili u pojedinoj državi trenutno pružaju zaštitu i pomoći onima koji su možda doživeли iskustvo trgovine ljudima?
 4. Koji oblici partnerstva, umrežavanja i saradnje postoje u regionu i/ili u pojedinoj državi među akterima u borbi protiv trgovine ljudima?

Šifra	Definicija
Zakoni i javne politike	Zvanično zakonodavstvo, zakonski postupak, vladavina prava, pisane prakse ili procedure kojima se određuje 1) kako identifikovati, odrediti/odabrat i/ili uputiti osobe koje su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (bilo u zemlji ili van zemlje) i/ili 2) ko je ovlašćen da to učini. Ovde se nalaze i smernice za provjeru.
Identifikovati / procesi identifikacije	Pojedinačne procedure, procesi i mehanizmi za identifikovanje žrtava trgovine ljudima, gde spadaju i SOS telefoni, provera npr. deportovanih migranata, strukture za upućivanje za zdravstvene radnike, profesore.
Uputiti / procesi upućivanja i mehanizmi	Formalni i neformalni mehanizmi za upućivanje žrtava između službi, kao što su nacionalni mehanizmi upućivanja, međugrančni sporazumi.
Mreže/partnerstva/saradnja i mehanizmi formalne saradnje	Formalne ili neformalne mreže/partnerstva koje su uključene u pomaganje žrtvama trgovine ljudima, u okviru države i van države, uključujući i memorandume o razumevanju. Saradnja na osnovu aktivnosti / saradnja između organizacija koje rade na identifikovanju žrtava i davanju podrške.
Državna institucija	Bilo koje državno telo, ministarstvo ili zvanična organizacija koja pruža zaštitu ili usluge za pomoć/podršku ljudima koji su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje).
NVO institucija	Bilo koja NVO, ili međunarodna NVO koja pruža zaštitu ili usluge za pomoć/podršku ljudima koji su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje, odrasli i deca).
Međuvladinina institucija	Bilo koja međuvladinina, bilateralna ili multilateralna organizacija koja pruža usluge/podršku ljudima koji su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje, odrasli i deca).
Pravna pomoć i zaštita	Pravna podrška/pomoć tokom križnih postupaka, pravna podrška/pomoć u parničnim postupcima, a to podrazumeva i svaku procenu rizika ili usluge zaštite koje su dostupne ljudima koji su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje).
Usluge podrške žrtvama	Bilo koji tip stanovanja/smeštaja, medicinska zaštita, usluge mentalnog zdravlja, period refleksije, dozvole za rad/prebilještive, stručna obuka / traženje posla, finansijska podrška / sredstva socijalne pomoći.
Mehanizmi za povratak i reintegraciju	Zahtev za povratak pomoći pri putovanju, podrška za reintegraciju (stanovanje, medicinska zaštita, pomoći u zapošljavanju, zaštita, itd.), i/ili praćenje bezbednosti i reintegracije, što je doступno ljudima koji

Analitičke šifre i šifarnik

Procena potreba u borbi protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu za IOM

Šifra	Definicija
	su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje).
Specijalne usluge za decu	Specijalne usluge/procesi/zaštita dostupne deci žrtvama trgovine ljudima.
Usluge koje nisu za trgovinu ljudima	Posebno šifrirati svaku uslugu ili mehanizam koji je dostupan za pomoć osobama koje nisu zvanično određene kao osobe žrtve trgovine ljudima, ali je jasno da je reč o eksplorativnim migrantima (bilo u spoljnoj ili unutrašnjoj migraciji).
Mehanizmi za povratne informacije	Formalni i neformalni procesi putem kojim žrtve mogu dati povratnu informaciju o uslugama koje su dobili / nisu dobili.
Izvori finansiranja	Državni, spoljni donator države, privatni, fondacija koja obezbeđuje finansiranje za države Balkana ili organizacije koje pružaju zaštitu ili usluge/podšku/pomoć ljudima koji su doživeli iskustvo trgovine ljudima ili eksploracije u migraciji (u zemlji i van nje).

III. Opis nedostataka u resursima (planirani interni naslov dopisa: PRIMARNI NEDOSTACI)

5. Koji su nedostaci u mehanizmima za identifikovanje, mehanizmima za upućivanje, zaštitu, i programima pomoći?

Šifra	Definicija
Nedostatak u identifikaciji	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, zakon / zakonski propis, javna politika ili procedura u regionu (državi) u vezi sa pronalaznjem i određivanjem statusa osoba koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploracije, i potrebna im je pomoć neke određene vrste.
Nedostatak u upućivanju	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, zakon / zakonski propis, javna politika ili procedura u regionu (državi) u vezi sa identifikovanjem i kontaktiranjem pružalaca usluga koji će moći da pomognu osobama koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploracije u vezi sa bilo kakvom potrebom koju mogu imati (fizičkom, mentalnom, pravnom, u vezi sa putovanjem, itd.).
Nedostatak u zaštiti	Mehanizam koji ne postoji ili nije adekvatan, struktura, usluga ili podrška u regionu (državi) u vezi sa pružanjem zaštite osobama koje su možda bile žrtve trgovine ljudima ili eksploracije.
Nedostatak pružanja usluge/podrške	Usluga ili podrška koja ne postoji ili nije adekvatna u regionu (državi) koja je potrebna osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploracije.
Nedostatak kada je reč o povratku i reintegraciji	Usluge za povratak ili reintegraciju koje ne postoje ili nisu adekvatne u regionu (državi), koje su potrebna osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploracije.
Ostali nedostaci	Svi drugi mehanizmi koji ne postoje ili neadekvatni mehanizmi, strukture, javne politike, procedura ili podrška u regionu (državi) koji su potrebni osobi koja je možda bila žrtva trgovine ljudima ili eksploracije.

IV. Prioritetne potrebe (planirani interni naslov dopisa: PRIMARNE POTREBE)

6. Šta je ključnim akterima prioritet za reakciju na nedostatke u postojećim mehanizmima za identifikaciju, upućivanje i podršku?

Šifra	Definicija
Prioritet u identifikaciji	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa pronalalaženjem i određivanjem statusa osobama koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksplatacije, koje ispitnici određuju kao prioritet koji je što pre potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Prioritet u upućivanju (pristup)	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa identifikovanjem i kontaktiranjem pružalaca usluge za pomoć osobama koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksplatacije, koje ispitnici određuju kao prioritet koji je što pre potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Prioritet zaštite / pravne podrške (pristup)	Oni nedostaci u mehanizmima u vezi sa pružanjem zaštite / pravne podrške osobama koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksplatacije, koje ispitnici određuju kao prioritet koji je što pre potrebno razviti, ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Usluga / prioritet podrške (kvalitet)	Usluge ili podrška za osobe koje su možda bila žrtve trgovine ljudima ili eksplatacije, koje ispitnici određuju kao prioritet koji nedostaje ili ga je što pre potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Nedostatak za povratak i reintegraciju	Usluge povratak ili reintegracija koje ispitnici određuju kao prioritet koji nedostaje ili ga je što pre potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).
Ostali prioriteti	Ostali nedostaci u mehanizmima u reagovanju na trgovinu ljudima ili eksplataciju migranata, koje ispitnici određuju kao prioritet koji je što pre potrebno razviti ili ojačati u regionu (ili državi u regionu).

V. Preporuke za prioritete (naslov dopisa: PREPORUKE)

7. Šta ključni akteri preporučuju da su (i) naredni koraci koje je potrebno preduzeti bez odlaganja, (ii) periodični ciljevi, i (iii) dugoročni ciljevi za izgradnju, proširenje i ojačavanje postojećih mehanizama i resursa za borbu protiv trgovine ljudima i pomoći žrtvama na Zapadnom Balkanu?

Šifra	Definicija
Naredni korak	Bilo kakvo reagovanje na trgovinu ljudima i eksplataciju migranata koje ispitnici preporučuju da se razvije, ojača ili popravi odmah ; uključujući i bilo koje razloge koje ispitnici daju prilikom davanja ove preporuke.
Periodični i dugoročni cilj(evi)	Bilo kakvo reagovanje na trgovinu ljudima i eksplataciju migranata koje ispitnici preporučuju da se razvije, ojača ili popravi u nekom srednjem ili dužem roku ; uključujući i bilo koje razloge koje ispitnici daju prilikom davanja ove preporuke.

Bibliografija:

MacQueen, Kathleen M., Eleanor McLellan, Kelly Kay, and Bobby Milstein (2008) "Team-Based Codebook Development Structure, Process and Agreement." *Handbook for Team-Based Qualitative Research*, G. Guest and K. MacQueen, eds. Plymouth, UK: AltaMira Press: 119–136.

APPENDIX G:
PROVISIONAL LIST OF PARTICIPANTS
Validation Seminar
Needs Assessment of the Regional Counter-Trafficking Situation in the Western Balkans
May 2014
Skopje

REGIONALNA RADIONICA ZA VALIDACIJU

LOKACIJA	NAZIV / INSTITUCIJA ili ORGANIZACIJA
1 ALBANIJA	Zamenik ministra unutrašnjih poslova, nacionalni koordinator u sprečavanju trgovine ljudima
2 ALBANIJA	Koordinator, Jedinica za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova
3 ALBANIJA	Predstavnik policije, organa odgovornog za sprečavanje trgovine ljudima
4 ALBANIJA	Socijalna služba države, predstavnik odgovornog organa
5 ALBANIJA	Sadašnji predsednik, Nacionalna koalicija skloništa za žrtve trgovine ljudima
6 BOSNA I HERCEGOVINA	Nacionalni koordinator za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo bezbednosti
7 BOSNA I HERCEGOVINA	Viši inspektor, Direktorat za koordinaciju policijskih tela u BiH
8 BOSNA I HERCEGOVINA	Pomoćnik ministra, Ministarstvo za ljudska prava i izbeglice
9 BOSNA I HERCEGOVINA	Viši inspektor, Služba poljnih poslova, Ministarstvo bezbednosti
10 BOSNA I HERCEGOVINA	NVO „Medica“, Zenica
11 CRNA GORA	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima
12 CRNA GORA	NVO „Crnogorski ženski lobi“
13 CRNA GORA	Odeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, policija Crne Gore
14 SRBIJA	Koordinator za sprečavanje trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih
15 SRBIJA	Savetnik, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike
16 SRBIJA	Koordinator, centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima
17 KOSOVO	Zamenik ministra / MIA, koordinator nacionalne kancelarije za
18 KOSOVO	Kapetan, Odeljenje za borbu protiv organizovanog kriminala / Sektor za istrage u borbi protiv trgovine ljudima
19 KOSOVO	Centar za zaštitu žena i dece – lokalna NVO
20 KOSOVO	<i>Terre des Hommes</i>
21 MAKEDONIJA	Zamenik nacionalnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima
22 MAKEDONIJA	Državni savetnik, Ministarstvo rada i socijalne politike
23 MAKEDONIJA	Predsednik, NVO „Otvorena vrata / La Strada“, Makedonija
24 MAKEDONIJA	Predsednik, NVO „Za Srečno Detstvo“, Makedonija
25 MAKEDONIJA	Načelnik, Odeljenje za borbu protiv trgovine ljudima
26 MAKEDONIJA	Makedonska asocijacija mladih pravnika
27 MAKEDONIJA	NVO „Jednak pristup“

APPENDIX G:
PROVISIONAL LIST OF PARTICIPANTS
Validation Seminar
Needs Assessment of the Regional Counter-Trafficking Situation in the Western Balkans
May 2014
Skopje

MEDUNARODNE ORGANIZACIJE I DONATORSKA ZAJEDNICA

28	DELEGACIJA EU	Savetnik za politike
29	DELEGACIJA EU	Programski menadžer Unutrašnji poslovi / EIDHR
30	AMBASADA SAD	Službenik za politike, Ambasada SAD u Skoplju
31	AMBASADA SAD	Asistent za politike, Ambasada SAD u Skoplju
32	Stejt department, SAD, J/TIP	Viši koordinator za programe, Kancelarija za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima (J/TIP)

RCG

33	RCG	Istraživač, specijalista za socijalne politike i politike razvoja
34	RCG	Istraživač, Međunarodna ljudska prava, javne i socijalne politike

IOM

35	IOM	Viši regionalni stručnjak za pomoć migrantima, regionalna kancelarija Beć
36	IOM	Podregionalni koordinator za Zapadni Balkan
37	IOM	AVRR i asistent u sprečavanju trgovine ljudima, regionalna kancelarija Beć
38	IOM	Konsultant, IOM Sarajevo
39	IOM	Stručnjak za pomoć migrantima, IOM Skopje
40	IOM	Direktor kancelarije, IOM Skopje
41	IOM	Osoba za kontakt i koordinaciju na polju borbe protiv trgovine ljudima,
42	IOM	Direktor kancelarije, IOM Beograd
43	IOM	Projektni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima, IOM Tirana
44	IOM	Direktor kancelarije, IOM Tirana
45	IOM	Direktor kancelarije, IOM Podgorica
46	IOM	Koordinator AVR projekta

Dodatak H:

Istraživanje u vezi sa procenom potreba
regionalne situacije u vezi sa borbom
protiv trgovine ljudima na Zapadnom
Balkanu

7. maj 2014.

Pregled prezentacije

- Prethodno iskustvo, sva saznanja u vezi sa procenom potreba i njihova svrha
- Pristup u istraživanju i metodologija
- Rezultati istraživanja
 - Stanje
 - Nedostaci
- Preporuke
- Diskusije i usklađivanje

Važne beleške u vezi sa procenom potreba

Ova prezentacija
daje pregled
ključnih
rezultata
istraživanja
**zasnovanih na
mišljenjima
ključnih aktera i
dokumentima**

Svi rezultati ne
važe jednako za
sve, niti su
jednako
značajni, niti na
isti način

Rezultati
odražavaju
mišljenja
ključnih aktera i
perspektive, a
ne pojedinačnu,
objektivnu,
empirijsku
procenu stanja

Svrha radionice

- Analiza svrhe i metoda procene potreba
- Predstavljanje rezultata i preporuka
- Rasprava, diskusija, usklađivanje, i/ili potvrđivanje rezultata i preporuka
- Koristiti rezultate radi revidiranja izveštaja i određivanja prioriteta
- Podeliti informacije o narednim koracima i akcijama ka razvoju delotvornijih aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima u regionu

Prethodne informacije i saznanja

Prethodne informacije i saznanja

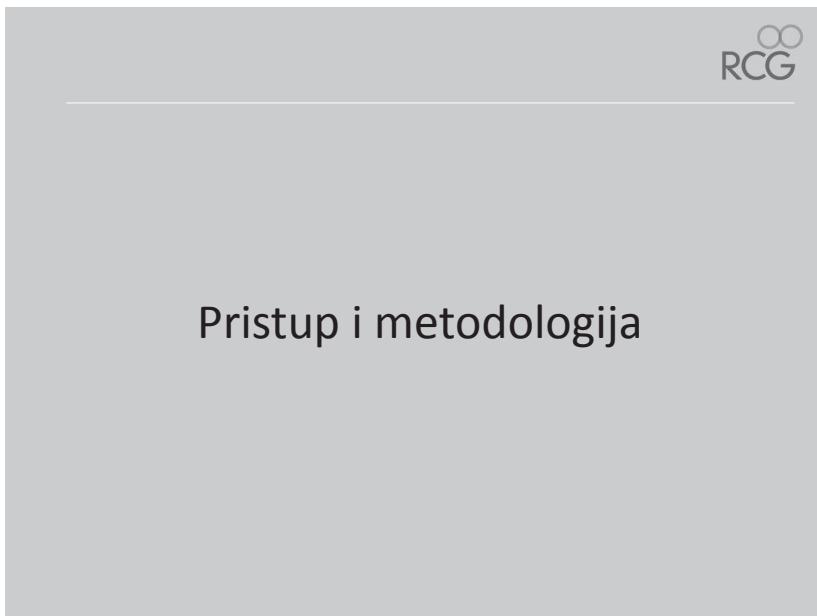
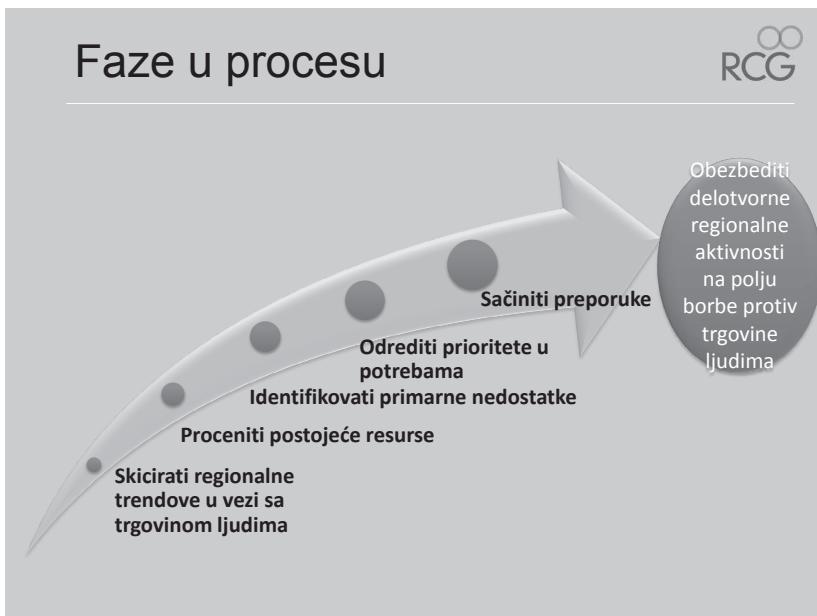

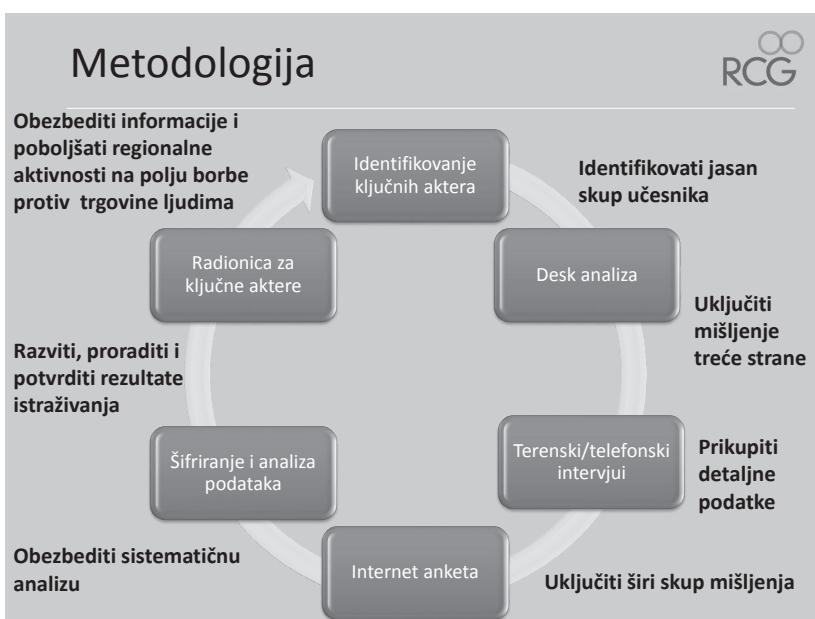
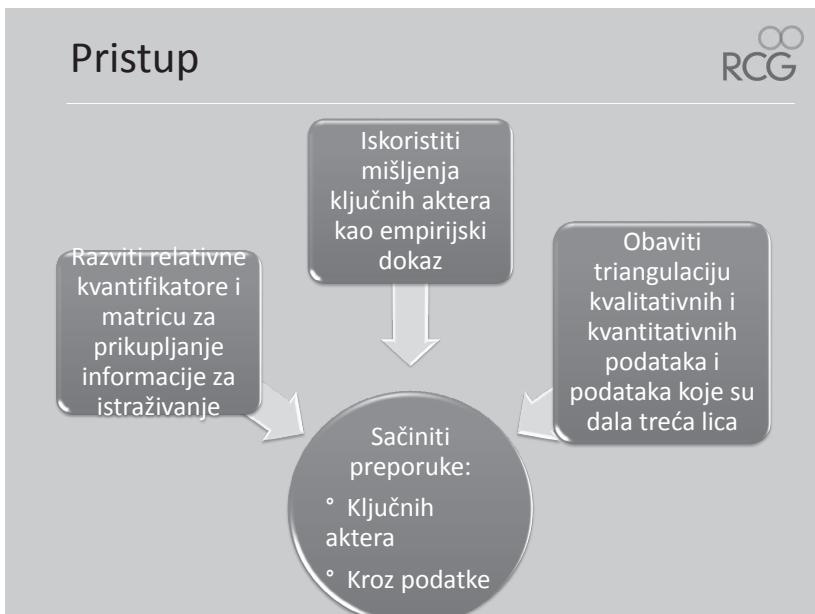
- Trgovina ljudima kao konstantni i složeni izazovi u regionu
 - Stalna pretnja ljudima koji se kreću da bi istražili potencijalne mogućnosti za posao
 - Pogoršanje usled novih tokova migracije posle proširenja EU i regionalnog zaoštrevanja granica
 - Ozbiljnije među društveno marginalizovanim grupama

The map illustrates the movement of migrants across Europe. Arrows indicate the flow of people from Balkan countries like Serbia, Montenegro, and Albania towards Central European countries like Hungary, Austria, and Germany, as well as Italy. The numbers next to the arrows represent the volume of migrants: Serbia to Hungary: 6,204 (55%), Serbia to Austria: 2,699 (41%), Serbia to Germany: 1,712 (47%), Montenegro to Austria: 610 (23%), Montenegro to Italy: 263 (19%), Albania to Italy: 7,045 (41%), and Albania to Greece: 180 (26%). Other smaller flows are also shown.

Izvor: FRAN and WB-RAN as of 15 February 2012, ESRI geodata

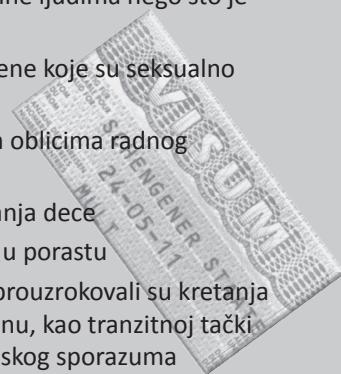
Rezultati

Stanje: trendovi koji nastaju

Trgovina ljudima u regionu podrazumeva različite obrasce, oblike izrabljivanja i prinude

- Postoji mnogo više slučajeva trgovine ljudima nego što je identifikovano
- Većina *identifikovanih slučajeva*: žene koje su seksualno izrabljivane
- Dosta slučajeva u vezi sa dodatnim oblicima ravnog izrabljivanja
- Pojavljivanje novih oblika izrabljivanja dece
- Trgovina ljudima unutar granica je u porastu
- Konflikti u Centralnoj Aziji / Africi prouzrokovali su kretanja migranata prema Zapadnom Balkanu, kao tranzitnoj tački ka zemljama potpisnicama Šengenskog sporazuma

Identifikovanje stanja: gde leže snage RCG

- Dobro razvijene nacionalne strategije i akcioni planovi
- Kodifikovani zakoni, pravila i procedure
 - Standardni operativni postupci
 - Multidisciplinarna intervencija
 - Saradnja ključnih sektora

- Slučajevi jake saradnje i aktivnih nacionalnih mehanizama za upućivanje, uključujući i glasove onih koji te usluge dobijaju
- Novi značaj obuka, smanjenja osetljivosti, i multidisciplinarnog pristupa identifikaciji

Identifikovanje stanja: izazovi

- Drugačiji i ponekad nedosledni sistemi za identifikovanje slučajeva trgovine ljudima
- Slabosti mehanizama za identifikovanje
 - Primarna uloga policije
 - Nedoslednosti u definicijama
 - Institucionalna ograničenja
- Ključne prepreke za identifikaciju
 - Radno izrabljivanje je izbačeno iz definicije trgovine ljudima
 - Inspektori rada ne učestvuju u procesima identifikacije

freedom (frēdōm), adj. 1. born free; not enslaved or captive. 2. pertaining to or befitting a free person. 3. the state of being free from external control. 4. the power to determine one's own actions without external interference. 5. personal liberty; independence. 6. exemption; immunity. 7. a right or privilege. 8. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 9. the condition of being self-governed. 10. the right to be left alone. 11. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 12. the right, as opposed to subjection to an authority, to enjoy all the privileges of a free state. 13. the right to be left alone. 14. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 15. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 16. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 17. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 18. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 19. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 20. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 21. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 22. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 23. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 24. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 25. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 26. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 27. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 28. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 29. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 30. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 31. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 32. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 33. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 34. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 35. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 36. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 37. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 38. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 39. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 40. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 41. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 42. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 43. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 44. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 45. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 46. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 47. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 48. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 49. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 50. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 51. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 52. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 53. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 54. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 55. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 56. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 57. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 58. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 59. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 60. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 61. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 62. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 63. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 64. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 65. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 66. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 67. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 68. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 69. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 70. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 71. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 72. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 73. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 74. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 75. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 76. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 77. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 78. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 79. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 80. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 81. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 82. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 83. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 84. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 85. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 86. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 87. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 88. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 89. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 90. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 91. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 92. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 93. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 94. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 95. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 96. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 97. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 98. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 99. the right to do what one wishes without hindrance or restraint. 100. the right to do what one wishes without hindrance or restraint.

Stanje pomoći: gde su snage

- **Suštinsku pomoć** pružaju skloništa na **svim** mestima, uključujući i **besplatnu hitnu medicinsku zaštitu**
- I država i NVO uključeni su u pružanje pomoći, ima dosta primera pozitivne saradnje

- **SOS telefoni** na koje ljudi mogu anonimno zatražiti pomoć postoje u većini mesta
- Počeli su da se pojavljuju uspešni primeri mehanizama **povratnih informacija od žrtava**

Stanje pomoći: izazovi

- Pomoći i dostupne usluge variraju u zavisnosti od tipa trgovine ljudima – domaći, međunarodni i radni sektor
- Smeštaj = na bazi skloništa i vode ih NVO
 - Nema skloništa određenih samo za decu
 - Nema skloništa za muškarce
- Period refleksije i privremena dozvola prebivališta zavise od saradnje sa vlastima
- Male kompenzacije za žrtve
 - Složene ili neoperativne procedure
 - Nedostatak pravne pomoći
 - Pojedini slučajevi obeshrabrivanja

Dostupne usluge pomoći

	Potpuno odgovarajuće	Donekle odgovarajuće	Odgovarajuće samo za neke grupe	Neodgovarajuće	Potpuno neodgovarajuće	Ne znam
Kratkoročni boravak u skloništu	34,7	24,5	20,4	4,1	2,0	14,3
Dugoročni boravak u skloništu ili drugom smještaju	30,6	22,8	19,2	6,2	2,1	19,2
Zdravstvena nega	31,6	41,8	12,2	9,2	0,0	5,1
Psihosocijalne usluge	41,8	34,7	15,3	3,1	0,0	5,1
Procena rizika	33,0	37,1	14,4	10,3	1,0	4,1
Promjena podrška (gradjani ili krivično pravo)	27,3	34,0	13,4	12,9	5,7	6,7
Podrška pri zapošljavanju	10,8	32,6	24,0	14,9	2,4	15,3
Povratak i/ili reintegracija	28,0	34,2	14,0	6,7	2,6	14,5
Relokacija ili integracija	18,5	20,5	13,8	15,4	4,1	27,7

Stanje: saradnja

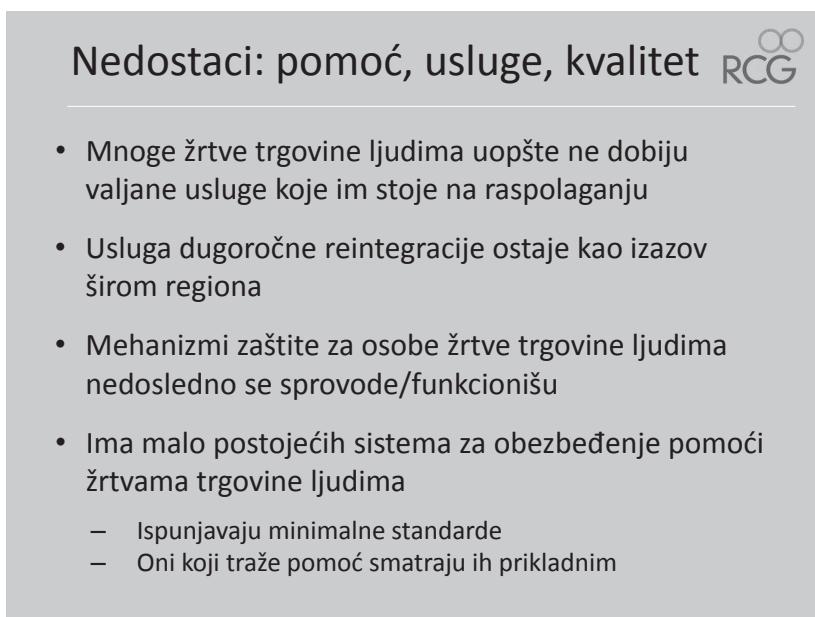
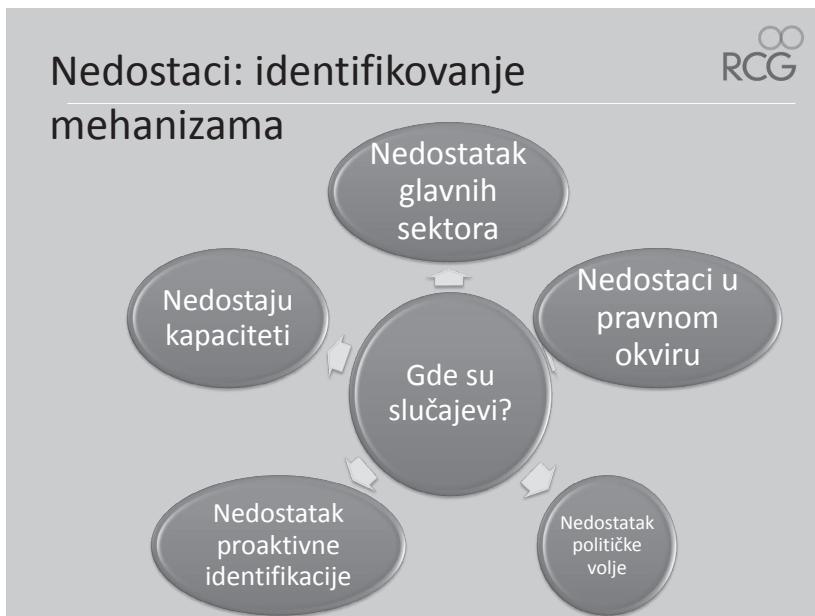
Anketa:
transnacionalni
mehanizmi
upućivanja
funkcionišu (87%)

Intervju: Ne
funkcionišu

Anketa: nacionalni
mehanizmi upućivanja
funkcionišu (72%)

Intervju: Ne funkcionišu

Preporuke

Preporuke

Saradnja među organizacijama

Izgradnja kapaciteta

Povećati identifikaciju

Pomoći žrtvama

Posvećenost vlade

Preporuke: identifikacija 1

1. Uključiti širu grupu aktera u *proaktivnu identifikaciju*: inspektore rada, zdravstvene radnike, socijalne radnike i profesore
2. Izgradnja veština i kapaciteta *policije* za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima, u koju spadaju i provera, intervjuisanje i upućivanje slučajeva u skladu sa tim
3. Ojačati kapacitete i motivaciju aktera koji *nisu policija* a odgovorni su za identifikovanje osoba žrtava trgovine ljudima

Preporuke: identifikacija 2

4. Slediti proaktivian pristup u identifikaciji slučajeva trgovine ljudima

Preporuke: Pomoć

1. Pružiti pomoć svim tipovima slučajeva trgovine ljudima

2. Razviti usluge posvećene deci

3. Povećati kvalitet svih usluga

4. Pružiti dugoročnu, održivu pomoć za reintegraciju

Preporuke: saradnja

1. Povećati saradnju i koordinaciju među nacionalnim akterima koji sprovode aktivnosti na polju borbe protiv trgovine ljudima
2. Ojačati međunarodnu saradnju putem:
 - boljeg sprovođenja i institucionalizacije regionalnih transnacionalnih mehanizama upućivanja
 - jačanje ostalih oblika prekogranične saradnje
 - stvaranja zajedničkih istražnih timova

Preporuke: krivičnopravni sistem

1. Ojačati kapacitete aktera u krivičnopravnom sistemu da:
 - zaštite žrtve trgovine ljudima
 - krivično gone trgovce ljudima u punoj meri zakona
2. Ojačati pomoć u krivično pravnom procesu
 - Potpuna primena perioda refleksije
 - Pravna prikladna pomoć tokom sudskega postupka
 - Pravna pomoć za ostvarenje kompenzacije

Preporuke: posvećenost države

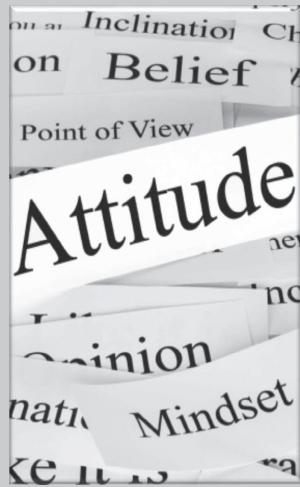
1. Povećanje finansiranja za programe borbe protiv trgovine ljudima, naročito za NVO i institucije koje pružaju pomoć osobama žrtvama trgovine ljudima

Preporuke: stavovi

1. Uvesti aktivnosti koje će se baviti stavovima koji sprečavaju reagovanje na trgovinu ljudima
 - Relevantna obuka
 - Kampanje podizanja svesti
 - Radionice za povećanje veština

Diskusija i usklađivanja

Diskusija u malim grupama

- **Tematske grupe** koje se bave pitanjima i identikuju prioritete kojima je važno baviti se na regionalnom nivou

Završne napomene

- Procena potreba je pozitivan, produktivni korak koji je usmeren na trenutne potrebe, nedostatke i prioritete za buduće akcije
- Sve strane su preduzele i nastavljaju da preuzimaju značajne korake u borbi i reagovanju na trgovinu ljudima
- Izazov trgovine ljudima je takav da je teško ostvariti povraćaj investicija, naročito u vremenu nedostatka resursa i prioriteta koji se takmiče za resurse

Završne napomene

- Smanjenje broja žrtava trgovine ljudima podrazumeva njihovu identifikaciju i pomoći da izađu iz situacija u kojima ih eksploratišu
- Ostvarenje ovog cilja podrazumeva:
 - pomoći žrtvama, uključujući i dugoročnu pomoć u reintegraciji
 - rešavanje uzroka, trgovaca ljudima, odnosno pretvaranje trgovine ljudima u neprofitabilni posao
- Ove dve oblasti su snažno povezane
 - Bolje usluge znače povećanje verovatnoće da će žrtve tražiti pomoći sarađivati sa pravnim organima
 - Više će žrtava istupiti, što će pomoći u identifikaciji mreža trgovine ljudima
 - Napredak u kompenzacijama omogućava ostvarenje i cilja reintegracije i cilja da se trgovina ljudima predstavi kao manje primamljiva

Hvala vam na pažnji i povratnim informacijama

